

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Niyamaddin AFANDİYEV

BİRDEN FAZLA KİŞİNİN HAKSIZ FİİLDEN
KAYNAKLANAN SORUMLULUĞU

Özel Hukuk Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Niyamaddin AFANDİYEV

BİRDEN FAZLA KİŞİNİN HAKSIZ FİİLDEN
KAYNAKLANAN SORUMLULUĞU

Danışman

Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA

Özel Hukuk Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

2019522502 öğrenci numaralı Niyamaddin Afandiyev'in bu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Ayşe ARAT

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖZKUL

Tez Başlığı: BİRDEN FAZLA KİŞİNİN HAKSIZ FİİLDEN KAYNAKLANAN
SORUMLULUĞU

Tez Savunma Tarihi : 10/05/2023

Mezuniyet Tarihi : 27/07/2023

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Birden Fazla Kişinin Haksız Fiilden Kaynaklanan Sorumluluğu” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

**Niyamaddin
AFANDİYEV**

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Niyamaddin AFANDİYEV
Öğrenci Numarası	20195225022
Anabilim Dalı	Özel Hukuk Anabilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Birden Fazla Kişinin Haksız Fiilden Kaynaklanan Sorumluluğu
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2110875704
Rapor Tarihi	07.06.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %14. Alıntılar dahil: %15.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
(imzası) Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	v
SUMMARY	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1
I. Konunun Takdimi	1
II. Konunun Önemi	2
III. Konunun Sınırlandırılması	3

BİRİNCİ BÖLÜM

HAKSIZ FİİL ve BİRLİKTE SORUMLULUK HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1. Haksız Fiil	5
1.1.1. Kavram	5
1.1.2. Haksız Fiilin Unsurları	6
1.1.2.1. Fiil.....	6
1.1.2.2. Hukuka Aykırılık.....	7
1.1.2.2.1. Genel Olarak	7
1.1.2.2.2. Hukuka Aykırılık Bağı.....	7
1.1.2.2.3. Hukuka Uygunluk Sebeplerinin Bulunması.....	9
1.1.2.2.4. Fiilin Ahlaka Aykırı Olması.....	9
1.1.2.3. Kusur	10
1.1.2.3.1. Genel Olarak	10
1.1.2.3.2. Kusur Ehliyeti	10
1.1.2.3.3. Kusurun Türleri.....	11
1.1.2.4. Zarar.....	13
1.1.2.4.1. Genel Olarak	13
1.1.2.4.2. Zararın Çeşitleri	13
1.1.2.4.2.1. Maddi Zarar	13
1.1.2.4.2.1.1. Maddi Zararın Çeşitleri.....	14
1.1.2.4.2.2. Manevi Zarar.....	15
1.1.2.5. İliyet Bağı.....	17
1.1.2.5.1. Sebeplerin Çokluğu Hâlinde İliyet Bağı	18
1.1.2.5.2. Birden Fazla Sebepden Sadece Birinin Zarara Yol Açması	19
1.2. Birlikte Sorumluluk	21
1.2.1. Müşterek Sorumluluk.....	21
1.2.2. Müteselsil Sorumluluk.....	21
1.2.2.1. Kavram	21
1.2.2.2. Müteselsil Sorumluluğun Türk Hukukundaki Tarihsel Gelişimi	23

1.2.2.2.1. 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nun Düzenlemesi.....	23
1.2.2.2.2. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Düzenlemesi.....	25
1.2.2.3. Müteselsil Sorumluluğun Amacı ve İşlevi	28
1.2.2.4. Müteselsil Sorumluluğun Özellikleri.....	29
1.2.2.5. Müteselsil Sorumluluğu Doğuran Sebepler.....	30
1.2.2.5.1. Birden Fazla Kişinin Aynı Sebepten Sorumlu Olması.....	30
1.2.2.5.1.1. Kusura Dayanan Sorumluluk.....	30
1.2.2.5.1.2. Kusur Ortaklığı	31
1.2.2.5.1.3. Bağımsız Kusura Dayanan Sorumluluk.....	32
1.2.2.5.2. Sözleşmeye Dayanan Sorumluluk.....	33
1.2.2.5.3. Kanuna Dayanan Sorumluluk	34
1.2.2.5.4. Birden Fazla Kişinin Çeşitli Sebeplerle Sorumlu Olması.....	34
1.2.2.6. Müteselsil Borçlulukla İlişkisi.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

MÜTESELSİL SORUMLULUKTA DIŞ İLİŞKİ

2.1. Dış İlişkinin Oluşması ve Tarafları.....	38
2.2. Müteselsil Sorumluluğun Zarar Gören Bakımından Sonuçları.....	38
2.2.1. Zarar Görenin Hakları	38
2.2.2. Zarar Görenin Yükümlülükleri.....	40
2.3. Müteselsil Sorumluluğun Zarar Verenler Bakımından Sonuçları	41
2.3.1. Zarar Verenlerin Tazminat Yükümlülüğü	41
2.3.2. Zarar Verenlerin İleri Sürebileceği Savunmalar.....	42
2.3.2.1. Ortak Savunmalar.....	42
2.3.2.2. Ortak Savunma Oluşturan Bazı Durumlar.....	43
2.3.2.2.1. Zarar Görenin Rızası.....	43
2.3.2.2.2. Zarar Görenin Birlikte Kusuru.....	45
2.3.2.2.2.1. Zarar Görenin Zararın Doğmasına İştirak Etmesi	45
2.3.2.2.2.2. Zarar Görenin Zararın Artmasına Neden Olması	47
2.3.2.2.2.3. Zarar Görenin Kendini Tehlikeye Atması	47
2.3.2.2.3. Zarar Görenin Bedensel Yatkınlığı	48
2.3.2.2.4. Beklenmeyen Hâller.....	48
2.3.2.3. Kişisel Savunmalar.....	49
2.3.2.3.1. Kişisel Savunmaların Türleri	51
2.3.2.3.1.1. Tazminat Borcunu Erteleyen Kişisel Savunmalar	51
2.3.2.3.1.2. Tazminat Borcunu Ortadan Kaldıran Kişisel Savunmalar	51
2.3.2.3.1.3. Tazminatta İndirim Sağlayan Kişisel Savunmalar.....	52
2.3.2.3.1.3.1. Hatır İşlemi.....	52
2.3.2.3.1.3.2. Zarar Verenin Yoksulluğa Düşecek Olması.....	53
2.3.2.3.1.3.3. Taraflar Arasındaki Yakınlık İlişkileri.....	53
2.3.3. Zarar Verenlerin Sorumluluktan Kurtulması.....	54
2.3.3.1. Zarar Görenin Tatmin Edilmesi Suretiyle Sorumluluktan Kurtulma	54
2.3.3.1.1. İfa	54

2.3.3.1.2. Takas	55
2.3.3.2. Zarar Gören Tatmin Edilmeksizin Sorumluluktan Kurtulma.....	57
2.3.3.2.1. İbra Sözleşmesi	57
2.3.3.2.2. Sulh Sözleşmesi	59
2.3.3.2.3. Zamanaşımı	60
2.3.3.2.3.1. Kısa Zamanaşımı	62
2.3.3.2.3.2. Uzun Zamanaşımı	64
2.3.3.2.3.3. Olağanüstü (Ceza) Zamanaşımı.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜTESELSİL SORUMLULUKTA İÇ İLİŞKİ

3.1. İç İlişkinin Oluşması ve Tarafları	69
3.2. İç İlişkiden Doğan Talep Hakları.....	70
3.2.1. Rücu Hakkı	70
3.2.1.1. Genel Olarak.....	70
3.2.1.2. Rücu Hakkının Kullanılması	71
3.2.1.2.1. Rücu Hakkının Şartları.....	71
3.2.1.2.2. Rücu Hakkının Kapsamı	72
3.2.1.2.3. Müteselsil Sorumlulardan Birinin Aczi Hâlinde Rücu	73
3.2.1.2.4. Rücu Hakkının Kaybedilmesi	74
3.2.1.2.5. Rücu Alacağına Uygulanacak Zamanaşımı	75
3.2.1.2.5.1. 818 Sayılı Borçlar Kanunu Dönemindeki Tartışmalar	75
3.2.1.2.5.1.1. Tam Teselsül Hâlinde	75
3.2.1.2.5.1.2. Eksik Teselsül Hâlinde.....	77
3.2.1.2.5.2. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Düzenlemesi	78
3.2.1.2.5.2.1. Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı	79
3.2.1.2.5.2.2. Bildirim Külfeti.....	80
3.2.2. Halefiyet	81
3.2.2.1. Genel Olarak.....	81
3.2.2.2. Halefiyete Dayalı Talep Hakkının Kullanılması	82
3.2.2.2.1. Halefiyetin Şartları.....	82
3.2.2.2.1.1. Borçlular Arasında Teselsülün Varlığı	82
3.2.2.2.1.2. Zarar Görenin Tatmin Edilmiş Olması	83
3.2.2.2.1.3. Rücu Hakkının Varlığı.....	83
3.2.2.2.2. Halefiyetin Kapsamı.....	84
3.2.2.2.3. Halefiyetin Sağladığı Yararlar	85
3.2.2.2.4. Halefiyete Uygulanacak Zamanaşımı	85
3.2.3. Rücu ile Halefiyet Arasındaki İlişki	87
3.3. Tazminatın Sorumlular Arasında Paylaştırılması	88
3.3.1. Genel Olarak.....	88
3.3.2. Müteselsil Sorumlulukta Tazminatın Paylaştırılması.....	88
3.3.3. Rücu Oranlarının Belirlenmesinde Hâkimin Dikkate Alacağı Ölçütler	90
3.3.3.1. Hakkaniyet Düşüncesi	90

3.3.3.2. Zarara Sebep Olma Derecesi	90
3.3.3.3. Zarardan Yararlanma Oranı.....	91
3.3.3.4. Kusurun Ağırlığı.....	91
3.3.3.5. Yaratılan Tehlikenin Yoğunluğu.....	92
SONUÇ	94
K A Y N A K Ç A.....	99
ÖZGEÇMİŞ	105

ÖZET

Bir kişinin başka bir kişiye kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille zarar vermesi durumunda, bu kişinin haksız fiil sorumluluğu söz konusu olur. Toplum düzenini sağlamak ve kişilerin birbirlerine hukuka aykırı davranışlarla zarar vermelerini önlemek amacıyla haksız fiil sorumluluğu TBK m. 49'da düzenlemiştir.

Bazı durumlarda meydana gelen zarara birden fazla kişi sebebiyet vermiş olabilir. Örneğin, birden fazla kişinin başka bir kişiyi yaralaması, birden fazla aracın başka bir araca çarparak ona zarar vermesi gibi durumlarda meydana gelen zarardan birden fazla kişi sorumlu olur. Bir zarara birden fazla kişinin sebep olduğu durumları ifade eden müteselsil sorumluluk TBK m. 61 ve m. 62'de düzenlenmiştir. Müteselsil sorumluluğun düzenlenmesinin amacı zarar görenin durumunu güçlendirmek, zararını daha kolay bir şekilde tazmin edebilmesini sağlamaktır. Müteselsil sorumluluğun iki yönü vardır. Birincisi zarar gören ile tazminat sorumluları arasındaki dış ilişkidir. Dış ilişkide zarar görenin zararının tazmin edilmesini dilediği zarar verenden talep edebilme hakkı vardır. Her bir zarar veren tek başına sorumluymuş gibi bu zararı gidermek durumundadır. Zarar verenlerin bu sorumluluğu zararın tamamı giderilinceye kadar devam eder. Diğer bir deyişle zarar gören zararının tamamını tazmin edinceye kadar her bir sorumluya başvurma hakkına sahiptir. Müteselsil sorumluluğun ikinci yönü ise zarar verenler arasındaki iç ilişkidir. Zarar gören tatmin edildikten sonra zarar verenlerin tazminatı kendi aralarında nasıl paylaşılacağı iç ilişkinin konusudur. Zarar görene kendi payından fazla ödeme yapan zarar veren diğer zarar verenlere karşı rücu hakkını kazanacaktır. İç ilişkide zarar, zarar verenlerin payları oranında paylaşılır. Çalışmada bu hususlar öğreti ve Yargıtay kararları dikkate alınarak incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Borçlar Kanunu, Haksız Fiil, Sorumluluk, Müteselsil Sorumluluk.

SUMMARY

THE LIABILITY of MORE THAN ONE PERSON IN TORT

In case of that one person damage to another with faulty and unlawful act, this person is liable for the tort. In order to maintain and prevent individuals from damaging each other with unlawful acts, the tort liability is regulated in article 49 of Turkish Code of Obligations.

In some cases, more than one person may have caused the damage. For example, in cases which more than one person injure another person, more than one vehicle crash into another vehicle and damage it, more than one person is liable for the damage. Joint liability, which expresses the situations in which a damage caused by more than person is regulated in articles of 61 and 62 of Turkish Code of Obligations. The joint liability is regulated in order to strengthen the situation of the injured party and to provide compensation for the damage more easily. The joint liability has two aspects. The first is the external relationship between the injured party and those liable for compensation. In external relationship, the injured party has right to demand the compensation for of the damage from any one of damaging persons. Each damaging person has to compensate the damage as if he/she is solely liable. The liable of the damaging persons continues until all the damage is compensated. In other words, the injured party has to apply to each liable person until the all damage is compensate. The second aspect of the joint liability is the internal relationship between those cause the damage. How to damaging persons divide the compensation among themselves after injured party is the subject of the internal relationship. The damaging person who pays more than his/her share to the injured party will have the right of recourse against the other damaging persons. In the internal relationship, the damage is shared in proportion to the shares of those who cause the damage. In our study, these issues were examined by taking into account opinions of doctrine and decisions of the Supreme Court of Appeals.

Keywords: *Code of Obligations, Tortious Act, Liability, Joint Liability.*

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Ankara Barosu Dergisi
BK	818 Sayılı Borçlar Kanunu
bkz.	bakınız
C.	Cilt
E	Esas
HBVÜHFD	Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	Karar
m.	madde
MÜHFHAD	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
nkl.	nakleden
S.	Sayı
sf.	sayfa
SÜHFD	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	Tarih
TAAD	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
YD	Yargıtay Dergisi
vd.	ve devamı

GİRİŞ

I. Konunun Takdimi

İnsanların birbirlerine karşı olan davranışları hukuk ile düzenlenmiştir. Bu davranışların hukuki düzenlemelere aykırılık teşkil etmesi durumunda haksız fiil meydana gelmiş olur. Kanun, toplum düzenini sağlamak amacıyla haksız fiillere bir hukuki sonuç bağlamış, fiil failini doğan zararlı sonuçlardan sorumlu tutmuştur. Zarar veren gerçekleştirdiği fiil sonucunda meydana gelen hem maddi hem de manevi zararlardan sorumlu olur. Haksız fiil TBK m. 49 vd. hükümlerde düzenlenmiştir. TBK m. 49'a göre, bir başkasına kusurlu ve hukuka aykırı bir fiil ile zarar veren kimse, meydana gelen bu zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Ayrıca kanun, hukuka aykırı olmasa dahi ahlaka aykırı olan bir davranışla kasten verilen zarardan da faili sorumlu tutmuştur.

Haksız fiil sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için bazı unsurların varlığı aranmaktadır. Bu unsurların fiil, hukuka aykırılık, kusur, zarar ve uygun illiyet bağı olduğu kanun metninden anlaşılmaktadır. Bu unsurlardan birinin eksikliği durumunda failin sorumluluğu doğmaz. Bu nedenle gerçekleştirdiği fiil sebebiyle failin sorumluluğuna gidebilmek için bu unsurların her birinin varlığı tespit edilmelidir.

Meydana gelen bir zarara birden fazla kişinin davranışları da sebep olmuş olabilir. Bu durumda doğan zarardan sorumluluğun bu kişiler arasında nasıl paylaştırılacağı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun müteselsil sorumluluk kurumu ile çözüme kavuşturulur. Bir zarardan birden fazla kişinin sorumlu olduğu durumlarda bu kişilerin müteselsil sorumluluğu söz konusu olur. Çalışmanın konusu olan müteselsil sorumluluk, haksız fiilden kaynaklanan bir müteselsil borçluluk durumudur ve TBK m. 61 ve m. 62'de düzenlenmiştir. Müteselsil borçluluğu düzenleyen TBK m. 162 vd. hükümler de uygun düştüğü ölçüde müteselsil sorumluluğa uygulanır. TBK m. 61'e göre bir zarara sebep olan birden fazla kişinin müteselsil sorumluluğu aynı veya farklı hukuki sebeplere (haksız fiil, kanun, sözleşme) dayanabilir. Yani müteselsil sorumluluk, TBK m. 49'da düzenlenen haksız fiilde olduğu gibi salt kusura dayanan bir sorumluluk olmayıp, kusurun bulunmadığı hâllerde de söz konusu olabilir.

Müteselsil sorumluluk, içinde iki farklı ilişkiyi barındırmaktadır. Birincisi zarar gören ile tazminat sorumluları arasındaki dış ilişkidir. Dış ilişki hem zarar görenin hem de zarar verenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemektedir. TBK m. 61 zarar verenlerin zarar görene karşı müteselsil sorumlu olacaklarını kabul etmiştir. Müteselsil sorumluluğun

kabulü ile birden fazla zarar veren karşısında zayıf konumda olan zarar gören korunmak istenmiş, zararını daha kolay bir şekilde tazmin edebilmesi için kolaylık sağlanmıştır. Şöyle ki, zarar gören, her bir sorumludan zararın meydana gelmesindeki kusur oranını ve rolünü bilmeden tazminat talebinde bulunabilir. Hatta zarar görenin, her bir zarar verenin kimliğini bilmesine ve zararın doğumuna katkılarını ispat etmesine gerek yoktur. Zarar gören, zararın tazminini seçeceği bir veya birkaç zarar verenden talep edebilme hakkına sahiptir. Böylece zarar gören maddi durumu daha iyi olan zarar verene başvurarak amacına daha çabuk ulaşabilir. Zarar görenler de sorumluluk oranlarına bakılmaksızın zararın tamamını gidermek durumundadır. Zarar verenler, zarar göreni tatmin ederek veya ibra, zamanaşımı gibi yollarla tatmin etmeden sorumluluktan kurtulabilirler. Müteselsil sorumluluk zarar göreni koruma amacı ile düzenlenmiş olsa da zarar verenler açısından da bazı avantajları vardır. Zarar verenler birlikte hareket ederek daha iyi bir savunma yapabilirler. Bununla birlikte, zarara tek başına katlanmak zorunda kalmaz ve aralarında paylaşırlar.

Müteselsil sorumluluğun içinde barındırdığı diğer ilişki ise zarar verenler arasındaki iç ilişkidir. İç ilişkinin tarafları müteselsil sorumlular olup zarar görenin bu ilişkiye müdahalesi söz konusu değildir. İç ilişki TBK m. 62’de düzenlenmiştir. Bu hükme göre, zarar gören tatmin edildikten sonra zarar verenler, tazminatı kendi aralarında paylaşırlar. İç ilişkide teselsül söz konusu olmadığından sorumluluk oranlarına göre paylaşım yapılır. Bunun için zarar verenlere rücu ve halefiyet hakları tanınmıştır. Bu paylaşımın nasıl yapılacağı, bir başka deyişle, hangi zarar verenin rücu ve halefiyet hakkını elde edeceği ve diğer zarar verenlere hangi oranlarda başvurabileceği hâkim tarafından belirlenir. Bu paylaşımı yaparken hâkim, kanunla belirlenen birtakım ölçütlerden yararlanır.

II. Konunun Önemi

Öğreti ve uygulamada hem 818 Sayılı Borçlar Kanunu’nun hem de 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun haksız fiil ve müteselsil sorumluluk hakkındaki düzenlemelerine ilişkin farklı fikirler ileri sürülmüş ve hukuki tartışmalar yapılmıştır. Türk Borçlar Kanunu ile bazı isabetsiz durumlar giderilse de bazı hususlar tartışmalı olarak kalmıştır. Bu hususlar uygulamada hukuki güvenliğin sarsılması ve adalet ve hakkaniyet duygularının zedelenmesine yol açmıştır. Bu hususlar kişisel def’ilerin dış ilişkide zarar görene karşı ileri sürülebilip sürülemeyeceği, geç ortaya çıkan zararlar bakımından TKB m. 72’de düzenlenen uzun zamanaşımının nasıl değerlendirileceği, TBK m. 73’te düzenlenen rücu

zamanaşımının işlemeye başlama anı gibi öğretide tartışılan konulardır. Çalışmada bu hususlar incelenerek ortaya çıkan hukuki sorunlara çözüm aranmıştır.

III. Konunun Sınırlandırılması

Haksız fiil sorumluluğu geniş ve dar olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Geniş anlamda haksız fiil sorumluluğu hem kusur sorumluluğunu hem de kusursuz sorumluluğu kapsamaktadır. Dar anlamda haksız fiil sorumluluğu ise sadece kusur sorumluluğunu kapsamaktadır. Çalışmada dar anlamda haksız fiil sorumluluğu incelenmiştir. Bu sebeple kusursuz sorumluluk hâllerine çalışma kapsamında yer verilmemiştir.

Birlikte sorumluluğun müşterek sorumluluk ve müteselsil sorumluluk olmak üzere iki hâli söz konusudur. Çalışmanın konusu her iki birlikte sorumluluk hâlleri değil, müteselsil sorumluluk hâlidir. Bu sebeple çalışmada diğer birlikte sorumluluk hâli olan müşterek sorumluluk üzerinde durulmadan müteselsil sorumluluk detaylıca irdelenmiştir.

Müteselsil sorumluluğu doğuran sebep, hukuki olay haksız fiil olabileceği gibi kanun ve sözleşme de olabilir. Çalışmada haksız fiilden kaynaklanan müteselsil sorumluluk incelenecektir. Kanun ve sözleşmeden kaynaklanan müteselsil sorumluluk çalışma kapsamında incelenmemiştir.

Çalışma, giriş ve sonuç bölümleri dışında üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde öncelikle haksız fiil sorumluluğu tanımlanmış ve bu sorumluluğun söz konusu olabilmesi için gereken unsurlar hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra birlikte sorumluluk ve müteselsil sorumluluk tanımlanmıştır. Ardından müteselsil sorumluluğun Türk Hukukundaki tarihsel gelişimi hakkında bilgi verildikten sonra Türk Borçlar Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve getirilen yenilikler değerlendirilmiştir. Devamında müteselsil sorumluluğun amaç ve işlevi, özellikleri ve ortaya çıkmasına yol açan hukuki kaynakları irdelenmiştir. Müteselsil sorumluluk aynı hukuki sebepten kaynaklanabileceği gibi farklı hukuki sebeplerden de kaynaklanabilir. Bu hususlar, önemine binaen ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bölümün sonunda müteselsil sorumluluğun müteselsil borçlulukla olan ilişkisi incelenmiştir.

İkinci bölümde müteselsil sorumlular ile zarar gören arasındaki dış ilişki ele alınmıştır. İlk olarak dış ilişkide zarar görenin hakları ve yükümlülüğü incelenmiştir. Daha sonra zarar verenlerin zarar görene karşı yükümlülüğü, ileri sürebilecekleri savunmalar irdelenmiştir. Savunmalar ortak ve kişisel olmak üzere iki türdür. Bu husus dikkate alınarak ayrı başlıklar altında inceleme yapılmıştır. Her iki savunma türüne de bazı

örnekler verilerek ayrıca incelenmiştir. Ardından sorumluluğun sona ermesi ele alınmış ve özellikle bazı sona erme nedenleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise müteselsil sorumlular arasındaki iç ilişki üzerinde durulmuştur. İç ilişkinin oluşması ve tarafların sahip olacağı haklar hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra rücu ve halefiyet hakları detaylı olarak ele alınmış, her bir hakkın şartları, kapsamı ve tâbi oldukları zamanaşımı süreleri incelenmiştir. Rücu zamanaşımı 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nda düzenlenmemiştir. Bu durum öğretide tartışmalara ve fikir ayrılıklarına yol açmıştır. Türk Borçlar Kanunu'nun bu hususu düzenlemesi önemli bir gelişmedir. Bu konu da ayrı başlıklar altında incelenmiştir. En sonda da tazminatın sorumlular arasında nasıl paylaştırılacağı, paylaştırmayı yapan hâkimin dikkate alması gereken ölçütler irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAKSIZ FİİL VE BİRLİKTE SORUMLULUK HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1. Haksız Fiil

1.1.1. Kavram

Toplum içinde düzeni sağlamak için hukuk düzeni tarafından bir takım davranış kuralları belirlenmiştir. Bir kimsenin bu davranış kurallarına aykırı hareket ederek gerçekleştirdiği fiil, hukuka aykırı (haksız) fiil olarak kabul edilmektedir. Haksız fiil ifadesindeki “haksız” sözcüğü de fiilin (davranışın) hukuka aykırılığına işaret etmektedir. Dolayısıyla bir kimse tarafından gerçekleştirilen haklı veya hukuka uygun fiilin borç doğurması söz konusu değildir¹.

Türk Hukukunda haksız fiil sorumluluğu borcun kaynaklarından biri – kusur sorumluluğu – olarak düzenlenmiştir. TBK m. 49’a göre kusurlu bir davranışı ile zarara sebep olan kişi, bu zararı tazmin etmekle yükümlüdür.

Haksız fiil sorumluluğu eski Borçlar Kanunu’nda “Haksız muamelelerden doğan borçlar” başlığı ile düzenlenmişti. Muamele tarafların iradelerine dayalı işlem demektir. Fakat haksız fiilde taraflar arasında önceden bir hukuki işlem olmadan bir borç, zararın tazmini borcu doğmaktadır. Kurumun niteliği ve “muamele” sözcüğünün taraflar arasında önceden bir hukuki işlemin var olduğu izlenimini bırakması dikkate alınarak Türk Borçlar Kanunu’nda isabetli olarak “haksız fiil” deyimini kullanılmıştır². Çünkü haksız fiil genel davranış kurallarına aykırı hareket etmektir³. Ayrıca haksız fiil failinin iradesi bir başkasına zarar vermeye yöneliktir, bu zararın tazminine değil. Fakat fail istemese de kanun gereği zararlı sonuçlardan sorumlu olmaktadır. Bu sebeple “haksız muamele” ifadesinin tercih edilmesi isabetli değildir⁴.

Haksız fiil sorumluluğu, bir kimse tarafından başkasına verilen zararın giderilmesi yükümlülüğü olarak tanımlanır⁵. Haksız fiil sorumluluğunun esası “başkasına kusuru ile zarar veren bundan sorumludur” ilkesine dayanmaktadır⁶. Sorumluluğun amacı ise, toplum düzeni ve ahenginin korunmasıdır⁷.

¹ Kılıçoğlu, 2016: 290; Akdoğan, 2010: 1; Eren, 2019: 582.

² Feyzioğlu, 1976: 456; İnan ve Yücel, 2014: 381; Kılıçoğlu, 2016: 290; Tandoğan, 2010: 6-7.

³ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 1; Tandoğan, 2010: 7; Karabayır, 2021: 4.

⁴ Antalya, 2013: 414; Kılıçoğlu, 2016: 290; Tandoğan, 2010: 4.

⁵ Tercier vd., 2016: 569; Tandoğan, 2010: 3; Eren, 2022: 1059.

⁶ Gökcan, 2016: 39; Tandoğan, 2010: 8.

⁷ Feyzioğlu, 1976: 458.

1.1.2. Haksız Fiilin Unsurları

Gerçekleştirilen bir fiilin haksız fiil olarak değerlendirilmesi ve bu fiilden doğan zararın haksız fiil sorumluluğuna göre tazmin edilebilmesi için bazı unsurların varlığı aranır. TBK m. 49'a göre, haksız fiilin söz konusu olması için hukuka aykırı ve kusurlu olarak bir fiil gerçekleştirilmeli ve bu fiilin sonucunda da bir zarar doğmuş olmalıdır. Bu hükümden anlaşılacağı üzere haksız fiilin unsurları fiil, hukuka aykırılık, kusur, zarar ve illiyet bağıdır. Haksız fiil sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için bu unsurların tümünün varlığı şarttır⁸.

1.1.2.1. Fiil

Haksız fiil sorumluluğundan bahsedebilmek için öncelikle doğan zararı tazmin etmesi istenilen kişi tarafından gerçekleştirilmiş bir fiilin olması gerekir. Fiil, kişinin iradesine dayanan, iradesinin dışı yansıması olan davranışlarıdır⁹. Fiilin maddi ve psikolojik unsurları vardır. Kişinin gözle görülür şekilde ortaya koyduğu hareket, dışı yansıyan davranış fiilin maddi unsurunu oluşturmaktadır. Fiilin psikolojik unsuru ise maddi unsuru insana bağlayan iradedir¹⁰.

Fiil olumlu ve olumsuz davranış şeklinde meydana gelebilir. Olumlu davranış, icrai olarak bir şeyi yapma şeklinde olan, hukuka ve ahlaka aykırı olarak gerçekleştirilen ve dış dünyada fark edilen bir fiildir¹¹. Örneğin, (A)'nın (B)'e ait olan arabayı yakması olumlu davranıştır.

Olumsuz davranış, kişinin yapması gerekeni yapmayarak hareketsiz kalmasıdır. Olumsuz davranışın haksız fiil sayılması için kişiye hukuken yapma görevi yüklenmiş olması gerekir¹². Örneğin, inşaat yapan kişi, inşa süresince sair kişilerin zarar görmemesi için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğünü yerine getirmemesinden ötürü zarar meydana gelirse, zararı tazmin etmekle sorumlu olur.

⁸ Bu husustaki kararlar için bkz. Yargıtay 4. HD, E. 2011/7434, K. 2012/11058, T. 22.06.2012; Yargıtay HGK, E. 2013/1626, K. 2015/1187, T. 08.04.2015 (www.lexpera.com.tr) (Erişim Tarihi: 19.02.2023).

⁹ Nomer, 2015: 138; Tandoğan, 2010: 12; Kurtulan, 2017: 488; Antalya, 2019: 63; Abduloğlu, 2022: 12; Eren, 2019: 583; Kaneti, 2007: 15; Kılıçoğlu, 2016: 292.

¹⁰ Ayan, 2016: 250; Karahasan, 1995: 101; Antalya, 2019: 63; Eren, 2019: 583; Kaneti, 2007: 17-18; Eren, 2022: 1062.

¹¹ Toker, 2017: 11; Abduloğlu, 2022: 12; Tandoğan, 2010: 12; Dindar, 2022: 9; Atila, 2009: 8; Eren, 2019: 584; Antalya, 2019: 64; Ayan, 2016: 250; Eren, 2022: 1064.

¹² Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 13; Ayan, 2016: 251; Tandoğan, 2010: 12-13; Eren, 2019: 585; Kurtulan, 2017: 489; Antalya, 2019: 64-65; Kılıçoğlu, 2016: 293; Eren, 2022: 1064-1065.

1.1.2.2. Hukuka Aykırılık

1.1.2.2.1. Genel Olarak

Haksız fiil sorumluluğunun diğer bir şartı hukuka aykırılıktır. Hukuka aykırılık, fiil açısından objektif bir unsurdur ve fiilin hukuk kurallarına aykırı olmasını ifade eder¹³. Haksız fiil sorumluluğunun doğması için zarar verici fiilin hukuka aykırı olması gerekir. TBK m. 49/1’de “hukuka aykırı fiille” ifadesi ile bu şartın arandığı açıkça belirtilmiştir. Fakat kanun fiillerin hangi durumlarda hukuka aykırı sayılacağını açıklamamıştır. Bir fiilin hukuka aykırılığını tespit etmek için bütün hukuk düzeni dikkate alınmalıdır. Yani sadece kanun değil, hukukun diğer kaynakları -yazılı olan ve yazılı olmayan- da göz önünde tutulmalıdır¹⁴.

Öğretide hukuka aykırılığı açıklayan iki teori vardır: subjektif teori ve objektif teori. Subjektif teoriye göre, bir fiilin hukuka aykırı olması için failin söz konusu fiili işlemeye yetkili olmaması, hakkının bulunmaması gerekir. Başka bir deyişle, eğer fail zarar verici fiili bir hakkına veya kendisine verilen yetkiye, izine dayanarak işlemişse hukuka aykırılıktan söz edilemez. Fiilin hukuka aykırı olması için failin böyle bir fiili işlemeye hakkı veya yetkisi olmamalıdır¹⁵. Türk Hukukunda hâkim olan objektif teoriye göre, eğer bir fiil hukuk düzeni tarafından kişilerin mal varlığı ve şahıs varlığı haklarını koruma amacıyla düzenlenen emredici kuralları çiğniyorsa hukuka aykırıdır¹⁶. Subjektif teoriden farklı olarak, objektif teoride failin bir hakkının veya yetkisinin bulunup bulunmadığına bakılmaz; fiilin emredici hukuk kurallarını ihlal edip etmediği dikkate alınır.

1.1.2.2.2. Hukuka Aykırılık Bağı

Kişilerin haklarını ve menfaatlerini korumayı amaçlayan hukuk kurallarına “koruma normları” denilmektedir¹⁷. Koruma normları, genel olarak, doğrudan doğruya kişilerin mutlak haklarını koruma amacı güder. Mutlak hakların korunmasını amaçlayan

¹³ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 14; Tandoğan, 2010: 17; Kurtulan, 2017: 470; Kılıçoğlu, 2016: 295; Eren, 2019: 657; Antalya, 2019: 88; Tekinay vd., 1993: 476; Kaneti, 2007: 24.

¹⁴ Toker, 2017: 12; Dindar, 2022: 10; Abduloğlu, 2022: 13; Eren, 2019: 660; Antalya, 2019: 93; Tandoğan, 2010: 25; Kılıçoğlu, 2016: 295; Akıncı, 2022: 236; Eren, 2022: 1191.

¹⁵ Toker, 2017: 12; Dindar, 2022: 11; Abduloğlu, 2022: 13; Atila, 2009: 6; Kurtulan, 2017: 468; Eren, 2019: 657-658; Antalya, 2019: 88; Kaneti, 2007: 77; Tandoğan, 2010: 18; Ayan, 2016: 251; Erdoğan, 1990: 111; Eren, 2022: 1186.

¹⁶ Tekinay vd., 1993: 476; Kılıçoğlu, 2016:295; Eren, 2019: 658; Kurtulan, 2017:469-470; Toker, 2017: 12; Reisoğlu, 2014: 164; Dindar, 2022: 11. Abduloğlu, 2022: 13; Antalya, 2019: 89; Kaneti, 2007: 84; Tandoğan, 2010: 18; Ayan, 2016: 251; Akıncı, 2022: 236; Eren, 2022: 1187.

¹⁷ Eren,2019: 666; Gökcan, 2016: 41; Çağlayan Aksoy, 2016: 173; Eren, 2022: 1196.

normlara “temel koruma normları” denir. Temel koruma normlarına aykırı bir şekilde gerçekleştirilen fiiller hukuka aykırıdır¹⁸.

Koruma normları her zaman kişilerin mutlak haklarını korumaz. Bazı normlar mutlak haklar dışındaki hakları koruma amacı güder. Kişilerin mutlak hakları dışında kalan haklarını (ticari menfaat, mamelek) koruma amacı güden normlara “özel koruma normları” denir.¹⁹ Özel koruma normlarının amacı doğrudan doğruya kişilerin menfaatlerini korumak değildir. Bu normlar asli koruma amaçları (toplum menfaati) yanında kişilerin hukuki menfaatlerini dolaylı olarak korurlar²⁰. Örneğin, TCK’da düzenlenen dolandırıcılık, evrakta sahtecilik gibi bazı suçların asıl amacı kamu yararını korumaktır. Fakat burada aynı zamanda kişilerin menfaatleri de korunmaktadır. Dolayısıyla kişilerin hukuki varlıklarını koruyan bu normların ihlâl edilmesi TBK m. 49/1 anlamında hukuka aykırılık teşkil edebilir. Eğer bir norm kişilerin haklarını koruma amacını taşımıyorsa, o norma aykırı davranışlar haksız fiil teşkil etmez.

Bazı durumlarda ortaya çıkan zarar ile bir hukuk kuralını ihlâl eden fiil arasında uygun illiyet bağı bulunsa dahi haksız fiil sorumluluğu doğmayabilir. Zira bir fiilin bütün zararlı sonuçlarından faili sorumlu tutmak olmaz. Bu sebeple, bir hukuk kuralının ihlâl edilmesinin haksız fiil sorumluluğunu doğurabilmesi için o kuralın, asıl amaç yanında zarar gören kişilerin haklarını da koruması gerekmektedir. Bu durum öğretide “hukuka aykırılık bağı” veya “normun koruma amacı” teorisi olarak adlandırılmaktadır²¹. Bir hukuk normunun ihlâlinin TBK m. 49/1 anlamında hukuka aykırılık teşkil edebilmesi için zarar görenin çiğnenen hakkı ile bu norm arasında hukuka aykırılık bağı bulunmalıdır. Başka bir deyişle çiğnenen hakların ihlâl edilen normun koruma alanı içinde bulunması gerekmektedir²². Örneğin, bir şirket çalışanının öldürülmesi sebebiyle destekten yoksun kalan kişilerin tazminat hakkı var iken, şirketin bu sebepten yoksun kaldığı kârı talep hakkı yoktur. Çünkü ihlâl edilen kural ile şirketin zararı arasında hukuka aykırılık bağı bulunmamaktadır.

¹⁸ Eren, 2019: 666-667; Antalya, 2019: 100; Toker, 2017: 12; Gökcan, 2016: 41; Çağlayan Aksoy, 2016: 174; Eren, 2022: 1196.

¹⁹ Eren, 2019: 669; Antalya, 2019: 103; Toker, 2017: 13; Gökcan, 2016: 41; Çağlayan Aksoy, 2016: 174; Eren, 2022: 1200.

²⁰ Eren, 2019: 671; Toker, 2017: 13; Çağlayan Aksoy, 2016: 177; Eren, 2022: 1202.

²¹ Eren, 2019: 672; Tekinay vd., 1993: 476; Kaneti, 2007: 227-228; Tandoğan, 1977: 9; Toker, 2017: 13-14; Çağlayan Aksoy, 2016: 178; Eren, 2022: 1203.

²² Eren, 2019: 672; Antalya, 2019: 108-109; Tekinay vd., 1993: 476; Kaneti, 2007: 228; Tandoğan, 1977: 9; Toker, 2017: 14; Çağlayan Aksoy, 2016: 178; Büyüksağış, 2007: 95; Eren, 2022: 1202.

1.1.2.2.3. Hukuka Uygunluk Sebeplerinin Bulunması

Bazı durumlarda gerçekleştirilen fiil mutlak hakkı ihlâl etmiş olsa dahi hukuka aykırılık şartı gerçekleşmiş olmaz. Bu durumlar hukuka uygunluk sebepleri olarak ifade edilmektedir. TBK m. 63 ile düzenlenen hukuka uygunluk sebeplerinin varlığı hâlinde fiil, hukuka aykırı olmaktan çıkar ve sorumluluk doğurmaz²³. Bu hükme göre, kanunun verdiği yetki çerçevesinde işlenmesi, zarar görenin rızasının ya da daha üstün nitelikte özel veya kamusal yararın bulunması, haklı savunma niteliği taşıması, kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya zorunluluk hâllerinde gerçekleştirilen fiiller hukuka aykırılık teşkil etmez. İş sahibinin menfaatine olan vekâletsiz iş görme (TBK m. 413) de hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmektedir²⁴. Fakat fiil gerçekleştirilirken hukuka uygunluk sebebinin sınırı aşılmışsa hukuka aykırılık söz konusu olur. Fiilin hukuka uygunluk sebeplerine uygun olarak gerçekleştirildiğini, başka bir deyişle bir hukuka uygunluk sebebinin varlığını ispat yükü faile aittir²⁵.

1.1.2.2.4. Fiilin Ahlaka Aykırı Olması

Kanun, toplum içerisinde ahlak ve adalet duygularına saygıyı temin etmek için ahlaka aykırı bir fiille kasten verilen zararlardan da kişileri sorumlu tutmuştur (TBK m. 49/2)²⁶. Zarar verici davranışı yasaklayan bir hukuk kuralının olmaması hâlinde fiil, herhangi bir mutlak hakkı veya menfaati koruyan hukuk kurallarına değil, ahlak kurallarına aykırılık teşkil eder ve tazminat yükümlülüğü doğar. İlgili hükümden açıkça anlaşıldığı üzere, ahlaka aykırı fiil sebebiyle sorumluluğun doğması için failin zararı bilmesi ve ahlaka aykırı fiili bilerek ve isteyerek, yani kasten gerçekleştirmiş olması ve bir zarar doğmuş olması gerekir. Kasıt olmadan gerçekleştirilen fiil ahlaka aykırı kabul edilmez ve sorumluluk doğmaz²⁷. Burada aranan ahlak anlayışı, bireysel ve sübjektif ahlak anlayışı değil, genel ahlak anlayışıdır²⁸.

²³ Şenyüz, 2016: 87; Kılıçoğlu, 2002: 356; Tandoğan, 2010: 30; Eren, 2019: 676; Hatemi ve Gökyayla, 2015: 122; Ayan, 2016: 253; Gökcan, 2016: 42; Erlüle, 2011: 169; Antalya, 2019: 118.

²⁴ Ayan, 2016: 253; Gökcan, 47; Feyzioğlu, 1976: 504; Eren, 2019: 681; Akıncı, 2022: 245.

²⁵ Hatemi ve Gökyayla, 2015: 122; Tandoğan, 2010: 30.

²⁶ Eren, 2019: 674; Tandoğan, 2010: 27; Kapancı, 2016: 7; Antalya, 2019: 94; Erdoğan, 1990: 113; Eren, 2022: 1207.

²⁷ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 65; Tekinay vd., 1993: 481; Eren, 2019: 675; Kılıçoğlu, 2016: 296; Kapancı, 2016: 22-23; Nomer, 2015: 155; Abduloğlu, 2022: 12; Eren, 2022: 1209.

²⁸ Eren, 2019: 675; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 64; Tandoğan, 2010: 27; Kapancı, 2016: 15; Antalya, 2019: 96; Karabayır, 2021: 23; Eren, 2022: 1209.

1.1.2.3. Kusur

1.1.2.3.1. Genel Olarak

Haksız fiil sorumluluğunun bir diğer unsuru kusurdur. Kusur sorumluluğunda “kusur olmazsa sorumluluk olmaz” ilkesi geçerlidir. Başka bir deyişle, sorumluluğun doğması için failin kusurlu olması gerekmektedir. Kanun, kural olarak, haksız fiillerden sorumluluğu failin kusurlu olması şartına bağlamıştır²⁹. TBK m. 49/1’de kusur, sorumluluğun kurucu unsuru olarak düzenlenmiştir. Öğreti ve uygulamada genel kabul gören görüşe göre kusur, hukuk düzeni tarafından tasvip edilmeyen, kınanan ve ayıplanan davranış biçimidir³⁰. Hukuk düzeni belirli şartlarda kişilerden beklenen ortalama hareket tarzından ayrılan davranışları kınar. Bu ortalama hareket tarzından ayrılan davranışlar da kusur olarak kabul edilir³¹. Kusur, haksız fiil sorumluluğunun sübjektif unsurudur³².

Öğretide kusur unsurunu açıklayan objektif kusur ve sübjektif kusur teorileri vardır. Objektif kusur teorisinde failin sübjektif olarak içinde bulunduğu durum dikkate alınmaz. Fail, ait olduğu toplum veya grup içinde kendisi ile aynı şartlar altında bulunan makul, dürüst ve orta zekalı bir kişi ile mukayese edilir ve bu kişiden beklenen hareket tarzından daha kınanabilir durumdaysa kusurlu sayılır³³. Sübjektif kusur teorisine göre, kusura yönelik değerlendirme yapılırken doğrudan failin kendisi dikkate alınmalıdır. Failin içinde bulunduğu psikolojik şartlar, kişisel yetenekleri, eğitim ve öğrenim seviyesi, yetiştirme şartları, mesleki yetenekleri esas alınarak ona yüklenecek kusurun derecesi belirlenmelidir³⁴. Bu teoriye göre kusur, faildeki irade zayıflığı ve eksikliği durumudur³⁵.

1.1.2.3.2. Kusur Ehliyeti

Bir kimsenin, kusurlu sayılabilmesi ve hukuka aykırı fiilden sorumlu tutulabilmesi için, gerçekleştirdiği fiilin niteliğini ve sonuçlarını kavrayabilmesi, kusur yeteneğine sahip

²⁹ Eren, 2019: 554; Gökcan, 2016: 51; Koşar, 2019: 194; Oğuz, 2016: 276; Antalya, 2019: 68; Abduloğlu, 2022: 8; Dindar, 2022: 9; Akçaal, 2023: 171.

³⁰ Eren, 2019: 641; Kılıçoğlu, 2016: 326; Tandoğan, 2010: 45; Kılıçoğlu, 2002: 367; Koşar, 2019: 6; Oğuz, 2016: 276; Abduloğlu, 2022: 21; Feyzioğlu, 1976: 477; Akıncı, 2022: 246; Akçaal, 2023: 171.

³¹ Tunçomağ, 1976: 439; Tandoğan, 2010: 46; Ayan, 2016: 271; Koşar, 2019: 139-140; Oğuz, 2016: 277; Antalya, 2019: 67; Eren, 2019: 641-642.

³² Tekinay vd., 1993: 492; Antalya, 2019: 68; Gökcan, 2016: 51; Feyzioğlu, 1976: 477; Ozanemre, 2004: 136.

³³ Dindar, 2022: 20; Oğuz, 2016: 277; Koşar, 2019: 78; Elvan, 2010: 10; Ayan, 2019: 271; Antalya, 2019: 72; Eren, 2019: 642-643; Akıncı, 2022: 247; Eren, 2022: 1159.

³⁴ Oğuz, 2016: 277; Dindar, 2022: 20; Elvan, 2010: 10; Ayan, 2019: 271; Antalya, 2019: 72; Eren, 2019: 642; Akıncı, 2022: 247; Eren, 2022: 1158.

³⁵ Dindar, 2022: 20; Oğuz, 2016: 277; Koşar, 2019: 65; Kaneti, 1980: 40; Ayan, 2016: 271; Antalya, 2019: 72; Eren, 2019: 642; Akıncı, 2022: 247; Eren, 2022: 1158-1159.

olması gerekir. Başka bir deyişle, kişi, ayırt etme gücünü haiz olmalıdır³⁶. Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin davranışları ona sorumluluk yüklemeyiz. TMK m. 15'e göre, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukuki sonuç doğurmaz. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, haksız fiillerinden sorumludurlar (TMK m. 16/2). Ancak bu kuralın istisnaları vardır. İlk olarak, TBK m. 59'a göre, ayırt etme gücünü geçici olarak kaybeden kişi, bu sırada gerçekleştirdiği haksız fiillerden sorumlu olur. Fakat ayırt etme gücünün kaybedilmesinde kendi kusuru olmadığını ispatlarsa sorumluluktan kurtulur³⁷. Diğer bir istisna ise hakkaniyet sorumluluğudur. TBK m. 65 uyarınca hâkim, hakkaniyetin gerektirdiği durumlarda ayırt etme gücü bulunmayan kişinin verdiği zararın tamamen veya kısmen giderilmesine karar verebilir³⁸.

1.1.2.3.3. Kusurun Türleri

Kusurun iki türü vardır. Bunlardan birincisi kasttır. Bir kimse, bir fiili, sonuçlarını öngörerek, tasavvur ederek ve doğacak hukuka aykırı sonucu isteyerek gerçekleştirmişse bu fiili kasten gerçekleşmiştir³⁹. Kast ile gerçekleştirilen fiilde amaç, hukuka aykırı bir sonucun meydana getirilmesidir. Fail bu sonucu önceden tasavvur etmiş ve gerçekleşmesi amacıyla bir davranışta bulunmuştur.

Kastın doğrudan kast ve dolayısı ile kast olmak üzere iki türü vardır. Eğer fail gerçekleştirdiği fiille verdiği zararın bilincinde ve bu zararı doğrudan doğruya istiyorsa, doğrudan kast söz konusu olur⁴⁰. Doğrudan kastta fiilin işlenmesindeki asıl amaç gerçekleşmektedir. Örneğin, bir kimsenin öldürmek amacıyla başka birisini silahla vurmasında doğrudan kast vardır. Buna mukabil, fail fiili gerçekleştirirken doğrudan doğruya bir zarar vermek istememekle beraber bu zararı öngörüyor ve göze alıyorsa, dolayısı ile kast söz konusu olur⁴¹. Misal, hareket eden iki kişinin bindiği bir motorun sürücüsünü öldürmek amacıyla ateş edilmiştir. Burada doğrudan amaç sürücünün

³⁶ Tekinay vd., 1993: 496; Karahasan, 1995: 157; Tandoğan, 2010: 55; Koşar, 2019: 131; Kaneti, 1980: 50; Gökcan, 2016: 51; Eren, 2019: 645; Tunçomağ, 1976: 439-440; Ozanemre, 2004: 67; Akıncı, 2022: 247; Eren, 2022: 1162.

³⁷ Reisoğlu, 2014: 174; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 60; Tandoğan, 2010: 57; Koşar, 2019: 138-139; Kapancı, 2016: 23; Nomer, 2015: 154-155; Kaneti, 1980: 51; Gökcan, 2016: 52; Tunçomağ, 1976: 440; Ozanemre, 2004: 69.

³⁸ Tunçomağ, 1976: 440; Antalya, 2019: 70; Nomer, 2015: 154; Kaneti, 1980: 51; Gökcan, 2016: 52; Ozanemre, 2004: 151.

³⁹ İnan ve Yücel, 2014: 394; Tandoğan, 2010: 46; Antalya, 2019: 74; Kılıçoğlu, 2002: 378; Kaneti, 1980: 52; Tekinay vd., 1993: 493; Gökcan, 2016: 52; Feyzioğlu, 1976: 478; Eren, 2019: 647; Kılıçoğlu, 2016: 327; Akıncı, 2022: 248; Eren, 2022: 1168.

⁴⁰ Feyzioğlu, 1976: 479; Tandoğan, 2010: 47; Antalya, 2019: 76; Tunçomağ, 1976: 441; Ayan, 2016: 273; Gökcan, 2016: 52; Eren, 2019: 648; Akçaal, 2023: 172; Eren, 2022: 1169.

⁴¹ Feyzioğlu, 1976: 479; Tandoğan, 2010: 47; Antalya, 2019: 76; Tunçomağ, 1976: 441; Ayan, 2016: 273; Gökcan, 2016: 52; Tekinay vd., 1993: 493; Eren, 2019: 648; Akçaal, 2023: 172; Eren, 2022: 1169.

öldürülmesidir. Fakat diğer kişinin de yaralanacağı ve hatta ölebileceği açıktır. Fail diğer kişiye gelecek zararı da göze almıştır ve bu zarar bakımından dolayısı ile kastı söz konusu olur.

Kusurun diğer türü de ihmaldir. Bir kimse, hukuka aykırı bir sonucun, zararın meydana gelmesini istememiştir. Fakat fiili gerçekleştirirken yeterli özen ve dikkati göstermediği için bu sonuç vuku bulmuştur. Böyle bir durumda failin ihmalden söz edilir. İhmalin ölçütü objektiftir⁴². Gerçekten de faille aynı durumda olan ve aynı şartları taşıyan tedbirli ve dikkatli bir kişinin göstermesi gereken özen gösterilseydi veya alması gereken tedbir alınsaydı bu zarar meydana gelmeyecek idiyse failin ihmali söz konusu olur⁴³.

İhmal, ağır ihmal ve hafif ihmal olmak üzere ikiye ayrılabilir. Fail zarar verici fiili işlerken kendisi ile aynı şartlara sahip birisinin göstermesi gereken özen ve dikkati göstermemişse ağır ihmali söz konusu olur⁴⁴. Ağır ihmalde fail, en basit özen ve dikkat kurallarını gözetmeyerek bu kurallara karşı bir kayıtsızlık içerisinde. Buna karşılık fail, kendisiyle aynı şartlarda olan herkesin değil, dikkatli ve tedbirli birisinin göstermesi gereken özeni göstermemişse hafif ihmal söz konusu olur⁴⁵. Burada herkesin değil, ancak dikkatli ve özenli kimselerin alabileceği tedbirlerin alınmaması söz konusudur.

İhmal, bilinçli ihmal ve bilinçsiz ihmal şeklinde de ikiye ayrılabilir. Bu ayırımı uygulamada tatbik alanı bulmayan, tamamen teorik bir ayırımdır. Eğer fail gerçekleştirdiği fiilin hukuka aykırı sonuç doğuracağını biliyor, ama bu sonucun meydana gelmeyeceği düşünerek gereken tedbiri almıyor ise bilinçli ihmal söz konusu olur⁴⁶. Bilinçsiz ihmalde ise fail, gerekli özen ve dikkati göstermediğinden fiilin hukuka aykırı sonuç doğuracağını öngörememektedir⁴⁷.

⁴² Tekinay vd., 1993: 494; Reisoğlu, 2014: 172-173; Antalya, 2019: 77; Kaneti, 1980: 52-53; Ayan, 2016: 273-274; Hatemi ve Gökyayla, 2015: 148; Gökcan, 2016: 52; Feyzioğlu, 1976: 479-480; Eren, 2019: 649; Eren, 2022: 1171-1172.

⁴³ Tandoğan, 2010: 48; Antalya, 2019: 78; Reisoğlu, 2014: 173; Eren, 2019: 649; Tunçomağ, 1976: 443; Kaneti, 1980: 53; Gökcan, 2016: 53; Eren, 2022: 1172.

⁴⁴ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 57; Tandoğan, 2010: 49; Tekinay vd., 1993: 495; Nomer, 2015: 153; Tunçomağ, 1976: 444; Ayan, 2019: 274; Gökcan, 2016: 53; Feyzioğlu, 1976: 480; Eren, 2019: 653; Akçaal, 2023: 172; Eren, 2022: 1177.

⁴⁵ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 57; Tandoğan, 2010: 49; Tekinay vd., 1993: 495; Nomer, 2015: 153; Tunçomağ, 1976: 444; Ayan, 2019: 274; Gökcan, 2016: 53; Feyzioğlu, 1976: 481; Eren, 2019: 653; Akçaal, 2023: 172; Eren, 2022: 1177.

⁴⁶ Ayan, 2016: 275; Kaneti, 1980: 53; Antalya, 2019: 84; Tekinay vd., 1993: 495; Gökcan, 2016: 53; Feyzioğlu, 1976: 481; Eren, 2019: 653; Eren, 2022: 1177.

⁴⁷ Ayan, 2016: 275; Kaneti, 1980: 53; Eren, 2019: 654; Tekinay vd., 1993: 495; Gökcan, 2016: 53; Feyzioğlu, 1976: 481; Eren, 2022: 1178.

1.1.2.4. Zarar

1.1.2.4.1. Genel Olarak

TBK m. 49/1 uyarınca hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren bu zararı gidermekle yükümlüdür. Dolayısıyla bir kimseden gerçekleştirdiği haksız fiil sebebiyle tazminat istenebilmesi için bu fiil sonucunda bir zarar meydana gelmiş olmalıdır⁴⁸. Eğer herhangi bir zarar meydana gelmemişse haksız fiil sorumluluğu söz konusu olmaz. Çünkü sorumluluk hukukunda birincil amaç meydana gelen zararın tazmin ettirilmesidir⁴⁹.

Genel olarak kabul edilen zararın birliği ilkesine göre, aynı haksız fiilden doğan ayrı ayrı zararlar bir birlik olarak esas alınır. Daha açık bir ifadeyle, aynı haksız fiil sonucunda farklı tarihlerde ortaya çıkan zararlar tazminatın hesaplanmasında ayrı ayrı değil, tek bir zarar olarak dikkate alınır. Aynı haksız fiilden doğan zararlar için tek tazminat talep edilebilir ve verilebilir⁵⁰. Zararın birliği ilkesi, gerçekleşen zarar verici olay sonucunda doğan zararın öğrenildiği esnada ileride ortaya çıkması kesin olan gelecek zararlar için geçerlidir. Zarar görenin öngöremediği zararlar bu ilke kapsamında değildir⁵¹.

1.1.2.4.2. Zararın Çeşitleri

Zarar kavramı, biri dar diğeri geniş olmak üzere iki anlam taşır. Dar anlamda zarar kavramı sadece maddi zararı ifade eder⁵². Geniş anlamda zarar kavramı ise hem maddi hem de manevi zararı ifade eder⁵³.

1.1.2.4.2.1. Maddi Zarar

Maddi zarar, sebebinin ne olduğu fark etmeksizin zarar görenin malvarlığında rızası dışında meydana gelen azalmadır⁵⁴. Malvarlığında bir azalma olarak ortaya çıkması sebebiyle maddi zarara malvarlığı zararı da denilmektedir. Maddi zararın üç unsuru vardır: malvarlığı, malvarlığında azalma ve azalmanın zarar görenin rızası dışında meydana

⁴⁸ Eren, 2019: 587; Antalya, 2019: 133; Tekinay vd., 1993: 545-546; Aydın Özdemir, 2013: 22; Ozanemre, 2004: 116; Tunçomağ, 1976: 446; Feyzioğlu, 1976: 471; Ayan, 2016: 275; Abduloğlu, 2022: 30; Atila, 2009: 58; Karabayır, 2021: 34; Toker, 2017: 26; Akıncı, 2022: 232; Akçaal, 2023: 163.

⁴⁹ Eren, 2019: 587; Aydın Özdemir, 2013: 2; Toker, 2017: 26; Dindar, 2022: 22; Eren, 2022: 1067.

⁵⁰ Gül, 2019: 226; Savaş, 2008: 132; Eren, 2019: 938; Antalya, 2019: 613-614.

⁵¹ Gül, 2019: 227; Tekinay vd., 1993: 719; Antalya, 2019: 614; Eren, 2019: 938.

⁵² İnan ve Yücel, 2014: 399; Tandoğan, 2010: 63; Antalya, 2019: 133; Eren, 2019: 587; Tekinay vd., 1993: 548; Aydın Özdemir, 2013: 22; Ozanemre, 2004: 116; Gökcan, 2016: 54; Ayan, 2016: 275; Eren, 2022: 1068.

⁵³ İnan ve Yücel, 2014: 399; Tandoğan, 2010: 63; Antalya, 2019: 133; Eren, 2019: 587; Aydın Özdemir, 2013: 22; Ozanemre, 2004: 116; Gökcan, 2016: 54; Ayan, 2016: 275; Eren, 2022: 1068.

⁵⁴ Büyüksağış, 2007: 46; Tandoğan, 2010: 64; Antalya, 2019: 134-135; Nomer, 2015: 148; Eren, 2019: 588; Antalya, 2019: 139; Aydın Özdemir, 2013: 22; Ozanemre, 2004: 117; Tunçomağ, 1976: 446; Erlüle, 2011: 35; Ayan, 2016: 275; Abduloğlu, 2022: 32; Toker, 2017: 26; Akıncı, 2022: 232; Akçaal, 2023: 163.

gelmesi. Malvarlığı kişinin sahip olduğu ekonomik değer arzeden ve para ile ölçülebilen varlıklardan oluşur⁵⁵. Malvarlığı aktif ve pasif unsurlardan oluşur. Malvarlığının aktif unsuru kişinin sahip olduğu aynî ve nispî haklardır. Pasif unsuru ise borç ve yükümlülükler teşkil etmektedir. Malvarlığında meydana gelen azalma, zarar görenin malvarlığının haksız fiilden sonra gösterdiği durum ile bu fiil gerçeklemeseydi göstereceği durum arasındaki farktır⁵⁶. Bu azalma aktif değerlerin azalması veya pasif değerlerin artması şeklinde gerçekleşir⁵⁷. Malvarlığında meydana gelen azalmanın zarar olarak nitelendirilebilmesi için bu azalmanın zarar görenin rızasına aykırı olarak veya rızası olmadan gerçekleşmiş olmalıdır⁵⁸. Malvarlığının azalması sonucunu doğuran hukuki işlemler kişinin rızasına dayanıyorsa, bir zararın varlığından söz edilemez. Bu tarz durumlarda kişinin malvarlığında bir temlik, tüketme veya yok etme işlemi yapması söz konusu olur. Örneğin, bağışlama, yok etme, borcu ifa etme gibi durumlarda bir zarar söz konusu değildir.

1.1.2.4.2.1.1. Maddi Zararın Çeşitleri

Maddi zarar, fiili zarar ve yoksun kalınan kâr, kişiye verilen (bedensel) zarar ve şeye verilen zarar, doğrudan zarar ve dolaylı zarar gibi farklı türlere ayrılmaktadır.

Fiili zarar, zarar görenin malvarlığında iradesi dışında fiilen gerçekleşmiş bir azalmayı ifade eder⁵⁹. Bir zarar verici olay sonucunda zarar görenin malvarlığının mevcut miktarı ve değeri azalmışsa fiili zarar söz konusu olur. Yoksun kalınan kâr, zarar verici olay sebebiyle olayların normal akışına, genel hayat tecrübelerine göre zarar görenin malvarlığında meydana gelebilecek artışların kısmen veya tamamen önlenmesi şeklinde meydana gelir⁶⁰. Bu durumda zarar görenin mevcut malvarlığında bir azalma meydana gelmemektedir. Buna karşılık, malvarlığında meydana gelecek muhtemel artış önlenmiş

⁵⁵ Eren, 2019: 588; Antalya, 2019: 139; Büyüksağış, 2007: 46; Aydın Özdemir, 2013: 23; Ozanemre, 2004: 117; Erlüle, 2011: 71; Toker, 2017: 26; Eren, 2022: 1071.

⁵⁶ Eren, 2019: 589; Antalya, 2019: 140; Tekinay vd., 1993: 548; Tandoğan, 2010: 64; Abduloğlu, 2022: 33; Toker, 2017: 27; Eren, 2022: 1072; Yargıtay 4. HD, E. 2009/4929, K. 2010/3231, T. 23.03.2020 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

⁵⁷ Eren, 2019: 589; Antalya, 2019: 140; Tekinay vd., 1993: 561; Büyüksağış, 2007: 49; Aydın Özdemir, 2013: 22; Ozanemre, 2004: 117; Erlüle, 2011: 35; Feyzioğlu, 1976: 473; Tandoğan, 2010: 64; Toker, 2017: 27; Eren, 2022: 1071.

⁵⁸ Eren, 2019: 592; Antalya, 2019: 141; Büyüksağış, 2007: 51; Nomer, 1996: 5; Ayan, 2016: 276; Tandoğan, 2010: 68; Abduloğlu, 2022: 33; Toker, 2017: 27; Eren, 2022: 1076.

⁵⁹ Eren, 2019: 593; Antalya, 2019: 146; Büyüksağış, 2007: 84; Aydın Özdemir, 2013: 47; Tunçomağ, 1976: 447; Gökcan, 2016: 55; Tandoğan, 2010: 64; Abduloğlu, 2022: 34; Karabayır, 2021: 37; Toker, 2017: 28.

⁶⁰ Eren, 2019: 593; Antalya, 2019: 147; Büyüksağış, 2007: 85; Tunçomağ, 1976: 447; Gökcan, 2016: 55; Ayan, 2016: 276; Tandoğan, 2010: 65; Abduloğlu, 2022: 34; Karabayır, 2021: 37; Toker, 2017: 28; Yargıtay 3. HD, E. 2018/6983, K. 2019/7656, T. 09.10.2019 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

olmaktadır. Yoksun kalınan kâr, aktifin artmasının önlemesi şeklinde gerçekleşebileceği gibi pasifin azalmasının önlenmesi şeklinde de gerçekleşebilir⁶¹.

Kişiye verilen zarar, zarar görenin bedensel bütünlüğünün ihlâl edilmesi ve ölüm sebebiyle malvarlığında meydana gelen azalmaları kapsamaktadır⁶². Bedensel bütünlüğün ihlâli, kişinin fiziki veya ruhsal bütünlüğünün bozulması şeklinde ortaya çıkabilir. Şeye verilen zarar ise zarar görenin sahip olduğu maddi varlıkların hasara uğratılması sonucu meydana gelen zararlardır⁶³. Örneğin, başkası tarafından zarar görenin telefonunun kırılması, evinin yakılması gibi durumlarda şeye verilen zarar söz konusu olur.

Zarar verici olayın uygun sonucu olarak şeyde veya bedensel bütünlükte meydana gelen ilk zarar, doğrudan zarardır⁶⁴. Örneğin, zarar verici olay sonucunda birisinin eşyasına verilen zarar veya beden bütünlüğünün bozulması sebebiyle yaptığı masraflar doğrudan zararlardır. Dolaylı zarar ise doğrudan zarara bağlı olarak meydana gelen zarardır⁶⁵. Örneğin, kaza sonucu arabası kullanılamaz hale gelen kişinin taşıdığı yük sebebiyle başkasına ödediği tazminat dolaylı zarardır.

1.1.2.4.2.2. Manevi Zarar

Manevi zarar, kişilik hakkının ihlalinin, zarar görenin kişiliği üzerinde etkisi olarak tanımlanır⁶⁶. Manevi zararda maddi bir değer kaybı değil, kişilik haklarının ihlali, tahdidi veya yok edilmesi sebebiyle duyulan keder, acı ve elem söz konusudur⁶⁷. Manevi zarar, bir kişilik mutlak hakkının ihlali sonucu meydana geldiğinden dolayısıyla zarar değil, doğrudan zarardır⁶⁸.

Öğretide manevi zararı açıklayan üç teori vardır. Bunlardan ilki subjektif teoridir. Subjektif teoride, manevi zararın oluşması için subjektif unsurun bulunması gerektiği

⁶¹ Eren, 2019: 595; Aydın Özdemir, 2013: 48; Ozanemre, 2004: 118; Gökcan, 2016: 55; Feyzioğlu, 1976: 473; Toker, 2017: 28; Eren, 2022: 1080.

⁶² Eren, 2019: 595; Antalya, 2019: 161; Aydın Özdemir, 2013: 48; Ayan, 2016: 277; Tandoğan, 2010: 69; Abduloğlu, 2022: 35; Karabayır, 2021: 38; Toker, 2017: 31; Eren, 2022: 1082.

⁶³ Eren, 2019: 595; Antalya, 2019: 202; Aydın Özdemir, 2013: 48; Ayan, 2016: 277; Tandoğan, 2010: 69; Abduloğlu, 2022: 35; Karabayır, 2021: 38; Toker, 2017: 30; Eren, 2022: 1082.

⁶⁴ Eren, 2019: 596; Antalya, 2019: 149; Tekinay vd., 1993: 565; Aydın Özdemir, 2013: 49; Ozanemre, 2004: 119; Feyzioğlu, 1976: 474; Ayan, 2016: 277; Tandoğan, 2010: 70; Abduloğlu, 2022: 35; Karabayır, 2021: 38; Toker, 2017: 31; Akçaal, 2023: 165.

⁶⁵ Antalya, 2019: 150; Tekinay vd., 1993: 565; Aydın Özdemir, 2013: 49; Ozanemre, 2004: 119; Feyzioğlu, 1976: 474; Ayan, 2016: 277; Tandoğan, 2010: 70; Abduloğlu, 2022: 35; Karabayır, 2021: 38; Toker, 2017: 31; Akçaal, 2023: 165.

⁶⁶ Altan, 2015: 47; Tandoğan, 2010: 63; Antalya, 2019: 207; Nomer, 2015: 148; Tunçomağ, 1976: 447; Erlüle, 2011: 144; Abduloğlu, 2022: 36; Eren, 2019: 599.

⁶⁷ Feyzioğlu, 1976: 473; Tandoğan, 2010: 63; Antalya, 2019: 208; Tunçomağ, 1976: 447; Gökcan, 2016: 56; Erlüle, 2011: 144; Karabayır, 2021: 24; Tekinay vd., 1993: 655; Ozanemre, 2004: 122.

⁶⁸ Hatemi ve Gökyayla, 2015: 170; Antalya, 2019: 213; Erlüle, 2011: 144.

kabul edilmektedir. Bu teoriye göre subjektif unsur, hukuka aykırı bir fiille kişilik hakkı ihlâl edilen zarar gören tarafından bu ihlâlin hissedilmesi, çektiği bedensel ve ruhsal acı, ızdırap ve elem gibi duygulara bağlı olarak ruhsal dengesinin bozulması, yaşama sevincinin bu ihlâlden etkilenmiş olmasıdır⁶⁹. Kişiliğin bu şekilde hukuka aykırı olarak ihlâl edilmesi nedeniyle zarara uğrayanın esenlik hali de manevi tazminat yoluyla yeniden sağlanır veya meydana gelen olumsuz durum katlanılır hâle getirilir⁷⁰.

Manevi zararı açıklayan diğer teori ise objektif teoridir. Bu teoriye göre manevi zararın oluşması için objektif unsurun bulunması tek başına yeterlidir. Objektif unsur, kişiliği oluşturan değerlerden herhangi birinin ihlâl edilmesi veya genel olarak kişilikte irade dışında meydana gelen objektif eksilmedir⁷¹.

Manevi zararı açıklayan bir diğer teori de karma teoridir. Bu teoriye göre, manevi zarardan bahsedebilmek için objektif ve subjektif unsurların birlikte bulunması gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, haksız fiil sonucunda kişilik değerlerinin ihlâl edilmesinin yanında zarar görenin bu ihlalden etkilenmesi, fiziki ve ruhsal acı, ızdırap ve elem duyması, yaşama sevincinin azalması gerekmektedir⁷².

Bizim görüşümüze göre, manevi tazminatın objektif unsur esas alınarak belirlenmesi daha isabetli olur. Objektif unsur, genel olarak kişilik değerlerinin haksız fiil sebebiyle objektif eksilmesi olduğundan, tüzel kişilerin ve ayırtım gücünden yoksun olan kişilerin uğradıkları manevi zararı tazmin etmesi bakımından daha isabetlidir. Yargıtay da bir kararında, şahıs varlığını oluşturan hukuki değerlerin ihlâli ile oluşan objektif eksilme ve kayıpların manevi zararı meydana getireceğini ifade etmiştir⁷³.

Türk Hukukunda manevi zarar, daha çok malvarlığında bir eksilme olmadığından gerçek anlamda bir zarar olarak kabul edilmemektedir⁷⁴. Manevi zararda saldırı yüzünden ortaya çıkmış duygu bozukluğunun, eksikliğin dindirilmesi, hafifletilmesi söz konusudur⁷⁵.

⁶⁹ Altan, 2015: 48; Erlüle, 2011: 44, 45; Ayan, 2016: 279; Tekinay vd., 1993: 666; Gökcan, 2016: 56; Antalya, 2019: 214; Eren, 2019: 600; Akçaal, 2023: 167; Eren, 2022: 1090.

⁷⁰ Altan, 2015: 48; Erlüle, 2011: 82; Tekinay vd., 1993: 655; Eren, 2019: 881; Yargıtay HGK. 21.6.2006, 4-355/457.

⁷¹ Altan, 2015: 50; Ayan, 2016: 280; Erlüle, 2011: 48; Tekinay vd., 1993: 665; Gökcan, 2016: 56; Antalya, 2019: 216; Eren, 2019: 600; Eren, 2022: 1090.

⁷² Antalya, 2019: 217; Altan, 2015: 53; Eren, 2019: 604; Eren, 2022: 1095.

⁷³ Yargıtay HGK, E. 2006.4.66, K. 2006/99, T. 22/03/2006; E. 2017/1491, K. 2018/1438, T. 16.10.2018 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

⁷⁴ Ayan, 2016: 281; Altan, 2015: 46; Erlüle, 2011: 42; Tekinay vd., 1993: 655.

⁷⁵ Ayan, 2016: 281; Erlüle, 2011: 74; Altan, 2015: 48.

1.1.2.5. İlliyet Bağı

Haksız fiilin bir diğer unsuru da illiyet bağıdır. Failin haksız fiilden sorumlu olması için meydana gelen zarar ile fiil arasında illiyet bağının bulunması gerekmektedir. Zarar ile fiil arasında illiyet bağının bulunmasından kasıt, gerçekleştirilen fiilin sebep, meydana gelen zararın ise bu fiilin sonucu olmasıdır. Başka bir deyişle, illiyet bağı, fiil ile zarar arasındaki sebep-sonuç ilişkisidir⁷⁶. İlliyet bağının varlığı, sorumluluğun olmazsa olmaz şartıdır. Fiil ile gerçekleşen zarar arasında illiyet bağı bulunmadığı takdirde sorumluluk doğmaz⁷⁷.

Failin, gerçekleştirdiği fiil ile illiyet bağı içinde meydana gelen zararlardan ne derecede sorumlu olacağı hususunda farklı teoriler ortaya atılmıştır. Bu teorilerden biri şart teorisidir. Bu teoriye göre, zararın meydana gelmesi için zorunlu şartların bulunması gerekmektedir. Bu zorunlu şartlar zararın sebebini teşkil eder⁷⁸.

Fiil ile zarar arasındaki bağı açıklayan diğer teori de uygun illiyet bağı teorisidir. Uygun illiyet bağı şu şekilde tanımlanmıştır: Somut olayda gerçekleşen türden bir sonucu, olayların normal akışı ve hayat tecrübelerine göre, niteliği ve ana temayülü itibariyle meydana getirmeye genel olarak elverişli olan ve bu türden sonucun gerçekleşme ihtimalini objektif olarak artırmış bulunan zorunlu şartla söz konusu sonuç arasındaki bağa uygun illiyet bağı denir⁷⁹. Yargıtay'a göre de sorumluluğun doğması için zarar verici olay ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekmektedir⁸⁰. İlliyet bağı kavramı da esasen bu teoriye göre açıklanmaktadır. Uygun illiyet bağı, zorunlu şart ve bu şartın gerçekleşme ihtimalinin önemli ölçüde artmasından oluşmaktadır.

İlliyet bağı sorumluluğun hem kurucu hem de sınırlayıcı unsurudur. Hukuka aykırı bir fiil gerçekleştiren kimsenin meydana gelen zarardan sorumlu tutulabilmesi için gerçekleştirdiği fiil ile meydana gelen zarar arasında sebep sonuç ilişkisinin, illiyet bağının

⁷⁶ Tandoğan, 2010: 71; Kılıçoğlu, 2006: 88; Antalya, 2019: 277; Eren, 2019: 605; Ayan, 2016: 282; Erlüle, 2011: 182; Feyzioğlu, 1976: 504; Gökcan, 2016: 57; Tekinay vd., 1993: 567; Tunçomağ, 1976: 448; Toker, 2017: 33; Akıncı, 2022: 233.

⁷⁷ Yargıtay HGK, E. 1976/3501, K. 1978/369, T. 05.05.1978 (<https://www.lexpera.com.tr/>) (Erişim Tarihi: 25.02.2023).

⁷⁸ Kılıçoğlu, 2006: 89; Tandoğan, 2010: 74-75; Antalya, 2019: 279-280; Eren, 2019: 608; Ayan, 2016: 282; Feyzioğlu, 1976: 508; Tekinay vd., 1993: 573; Tunçomağ, 1976: 450; Toker, 2017: 33; Ozanemre, 2004: 125; Kılıçoğlu, 2016: 320.

⁷⁹ Antalya, 2019: 281; Eren, 2019: 610; Ayan, 2016: 283; Erlüle, 2011: 183; Feyzioğlu, 1976: 509; Tekinay vd., 1993: 573; Tunçomağ, 1976: 451; Toker, 2017: 34; Tandoğan, 2010: 77; Ozanemre, 2004: 126; Kılıçoğlu, 2016: 320; Akıncı, 2022: 233.

⁸⁰ Yargıtay HGK, E. 2013/13-1471, K. 2015/888, T. 04.03.2015 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

bulunması gerekmektedir⁸¹. Bu yönüyle illiyet bağı sorumluluğun kurucu unsurudur. Haksız fiili gerçekleştiren kişinin meydana gelen bütün zararlardan sorumlu tutulması adalete uygun düşmeyebilir. Bu sebeple, fail, objektif olarak, gerçekleştirilen fiilin olayların normal akışına ve yaşam tecrübelerine esasen sonucu olabilecek zararlardan sorumlu tutulur. Başka bir deyişle, fiil ile meydana gelen zarar arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır⁸². Bu yönüyle de illiyet bağı sorumluluğu sınırlamaktadır.

1.1.2.5.1. Sebeplerin Çokluğu Hâlinde İlliyet Bağı

Zararlı bir sonucun meydana gelmesine birden fazla sebebin yol açması mümkündür. Sebeplerin çokluğu üç farklı ihtimalde karşımıza çıkabilir. Bunlardan birincisi ortak illiyettir. Hiçbiri tek başına yeterli olmayan, ancak bir araya gelmek suretiyle zararlı sonucu doğuran sebepler topluluğuna ortak illiyet adı verilmektedir⁸³. Ortak illiyette, eğer zararlı sonuç birden fazla sebebin bir araya gelmesi hâlinde meydana geliyorsa her bir sebep açısından uygun illiyet bağı gerçekleşmektedir. Bu durumda müteselsil sorumluluk söz konusu olur.

Sebeplerin toplanması ihtimallerinden diğeri yarışan illiyettir. Birden fazla sebeplerden her birinin zararlı sonucu aynı zamanda birbirinden bağımsız olarak tek başına meydana getirmeye elverişli olması durumunda yarışan illiyetten söz edilir⁸⁴. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, hem her bir sebep diğeri olmaksızın tek başına zararlı sonucun meydana gelmesi için elverişli olmalı hem de bu sebeplerin aynı zamanda gerçekleşmesi gerekmektedir⁸⁵. Yarışan illiyet hâlinde zarara sebep olanların her biri bu zarardan müteselsil sorumludur⁸⁶.

Sebeplerin toplanması ihtimallerinden bir diğeri de seçimlik illiyettir. Zararlı sonucu, birden fazla sebepten yalnız birinin meydana getirmiş olmasına karşın, zararın bu potansiyel ortak sebeplerden hangisinin sonucu olduğunun belirlenememesi durumunda

⁸¹ Reisoğlu, 2014: 176; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 44; Tandoğan, 2010: 71; Antalya, 2019: 277; Tunçomağ, 1976: 448; Akıncı, 2022: 233; Eren, 2022: 1097.

⁸² Reisoğlu, 2014: 176; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 45; Tandoğan, 2010: 77; Antalya, 2019: 277; Nomer, 2015: 150; Akıncı, 2022: 233-234.

⁸³ Antalya, 2019: 293; Eren, 2019: 616; Ayan, 2016: 283; Feyzioğlu, 1976: 515; Tekinay vd., 1993: 569; Tunçomağ, 1976: 453; Tandoğan, 2010: 83; Dindar, 2022: 26; Kılıçoğlu, 2016: 324; Eren, 2022: 1111.

⁸⁴ Antalya, 2019: 295; Eren, 2019: 616; Ayan, 2016: 284; Feyzioğlu, 1976: 516; Tekinay vd., 1993: 570; Tunçomağ, 1976: 454; Tandoğan, 2010: 84; Dindar, 2022: 26; Kılıçoğlu, 2016: 324; Eren, 2022: 1115.

⁸⁵ Antalya, 2019: 295; Eren, 2019: 616; Eren, 2022: 1117.

⁸⁶ Antalya, 2019: 295; Eren, 2019: 617; Ayan, 2016: 284; Feyzioğlu, 1976: 516; Tekinay vd., 1993: 570; Tunçomağ, 1976: 454; Tandoğan, 2010: 85; Dindar, 2022: 26.

seçimlik illiyet söz konusu olur⁸⁷. Seçimlik illiyette, zarara sebebiyet verenlerin davranışları birlikte hareket şeklinde ise müteselsil sorumluluk söz konusu olur⁸⁸. Alternatif davranış eğer hukuka uygun ise sorumluluk söz konusu değildir. Hukuka uygun alternatif davranış, zarar görenin korunan hukuki değerlerini ihlâl etse de davranış hukuka uygun olduğundan sorumluluğa sebep olmaz⁸⁹.

1.1.2.5.2. Birden Fazla Sebepten Sadece Birinin Zarara Yol Açması

Birden fazla sebebin varlığı durumunda iki ihtimal söz konusu olur: Farazi illiyet ve illiyet bağının kesilmesi.

Farazi illiyette, birden fazla sebepten sadece biri zararın doğmasına yol açmaktadır. Fakat zararı doğuran bu sebep gerçekleşmemiş olsaydı, diğer sebeplerden biri zararı meydana getirecekti⁹⁰. Gerçekleşen olayda zararı meydana getiren sebebe gerçek sebep, bu sebep gerçekleşmeseydi zararı meydana getirmeye elverişli olan diğer sebeplere ise farazi sebepler denilmektedir⁹¹. Gerçek sebebi gerçekleştiren kişi, “kendi davranışı olmasaydı farazi sebep gerçekleşecek ve zararı doğuracaktı” savunmasında bulunamaz. Çünkü zararlı sonuç gerçek sebeple meydana gelmiş ve illiyet bağı kurulmuştur. Farazi sebep fiilen kurulmuş olan gerçek illiyet bağını ortadan kaldırmaz⁹². Gerçek sebepten önce meydana gelen farazi sebep, gerçek sebep olanın sorumluluğunu ortadan kaldırmaz, fakat tazminatın indirilmesinde dikkate alınabilir⁹³.

Birden fazla sebebin varlığı durumunda illiyet bağının kesilmesi sorumluluğun kurulması açısından önem arz etmektedir. Öğretide ve uygulamada kesin olarak kabul edilen görüşe göre, zararın doğmasında, mücbir sebebin veya zarar görenin ya da üçüncü bir kişinin davranışının açık ve ağırlıklı etkisi varsa, illiyet bağı kesilir⁹⁴. İlliyet bağını

⁸⁷ Antalya, 2019: 296; Eren, 2019: 619; Ayan, 2016: 284; Feyzioğlu, 1976: 516; Tekinay vd., 1993: 570; Tunçomağ, 1976: 454; Tandoğan, 2010: 85; Kılıçoğlu, 2016: 324; Eren, 2022: 1117-1118.

⁸⁸ Antalya, 2019: 296; Eren, 2019: 619-620; Ayan, 2016: 285; Feyzioğlu, 1976: 516; Tekinay vd., 1993: 571; Tunçomağ, 1976: 455; Tandoğan, 2010: 86; Akçaal, 2023: 169.

⁸⁹ Antalya, 2019: 297; Tandoğan, 2010: 87-88.

⁹⁰ Antalya, 2019: 298; Eren, 2019: 621; Tunçomağ, 1976: 453; Tandoğan, 2010: 82; Akçaal, 2023: 169; Eren, 2022: 1123.

⁹¹ Antalya, 2019: 298; Eren, 2019: 621; Ayan, 2016: 285; Abduloğlu, 2022: 28; Eren, 2022: 1123.

⁹² Antalya, 2019: 299; Eren, 2019: 623; Tunçomağ, 1976: 453; Abduloğlu, 2022: 29; Eren, 2022: 1125.

⁹³ Antalya, 2019: 299; Eren, 2019: 623; Ayan, 2016: 285; Tandoğan, 2010: 82; Abduloğlu, 2022: 29; Eren, 2022: 1125.

⁹⁴ Antalya, 2019: 300; Eren, 2019: 627; Tandoğan, 2010: 79; Abduloğlu, 2022: 29.; Akçaal, 2023: 169; Yargıtay 10. HD, E. 2020/9612, K. 2021/2974, T. 09.03.2021 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

kesen sebepler sadece kusur sorumluluğunda değil, kusursuz sorumluluk hâllerinde de uygulama alanı bulur⁹⁵.

İllyet bağıni kesen sebeplerden biri mücbir sebeptir. Mücbir sebep, sorumlu kişinin faaliyet alanı dışında meydana gelen, onun hukuka aykırı davranışta bulunmasına kaçınılmaz şekilde sebep olan ve öngörülmesi mümkün olmayan harici ve olağanüstü bir olaydır⁹⁶. Mücbir sebep sorumlu kişinin davranışı ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağıni kestiğinden sorumluluğun doğmasını engellemektedir⁹⁷. Sorumlu kişi sorumluluktan kurtulmak için mücbir sebebin varlığını ispat etmek durumundadır⁹⁸.

İllyet bağıni kesen diğer sebep, zarar görenin kusurlu davranışdır. Zarar görenin, davranışının illiyet bağıni kesmesi için ağır kusurlu olması gerekmektedir⁹⁹. Zarar görenin kusuru sorumluluğu ortadan kaldıracak kadar ağır olmamakla birlikte zararın doğmasına etkili olmuşsa bu durumda tazminatın indirilmesinde dikkate alınır¹⁰⁰. Zarar verenin kusurlu davranışının illiyet bağıni kesmesi için zararlı sonucu meydana getirmeye elverişli olması tek başına yeterli değildir, ayrıca zarar verenin fiilini ikinci plana atmış ve zararlı sonucu meydana getirmiş olmalıdır¹⁰¹.

İllyet bağıni kesen bir diğer sebep de üçüncü kişinin kusurlu davranışdır. Eğer üçüncü kişinin ağır kusurlu fiili sorumlu sayılan kişinin davranışı ile zararlı sonuç arasındaki illiyet bağıni kesecek nitelik ve yoğunlukta ise sorumlu sayılan kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırır¹⁰². Üçüncü kişinin davranışının illiyet bağıni kesebilmesi için kusurunun sorumlu sayılan kişinin kusurundan daha ağır, yani daha nitelikli ve yoğun olması ve onu ikinci plana atması gerekmektedir¹⁰³.

⁹⁵ Antalya, 2019: 301; Eren, 2019: 627-628; Tandoğan, 2010: 80; Dindar, 2022: 25; Eren, 2022: 1132; Yargıtay 3. HD, E. 2014/530, K. 2014/7792, T. 20.05.2014 (<https://www.lexpera.com.tr/>) (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

⁹⁶ Antalya, 2019: 301; Eren, 2019: 628; Ayan, 2016: 285; Gökcan, 2016: 58; Toker, 2017: 34; Ozanemre, 2004: 129-130; Dindar, 2022: 27; Kılıçoğlu, 2016: 325; Akıncı, 2022: 234; Eren, 2022: 1133.

⁹⁷ Antalya, 2019: 302; Eren, 2019: 634; Gökcan, 2016: 58; Ozanemre, 2004: 130; Dindar, 2022: 30-31; Akıncı, 2022: 235; Akçaal, 2023: 170; Eren, 2022: 1134.

⁹⁸ Antalya, 2019: 302; Eren, 2019: 634; Ayan, 2016: 285; Toker, 2017: 34; Eren, 2022: 1141; Yargıtay HGK, E. 2017/444, K. 2019/1083, T. 17.10.2019 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

⁹⁹ Antalya, 2019: 305; Eren, 2019: 634; Ayan, 2016: 286; Gökcan, 2016: 58; Toker, 2017: 34; Tandoğan, 2010: 81; Dindar, 2022: 31; Kılıçoğlu, 2016: 325.

¹⁰⁰ Antalya, 2019: 305; Eren, 2019: 634-635; Akıncı, 2022: 235; Akçaal, 2023: 171; Eren, 2022: 1145; Yargıtay HGK, E. 2010/4-130, K. 2010/161, T. 17.03.2010 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

¹⁰¹ Antalya, 2019: 305; Eren, 2019: 635; Gökcan, 2016: 58; Toker, 2017: 34; Akıncı, 2022: 235; Eren, 2022: 1146.

¹⁰² Antalya, 2019: 307; Eren, 2019: 637; Gökcan, 2016: 59; Toker, 2017: 34; Tandoğan, 2010: 81; Ozanemre, 2004: 133.

¹⁰³ Antalya, 2019: 306; Eren, 2019: 638; Ozanemre, 2004: 133; Akıncı, 2022: 235; Eren, 2022: 1151; Yargıtay HGK, E. 2019/603, K. 2022/84, T. 08.02.2022 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

1.2. Birlikte Sorumluluk

1.2.1. Müşterek Sorumluluk

Bilindiği üzere borç ilişkisinin iki tarafı vardır: alacaklı ve borçlu. Ancak bazı durumlarda borç ilişkisinin taraflarında birden fazla kişi bulunabilir. Borç ilişkisinin borçlu tarafında birden fazla sorumlunun bulunduğu durumlarda birlikte sorumluluk söz konusu olur. Birlikte sorumluluk karşımıza iki şekilde çıkar: müşterek sorumluluk ve müteselsil sorumluluk. Birlikte sorumluluğun sorumlulardan her birinin borcun tamamından değil, kendilerine düşen pay oranında sorumlu olduğu hâline müşterek sorumluluk denilmektedir¹⁰⁴. Müşterek sorumlulukta, sorumlulardan her biri kendine düşen paydan sorumludur ve bu payı ödediğinde sorumluluğu sona ermektedir. Alacaklı da her bir sorumluya sadece payı oranında başvurabilir¹⁰⁵. Müteselsil sorumlulukta ise durum farklıdır. Daha geniş bir ifadeyle, müteselsil sorumlulukta sorumlular, zarar görene karşı payları oranda değil, borcun tamamından tek başına sorumludurlar.

1.2.2. Müteselsil Sorumluluk

1.2.2.1. Kavram

Borçlu tarafında birden fazla kişinin bulunduğu, alacaklının seçtiği bir veya birkaç borçludan ifa talebinde bulunabildiği ve borcun, borçlulardan biri veya birkaçı tarafından tamamen ifa edilmesine kadar devam ettiği durumlarda müteselsil borçluluktan bahsedilir¹⁰⁶. Müteselsil borçluluk taraf iradelerinden, edimin niteliğinden ve doğrudan kanundan kaynaklanabilir. Kanundan kaynaklanan müteselsil borçluluk hâllerinden biri de haksız fiil hâlinde müteselsil sorumluluktur.

Bazı durumlarda bir zararın meydana gelmesine birden fazla kişi sebep olmuş olabilir. Bu durumlarda zarara sebep olan herkes birlikte tazminat sorumluluğu altına girmiş olur. Zarar gören zararının tazminini sorumluların hepsinden talep edebileceği gibi birinden veya birkaçından da talep edebilir. Tazminat sorumlularının her biri zarar tamamen tazmin edilinceye kadar zarardan sorumlu olmaya devam ederler. Sorumlulardan biri veya birkaçı zararı kısmen veya tamamen tazmin ederlerse sorumluluk tazmin oranında sona erer. İsviçre hukukunda “Solidarität”, Alman hukukunda “Gesamtschuld”

¹⁰⁴ Av. Melike ÖZDEMİR (<https://atalan.av.tr/musterek-muteselsil-sorumluluk/>).

¹⁰⁵ Av. Melike ÖZDEMİR (<https://atalan.av.tr/musterek-muteselsil-sorumluluk/>).

¹⁰⁶ Tekinay vd., 1993: 285; Hatemi ve Gökyayla, 2015: 341; Yağcıoğlu, 2014: 7; Dağdelen, 2011: 5; Akıntürk, 1971: 35; Kırca, 2013: 24; Yargıtay HGK. E.2015/837, K.2019/253, T.07.03.2019 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

olarak adlandırılan sorumluluğun bu türü¹⁰⁷, TBK m. 61’de birden fazla kişinin aynı zarardan birlikte sorumluluğunu ifade eden ‘‘Müteselsil sorumluluk’’ başlığı altında düzenlenmiştir. Müteselsil sözcüğü dilimize Arapçadan gelme bir kelimedir ve Türkçe karşılığı zincirleme veya dayanışma kelimeleridir. Ancak hem öğretide hem de kanun metinlerinde müteselsil sözcüğü kullanılmaktadır. Çünkü Türkçe karşılığı olan zincirleme veya dayanışma sözcükleri hukuk dilinde yerleşmemiştir. Bu sebeple Türk Borçlar Kanunu’nda da müteselsil kelimesi tercih edilmiştir¹⁰⁸.

Müteselsil sorumluluk Türk Borçlar Kanunun 61. ve 62. maddelerinde hükme bağlanmıştır. Müteselsil sorumlulukta dış ilişkiyi düzenleyen 61. maddede, hangi hâllerde müteselsil sorumluluğun doğmuş olacağı düzenlenmiştir. İç ilişkiyi düzenleyen 62. maddede ise, meydana gelen zararın zarar verenler arasında hangi esaslara göre paylaştırılacağı ve zarar verenlerin birbirlerine karşı sahip olacakları haklar düzenlenmiştir.

Müteselsil sorumluluk maddi zararların tazmininde söz konusu olduğu gibi manevi zararların tazmininde de söz konusu olur¹⁰⁹. Bir zararın müteselsil sorumluluk kuralları çerçevesinde tazmin edilebilmesi için o zararın tek bir zarar olması gerekir. Bölünemeyen ve zarar verenlerden her birine paylaştırılması mümkün olmayan zarara tek bir zarar denir¹¹⁰.

Öğretide bazı yazarların bu sorumluluğu ‘‘Taleplerin yarışması’’ veya ‘‘Davaların yarışması’’ terimleri ile de ifade ettikleri görülmektedir¹¹¹. Taleplerin yarışması kavramı üç farklı yarışma hâlini kapsayan bir üst kavramdır. Bu üç farklı yarışma hâlleri şunlardır: bir alacaklının bir borçludan birden fazla talep hakkı olması, birden fazla alacaklının tek bir borçludan talep haklarının olması ve birden fazla borçludan tek bir alacaklının talep hakkının olması. Bir borçlu karşısında bir alacaklının birden fazla talep hakkının olması hâli objektif yarışma olarak adlandırılmaktadır. Bir borçlu karşısında birden fazla alacaklının talep haklarının olması hâli aktif sübjektif yarışma; birden fazla borçlu karşısında bir alacaklının talep hakkının olması ise pasif sübjektif yarışma olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere, müteselsil sorumluluk pasif sübjektif yarışma hâlini, yani birden fazla borçlu karşısında bir alacaklının talep hakkının olması hâlini karşılamaktadır. Bu da şunu göstermektedir ki, müteselsil sorumluluk taleplerin yarışması kavramının

¹⁰⁷ Şahin Caner, 2017: 9; Akıntürk, 1971: 31-32; Yağcıoğlu, 2014: 43.

¹⁰⁸ Yağcıoğlu, 2014: 43; Dağdelen, 2011: 5; Akıntürk, 1971: 31.

¹⁰⁹ Eren, 2019: 915; Reisoğlu, 2014: 211; Aşık, 2019: 5; Şahin Caner, 2017: 111; Yağcıoğlu, 2014: 53; Eren, 2022: 1418.

¹¹⁰ Eren, 2019: 915-916; Tekinay vd., 1993: 698; Karahasan, 2003: 290; Gürkanlar, 1982: 51; Tandoğan, 2010: 375; Yağcıoğlu, 2014: 53; Şahin Caner, 2017: 111.

¹¹¹ Yağcıoğlu, 2014: 41; Eren, 2019: 914; Dağdelen, 2011: 38; Eren, 2022: 1417.

içinde yer alan bir alt kavramdır. Dolayısıyla, müteselsil sorumluluğu ifade etmek için taleplerin yarışması kavramının kullanılması isabetli değildir¹¹².

1.2.2.2. Müteselsil Sorumluluğun Türk Hukukundaki Tarihsel Gelişimi

1.2.2.2.1. 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nun Düzenlemesi

818 Sayılı Borçlar Kanunu bir zarardan birden fazla kişinin sorumluluğunu gerçek (tam) ve gerçek olmayan (eksik) teselsül olmak üzere iki farklı şekilde düzenlemiştir.

Tam teselsül BK m. 50'de düzenlenmiştir: *“Birden ziyade kimseler birlikte bir zarar ıka ettikleri takdirde müşevvik ile asıl fail ve fer 'an methali olanlar, tefrik edilmeksizin müteselsil sorumlu olurlar. Hâkim, bunların birbiri aleyhinde rücu hakları olup olmadığını takdir ve icabında bu rücuun şümülünün derecesini tayin eder. Yataklık eden kimse, vaki olan kârdan hisse almadıkça yahut iştirakiyle bir zarara sebebiyet vermedikçe mesul olmaz.”* Tam teselsülün gerçekleşmesi için zararın bir kusur sonucu meydana gelmesi ve kusurun müşterek olması şarttır. Başka bir deyişle, birden ziyade kimselerin fiillerinin bir zarara netice vermiş olduğu durumda, bu kimseler birbirinden habersiz olarak fiillerini gerçekleştirmişse, müşterek kusur olmadığından tam teselsül yoktur¹¹³. Zarara neden olan kişilerin önceden anlaşmaları veya hiç değilse birbirlerinin fiillerinden haberdar olmaları gerekmektedir¹¹⁴. Failler en geç zarar verici olay meydana gelmeden birbirlerinin fiillerinden haberdar olmuş olmalıdırlar. Failler birbirlerinin davranışlarından haksız fiil gerçekleştikten sonra ve fakat zarar meydana gelmeden önce haberdar olmuş olsalar dahi müşterek kusur söz konusu olmaz¹¹⁵. Müşterek kusur, failerin hem kasıtlı hem de ihmalle davranmış olmaları durumunda mümkündür¹¹⁶. Tam teselsül için zarara yol açan olaya iştirak edenlerden kimin zararı meydana getirdiğinin veya zararın ne kadarından sorumlu olduğunun belli olması şart değildir. Çünkü olaya iştirak eden herkes sonuçları kabul etmiş sayılır¹¹⁷. Şunu da belirtmek gerekir ki, birden ziyade kişinin birlikte hareketi sonucu meydana gelen zarar bir ve aynı zarar, yani bölünemeyen zarar olmalıdır¹¹⁸. Failerin neden oldukları zararlar ayrı ayrı ise, her biri sebep olduğu zarardan sorumlu olur.

¹¹² Yağcıoğlu, 2014: 42.

¹¹³ Gürsoy, 1973: 59; Tandoğan, 2010: 371; Tekinay vd., 1993: 697; Dağdelen, 2011: 33.

¹¹⁴ Gürsoy, 1973: 60; Tandoğan, 2010: 370; Akdoğan, 2010: 27; Tekinay vd., 1993: 697; Karahasan, 2003: 282; Kırca, 2013: 28.

¹¹⁵ Tekinay vd., 1993: 697; Tandoğan, 2010: 372.

¹¹⁶ Tekinay vd., 1993: 697; Tandoğan, 2010: 371; Gürsoy, 1973: 59; Karahasan, 2003: 284; Dağdelen, 2011: 37; Gürkanlar, 1982: 37.

¹¹⁷ Gürsoy, 1973: 61; Tandoğan, 2010: 373; Akdoğan, 2010: 27; Tekinay vd., 1993: 700-701.

¹¹⁸ Tekinay vd., 1993: 698; Karahasan, 2003: 290; Gürkanlar, 1982: 51.

Eski Borçlar Kanunu'nda failler arasında bir sıralama kurulmuştu. BK m. 50'ye göre, birden fazla fail şu şekilde sıralanmıştı: asıl fail, müşevvik, yardımcı fail ve yataklık eden. Asıl fail, zararın meydana gelmesine kendi davranışlarıyla doğrudan sebep olan kişidir. Asıl fail bir veya birden fazla kişi olabilir¹¹⁹. Müşevvik, kasten veya ihmalle asıl failin haksız fiil gerçekleştirmesine yol açan, onu bu davranışa teşvik eden, kişidir¹²⁰. Yardımcı fail, kasten veya ihmalle asıl failin haksız fiili gerçekleştirmesini kolaylaştıran ve muvaffakiyetine yardım eden kimse olup müşevvik ve asıl faile nazaran ikinci derecede rol oynar¹²¹. Yataklık eden kimse ise, haksız fiil işlendikten sonra bu fiile konu olan şeyi saklayan kimsedir. Yataklık eden, elde edilen kârdan bir pay almadıkça veya bir zarara sebebiyet vermedikçe zarardan sorumlu değildir. Borçlar hukukunda yataklık kişiye değil, şeye ilişkindir¹²².

Zarar gören, zararının tazmini için istediği sorumluya başvurabilir. Başvurulan sorumlu, kusurunun daha az olduğunu veya zarara diğerleriyle birlikte sebep olduğunu ileri sürerek tazminatın tamamını ödemekten kaçınamaz¹²³. Zarar gören sadece bir defa tatmin edilebilir. Daha açık bir ifadeyle zarar gören bir veya birkaç sorumlu tarafından tamamen tatmin edildikten sonra müteselsil sorumluluk sona erer ve alacaklı geriye kalan sorumlulardan talepte bulunamaz¹²⁴. Zamanaşımı sorumlulardan birisi hakkında kesilmişse diğerleri hakkında da kesilmiş olur¹²⁵. Yargıtay'ın içtihadına göre, müteselsil sorumlulardan birisi hakkında hak saklı tutulmaksızın açılan tazminat davasında istenilen miktar, öteki sorumlu için de davacıyı bağlar. Bu kural, müteselsil sorumlu olan kişilerin birbirlerine rücularını düzenleyen hukuk ilkesinin sonucudur¹²⁶.

Zarar gören zararını sorumlulardan birinden veya birkaçından tazmin etmişse, tazminatı ödeyen sorumlu veya sorumlular diğer sorumlulara rücu edebilecektir. Rücu oranı hâkim tarafından sorumluların kusurunun derecesine ve haksız fiilin kimin yararına işlediğine bakılarak tayin edilir. Her bir sorumlu zararın meydana gelmesine ne ölçüde

¹¹⁹ Gürsoy, 1973: 63; Akdoğan, 2010: 28; Tandoğan, 2010: 373; Tekinay vd., 1993: 699; Karahasan, 2003: 287; Dağdelen, 2011: 31.

¹²⁰ Gürsoy, 1973: 63; Tandoğan, 2010: 373; Akdoğan, 2010: 29; Tekinay vd., 1993: 699; Karahasan, 2003: 286; Tunçomağ, 1976: 601.

¹²¹ Tandoğan, 2010: 374; Gürsoy, 1973: 64; Akdoğan, 2010: 30; Tekinay vd., 1993: 699; Karahasan, 2003: 287; Tunçomağ, 1976: 600-601.

¹²² Tandoğan, 2010: 375; Gürsoy, 1973: 64; Akdoğan, 2010: 30-31; Tekinay vd., 1993: 699-700; Karahasan, 2003: 288; Tunçomağ, 1976: 601.

¹²³ Gürsoy, 1973: 64; Tandoğan, 2010: 368; Tekinay vd., 1993: 701; Dağdelen, 2011: 27.

¹²⁴ Gürsoy, 1973: 65; Akdoğan, 2010: 42; Gürkanlar, 1982: 92; Şahin Caner, 2017: 16.

¹²⁵ Gürsoy, 1973: 64; Tekinay vd., 1993: 326; Gürkanlar, 1982: 124.

¹²⁶ Gürsoy, 1973: 65.

sebeup olmuşsa, zarardan sorumluluğu da o ölçüde olur¹²⁷. Eğer faillerden birisi haksız fiil ehliyetini haiz değilse, ortaya çıkan zarardan sorumlu tutulmaz. Dolayısıyla bu faile karşı rücu hakkı kullanılamaz¹²⁸. Rücu oranlarına hâkim tarafından zarar görenin tüm sorumluları dava ederek açmış olduğu tazminat davasında davalılardan birinin talebi üzerine hükmedilebileceği gibi, daha sonradan dava açılarak da rücu oranının tespiti talep edilebilir¹²⁹. Sorumlular arasındaki rücu ilişkisi bakımından müteselsil sorumluluk söz konusu değildir. Rücu eden, her bir sorumludan hâkim tarafından tespit edilen oranda talepte bulunabilir¹³⁰.

Bazı durumlarda birden fazla kimse farklı hukuki sebeplere binaen bir zarara sebebiyet vermiş olabilir. Bu durum eski Borçlar Kanunu'nun 51. maddesinde ayrıca düzenlenmiştir: *‘‘Müteaddit kimseler muhtelif sebeplerle (haksız muamele, akit, kanun) binaen mesul oldukları takdirde haklarında, birlikte bir zarar vukuuna sebebiyet veren kimseler hakkındaki hükümlere göre muamele olunur. Kaideten haksız bir fiili ile zarara sebebiyet vermiş olan kimse en evvel, tarafından hata vaki olmamış ve üzerine borç alınmamış oluşu hâlde kanunen mesul olan kimse en sonra, zaman ile mükellef olur.’’* Örneğin, A'nın müstahdemi olan B, C'nin sigortalı aracına zarar vermiştir. Bu durumda, A kanun gereği, B haksız fiil nedeniyle ve sigorta şirketi de sözleşmeye binaen zarardan müteselsil sorumlu olur.

BK m. 51/1'e göre eksik teselsülde de hâkim, taraflar arasında rücu mahal olup olmadığını takdir ve mahal varsa rücu oranlarını da tespit eder. Ancak hâkim bu hükmü uygularken aynı maddenin ikinci fıkrasını da göz önünde bulundurarak sorumlular arasındaki rücu sırasını da takdir ederdi.

1.2.2.2.2. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Düzenlemesi

Türk Borçlar Kanunu müteselsil sorumluluğu düzenlerken tam teselsül-eksik teselsül ayrımını terk etmiştir. TBK m. 61'e göre, birden fazla kişi bir zarara ister birlikte hareket ederek müşterek kusurla isterse de farklı hukuki sebeplerle sebebiyet vermiş olsun, zarar görene karşı müteselsil sorumlu olurlar. Bu maddede BK m. 50'den farklı olarak faillerin haksız fiilde iştirak şekilleri sayılmamıştır. Dolayısıyla haksız fiilde iştirak şekli fark etmeksizin, davranışı ile ortaya çıkan zarara sebebiyet veren her bir fail zarar gören

¹²⁷ Gürsoy, 1973: 65; Tunçomağ, 1976: 602; Gürkanlar, 1982: 110.

¹²⁸ Gürsoy, 1973: 66; Gürkanlar, 1982: 19.

¹²⁹ Tekinay vd., 1993: 705; Akdoğan, 2010: 52; Gürkanlar, 1982: 107.

¹³⁰ Gürsoy, 1973: 66; Akdoğan, 2010: 52; Gürkanlar, 1982: 108; Dağdelen, 2011: 164.

karşısında müteselsil sorumlu olur. Tam teselsül-eksik teselsül ayrımının terk edilmesinin birtakım sonuçları da ortaya çıkmıştır.

Eski Borçlar Kanunu'nun eksik teselsülü düzenleyen 51. maddesine göre, zarara sebebiyet verenlerin sorumluluğu bir sıralamaya konulmuştu. Bu maddeye esasen rücu hususunda da şu kural güdülmekteydi: Sorumluluğu kusura dayanmayan kişi zararı ödemişse, o ister sözleşmeye isterse de haksız fiile binaen sorumlu olanlara rücu edebilirdi. Tazminatı sözleşmeye bağlı olarak sorumlu olan kişi ödemişse, kusursuz sorumlu olan kişiye rücu edemez; sadece kusura bağlı olarak sorumlu olana rücu edebilirdi. Haksız fiil sebebiyle sorumlu olan kişi ise, tazminatın tamamını ödemiş olsa da rücu hakkına sahip değildi¹³¹. TBK m. 62'ye göre bu sıralama ortadan kaldırılmış, sorumlulardan her birinin kendi payından fazlasını ödemesi durumunda diğer sorumlulardan her birine rücu edebileceği ve rücu oranlarının durum ve koşullar, kusurun derecesi ve yaratılan tehlikenin yoğunluğu göz önünde tutularak belirleneceği düzenlenmiştir¹³². TBK m. 62 ile rücu sıralaması kaldırılarak müteselsil sorumluluğun hem aynı hem de farklı hukuki sebeplerden kaynaklanması durumunda iç ilişkide rücu bakımından birlik sağlamak amaçlanmıştır¹³³.

Alacaklıya ödemede bulunan sorumlu diğer sorumlulara karşı rücu hakkına sahiptir. Bununla birlikte, ödemede bulunan sorumluya zarar görenin haklarına halef olma hakkı da tanınmıştır. Eski Borçlar Kanunu döneminde halefiyet sadece tam teselsül hâlinde söz konusu idi. Eksik teselsül hâlinde ödemede bulunan sorumlunun zarar görenin haklarına halef olması kabul edilmemişti¹³⁴. Türk Borçlar Kanunu'nun düzenlemesine göre, artık tam teselsül-eksik teselsül ayrımı kaldırıldığından ve tüm sorumlular sorumluluk kaynağına bakılmaksızın müteselsil sorumlu olduğu kabul edildiğinden, zarar görene ödemede bulunarak rücu hakkı kazanan her bir zarar veren zarar görenin haklarına halef olabilir¹³⁵.

Eski Borçlar Kanunu döneminde sorumlulardan birine karşı kesilen zamanaşımının diğerlerine karşı da kesilmesi tam ve eksik teselsülde farklılık göstermekte idi. Şöyle ki tam teselsül hâlinde sorumlulardan birine karşı kesilen zamanaşımının diğer sorumlulara karşı da kesildiği kabul edilirken, eksik teselsülde bu durum kabul edilmemekteydi. Yani, eksik teselsülde zamanaşımının bir sorumluya karşı kesilmiş olması diğerleri bakımından

¹³¹ Tekinay vd., 1993: 710; Dalcı Özdoğan, 2015: 106; Kılıçoğlu, 2016: 477; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 291.

¹³² Aşık, 2019: 9; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 292; Kılıçoğlu, 2016: 477-478; Kurt, 2011: 150-151; Kırca, 2013: 35.

¹³³ Kırca, 2013: 36.

¹³⁴ Tekinay vd., 1993: 326; Yağcıoğlu, 2014: 28; Dağdelen, 2011: 46; Kılıçoğlu, 2016: 479; Kurt, 2011: 141; Tekinay, 1980: 217.

¹³⁵ Yağcıoğlu, 2014: 37; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 292.; Aşık, 2019: 9; Kırca, 2013: 37.

da kesilmesi sonucunu doğurmuyordu¹³⁶. Türk Borçlar Kanunu'nun tam teselsül eksik teselsül ayrımını kaldırarak her iki teselsül hâlini de aynı sonuca tâbi tutmasının bir neticesi de bu farklılığın kaldırılmasıdır. Böylece müteselsil sorumluluk birden çok kişinin bir zarara ister ortak kusurlarıyla birlikte sebep olmasından kaynaklansın isterse de çeşitli nedenlerle sebep olmasından kaynaklansın, zamanaşımı sorumlulardan birine karşı kesilmişse diğerlerine karşı da kesilmiş olur¹³⁷.

Eski Borçlar Kanunu'nda, müteselsil sorumlulardan birinin ifa ve takas dışında bir sebeple sorumluluktan kurtulması durumunda, diğer sorumluların da tazminat borcundan kısmen kurtulacağı sadece tam teselsül hâlinde kabul edilmekteydi. Eksik teselsül hâlinde bu kural uygulanmazdı. Örneğin, zarar görenin haksız fiil failini ibra etmesi sigorta şirketini de ibra ettiği anlamına gelmezdi. Eksik teselsülde, kural olarak, her türlü kurtuluş sebepleri şahsi idi¹³⁸. Türk Borçlar Kanunu'nun tam teselsül eksik teselsül ayrımını terk etmesinin ve her iki durumu da aynı hukuki sonuca tâbi tutmasının bir etkisi de burada karşımıza çıkmaktadır. TBK m. 166/3 uyarınca sorumluluğun kaynağı fark etmeksizin alacaklının borçlulardan biriyle ibra sözleşmesi yapması durumunda, diğer borçlular da ibra edilen borçlunun iç ilişkideki payı oranında borçtan kurtulur.

Eski Borçlar Kanunu kendi payından fazlasını ödeyen sorumluya diğerlerine başvurma (rücu) hakkı tanısa da bu hakkın hangi sürelerde kullanılacağını düzenlememişti. Öğretide de rücu zamanaşımına ilişkin farklı görüşler vardı. Bir görüş rücu taleplerinin haksız fiil zamanaşımı süresine tâbi olduğunu; diğer bir görüş borca aykırılık sözleşme zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiğini; üçüncü bir görüş ise BK m. 126/4'teki beş yıllık zamanaşımının uygulanması gerektiğini savunmaktaydı¹³⁹. TBK m. 73 ile rücu taleplerinde uygulanacak zamanaşımı süresi düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile öğreti ve uygulamadaki farklılıkların önüne geçilmiş, rücu alacağı asıl alacaktan bağımsız bir alacak olarak kabul edilmiştir¹⁴⁰.

Eski Borçlar Kanunu döneminde İcra ve İflas Kanunu'nun müteselsil borçluların iflası hakkında uygulanmak üzere koyduğu 203. ve 204. maddeleri eksik teselsülde uygulanmıyordu. Yine, İcra ve İflas Kanunu'nun alacaklının borçlulardan biriyle

¹³⁶ Tekinay vd., 1993: 326; Antalya, 2013: 805; Dağdelen, 2011: 45; Kılıçoğlu, 2016: 479; Yağcıoğlu, 2014: 26; Eren, 2019: 1359-1360; Kapancı, 2014: 35; Tekinay, 1980: 217.

¹³⁷ Aşık, 2019: 10; Kılıçoğlu, 2016: 480; Yağcıoğlu, 2014: 28, 37; Şahin Caner, 2017: 230; Kırca, 2013: 45; Kapancı, 2014: 35.

¹³⁸ Tekinay vd., 1993: 326; Aşık, 2019: 10-11; Şahin Caner, 2017: 209.

¹³⁹ Antalya, 2013: 808; Aşık, 2019: 11; Dalcı Özdoğan, 2015: 212-213; Kurt, 2011: 142-143.

¹⁴⁰ Aşık, 2019: 11; Dalcı Özdoğan, 2015: 213; Yağcıoğlu, 2014: 289-290; Kurt, 2011: 152; Kırca, 2013: 49.

konkordato yapması ile ilgili hükmü tam teselsüle münhasır idi¹⁴¹. Türk Borçlar Kanunu'nda teselsül ayrımının terk edilmesinin sonucu olarak sözü edilen hükümler tüm müteselsil sorumlular için uygulanabilir.

Tam teselsül-eksik teselsül ayrımının kaldırılması, sorumluluk sebeplerinin aynı veya farklı olmasına bakılmaksızın tek müteselsil sorumluluk düzeninin kabul edilmesi uygulama ve öğretideki tartışma ve fikir ayrılıklarını ortadan kaldırma ve hukuki güvenliğin sağlanması bakımından isabetli olmuştur. Bununla birlikte yeni düzenlemede de bazı isabetsiz durumlar mevcuttur. Bu hususlar aşağıda işlenmiştir.

1.2.2.3. Müteselsil Sorumluluğun Amacı ve İşlevi

Müteselsil sorumluluk hâlinde zarar gören, zararını zarar verenlerden birine, birkaçına veya tümüne tazmin ettirebilir. Zarar verenler de zararın tamamı tazmin edilinceye kadar zarar gören karşısında sorumlu olmaya devam ederler. Müteselsil sorumluluk düzenlenirken kanun koyucunun zarar verenler karşısında zayıf konumda olan ve korunmaya ihtiyacı olan zarar görenin durumunu güçlendirmeyi amaçladığı açıktır¹⁴². Müteselsil sorumluluğun zarar görene sağladığı üstünlüğün sonucudur ki, öğretide zarar gören hukuki paşa olarak nitelendirilmiştir¹⁴³. Müteselsil sorumluluk düzenlenirken birtakım düşüncelerden hareket edilmiştir.

Müteselsil sorumluluk, karşısında birden fazla zarar veren bulunan zarar görenin hukuki durumunu güçlendirmekte ve onu karşılaşacağı risklerden korumaktadır. Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak, zarar verenlerden bazıları diğerlerine göre ekonomik bakımdan zayıf hatta ödeme güçsüzlüğü içinde bulunabilirler. Bu durumda, ödeme gücü riski diğer zarar verenlere yükletilmiş olup zarar görene ödeme gücü yerinde olan sorumluya başvurma imkânı tanınmıştır. Böylece, ödeme gücü riskini zararı tazmin eden sorumlular üstlenmektedir ve bu husus zarar göreni ilgilendirmemektedir¹⁴⁴.

Müteselsil sorumluluğun düzenlenmesinin bir başka amacı, zarar göreni, karşısında bulunan birden fazla zarar verene ayrı ayrı dava açma külfetinden kurtarmaktır. Bu durum hakkaniyete de uygun düşmemektedir. Çünkü zarar veren taraf birden fazla kişi olduğundan zarar görenin her bir zarar veren açısından illiyet bağıını ispatlaması ve zararın

¹⁴¹ Tekinay vd., 1993: 326-327; Yağcıoğlu, 2014: 30-31; Akıntürk, 1971: 139.

¹⁴² Yağcıoğlu, 2014: 38; Aşık, 2019: 12; Eren, 2019: 922, 1348-1349; Kılıçoğlu, 2016: 771; Gökcan, 2016: 74.

¹⁴³ Dalcı Özdoğan, 2015: 63; Arat, 2018: 327; Eren, 2019: 1349.

¹⁴⁴ Dalcı Özdoğan, 2015: 62; Yağcıoğlu, 2014: 40; Arat, 2018: 327; Dağdelen, 2011: 6.

oluşumuna katkı oranlarını belirlemesi oldukça güçtür¹⁴⁵. Ayrıca, zarar göreninin zararının tamamı tazmin edilene kadar her bir sorumluya karşı dava açmak zorunda kalması, onun hem yüksek miktarda dava masrafları ile karşı karşıya kalması hem de alacağına daha geç kavuşması demektir. Müteselsil sorumluluğun kabul edilmesiyle bu güçlüğü önüne geçilmiştir. Böylece, zarar gören zarar verenlerden dilediğine zararın bir kısmı veya tamamı için başvurabilir. Zarar verenlerin zarara katılım paylarının belirlenmesi ise rücu ilişkisinin konusu olur. Bununla birlikte, zarar gören zararını sorumlulardan birine tazmin ettirerek alacağına daha kısa sürede ulaşır.

Müteselsil sorumluluk zarar göreni koruma amacı ile kabul edilmiş olmakla birlikte zarar verenlere de birtakım kolaylıklar sağlamaktadır. Müteselsil sorumlu kimselerin birlikte dava edildiği hâllerde, sorumlu kimseler, menfaatleri gerektirdiği şekilde birlikte kendilerini daha iyi savunmak, buna uygun olarak delillerini sunabilmek fırsatına sahip oldukları gibi tek başına tazminatı ödemek yerine bunu paylaşarak tazminat yükünün ağırlığını azaltmak imkânına da kavuşurlar¹⁴⁶.

1.2.2.4. Müteselsil Sorumluluğun Özellikleri

Müteselsil sorumlulukta sorumlulardan her biri zarar görene karşı tazminat borcunun tamamından tek başına sorumludur. Zarar gören zarar verenlerden birine başvurduğu takdirde, kendisine başvuru zarar veren diğerlerinin de varlığını ileri sürerek zararın tazmininden kaçınmaz. Aynı şekilde, kendisinin zararın bir kısmından sorumlu olduğunu da ileri süremez¹⁴⁷. Fakat sorumlulardan biri zarar göreni ifa veya takas yoluyla tatmin ederse, diğer sorumlular da tatmin oranında sorumluluktan kurtulur. Zarar gören tazminatın geri kalan kısmı için tekrar zarar verenlere başvurabilir. Çünkü zararın tamamı tazmin edilinceye kadar müteselsil sorumluluk devam eder (TBK m. 163/2).

Zarar gören her bir sorumluya karşı bağımsız ve birbiriyle yarışan alacak haklarına (taleplerin yarışması hakkına) sahiptir¹⁴⁸. Ancak zarar gören bir defa tatmin edileceğinden, zararın bir sorumlu tarafından karşılanması ile bütün alacaklar sona erer ve diğerlerinden herhangi bir talepte bulunamaz. Aksi takdirde, zarar gören aynı zararın karşılanmasını zarar verenlerin her birinden ayrı talep etme hakkına sahip olurdu ki, bu durumda “taleplerin toplanması (taleplerin yığılması)” gündeme gelirdi. Fakat müteselsil

¹⁴⁵ Aşık, 2019: 12; Dalcı Özdoğan, 2015: 63; Yağcıoğlu, 2014: 39; Eren, 2019: 922.

¹⁴⁶ Yağcıoğlu, 2014: 41; Aşık, 2019: 13.

¹⁴⁷ Eren, 2019: 1344; Akıntürk, 1971:36; Furrer vd., 2021: 452-453.

¹⁴⁸ Tercier vd., 2016: 581; Eren, 2019: 1344; Yağcıoğlu, 2014: 69.

sorumluluk zarar görene böyle bir imkân tanımaz¹⁴⁹. Bu sebeple bu alacak hakları zarar görenin malvarlığında tek alacak olarak yer alır.

Müteselsil sorumluluk bünyesinde dış ilişki ve iç ilişki olmak üzere iki borç ilişkisi taşır. Hem dış ilişki hem de iç ilişki bakımından ileri sürülen talepler ve bu ilişkilere katılan kimseler açısından bu ilişkilerin çözmeye çalıştığı sorunlar ve tâbi olduğu kurallar farklılık göstermektedir. Bulunmakla birlikte her iki ilişkinin gerçekte müteselsil sorumluluğun iki parçasını oluşturan birbirinden bağımsız borç ilişkileri olduğunu da belirtmek gerekir¹⁵⁰.

Müteselsil sorumlular arasında zarar görene ödenen tazminatın paylaştırılması iç ilişkiyi oluşturur ve zarar görene karşı olan duruma (dış ilişkiye) herhangi bir etkisi yoktur¹⁵¹. Müteselsil sorumluluk, zarar gören ile zarar verenler arasındaki dış ilişkide söz konusudur. Müteselsil sorumlular arasındaki iç ilişkide teselsül bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, müteselsil sorumlular arasındaki rücu ilişkisinde zarar verenler müteselsil değil, kısmen sorumludur¹⁵².

1.2.2.5. Müteselsil Sorumluluğu Doğuran Sebepler

1.2.2.5.1. Birden Fazla Kişinin Aynı Sebepten Sorumlu Olması

Birden çok kişinin aynı sebepten sorumluluğu kusura veya sözleşmeye ya da kanuna dayanabilir.

1.2.2.5.1.1. Kusura Dayanan Sorumluluk

Kusura dayanan müteselsil sorumluluktan bahsedebilmek için zarar verenlerin kusur derecesine ulaşan davranışlarının gerçekleşmesi gerekmektedir. Burada zarar verenlerin kusurunun derecesi sorumluluğun oluşması bakımından bir önem arz etmez. Dolayısıyla birden ziyade kimse, birlikte bir zarara sebep oldukları takdirde bu kimselerin kusurunun olup olmadığına bakılır. Çünkü kusura dayanan müteselsil sorumluluk da bir kusur sorumluluğu olduğundan birden fazla kimsenin kusurlarıyla müteselsil sorumlu olmaları her birinin kusurlu olmasına bağlıdır. Eğer zarar verenlerden birisi ayırt etme gücünden yoksun ise, o kimseye kusur yükletilemeyeceğinden sorumluluğuna gidilemeyecektir. Zira birden çok zarar verenin müteselsil sorumluluğu ancak bu

¹⁴⁹ Eren, 2019: 1344; Reisoğlu, 2014: 443; Akıntürk, 1971: 40-41; Canyürek, 2003: 16; Yağcıoğlu, 2014: 70.

¹⁵⁰ Yağcıoğlu, 2014: 66.

¹⁵¹ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 454; Dalcı Özdoğan, 2015: 83-84.

¹⁵² Hatemi ve Gökyayla, 2015: 348; Eren, 2019: 1344; Yağcıoğlu, 2014: 73.

kimselerin her birinin sorumlu olmasıyla mümkündür¹⁵³. Fakat şartları gerçekleşmişse hakkaniyet sorumluluğuna ilişkin hükümler uygulanabilir.

Birden fazla kişinin kusura dayanan müteselsil sorumluluğu kusur ortaklığı ve bağımsız kusura dayanan sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.2.5.1.2. Kusur Ortaklığı

Birden fazla kişi, bilerek ve isteyerek bir başkasına birlikte zarar verdikleri ve zarar verenlerin en geç zarar verici eylem gerçekleştirilirken birbirlerinin hareketlerinden haberdar olmaları hâlinde müteselsil sorumluluk doğmuş olur. Bunun yanında, birden ziyade kimse gereken dikkat ve özeni gösterecekleri birbirlerinin davranışlarından haberdar olacaklardıysa, yine müteselsil sorumluluk söz konusu olur¹⁵⁴. Birden fazla kişinin ortak kusur sorumluluğunun doğması için şu üç şartın gerçekleşmiş olması gerekir: zarara birlikte sebep olma, ortak kusur ve bölünemeyen tek zarar¹⁵⁵.

Kusurun kast ve ihmal olmak üzere iki türünün olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Buna bağlı olarak kusur ortaklığı da kast ortaklığı ve ihmal ortaklığı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kast ortaklığında zarar verenler birbirlerinin davranışlarından haberdardır ve zarar verici fiilden önce veya en geç fiil gerçekleştirilirken birbirleriyle anlaşarak bilerek ve isteyerek bir başkasına zarar vermektedirler¹⁵⁶. Kast ortaklığı zarar verenler arasında önceden veya zarar verici fiilin gerçekleştirildiği esnada yapılmış açık veya gizli bir anlaşma, bir haksız fiil ortaklığıdır. Kast ortaklığında kastın olası kast derecesinde olması da yeterlidir. Zarara sebep olan davranışın amacı zarar vermek olmamakla birlikte, asıl amaca ulaşmak için o zararın verilmesinin zorunlu olduğu durumlarda olası kast söz konusu olur¹⁵⁷.

Kusur ortaklığı için zarar verenlerin kusurunun kast derecesinde olması şart değildir. Zarar verenlerin ihmalci davranışları sonucunda zarar meydana gelmişse, yine kusur ortaklığı vardır. Fakat bu durumda kusur ihmal derecesinde olduğundan ihmal ortaklığı söz konusu olur. İhmal ortaklığında zarar verenlerin bir zarar verme amacı yoktur, ancak gerekli özen ve dikkati gösterecekleri birbirlerinin davranışlarından haberdar olup

¹⁵³ Eren, 2019: 920; Aşık, 2019: 15; Kılıçoğlu, 2016: 474; Gürkanlar, 1982: 19.

¹⁵⁴ Eren, 2019: 916-917; Yağcıoğlu, 2014: 80-81; Aşık, 2019: 14; Koşar, 2019: 251.

¹⁵⁵ Eren, 2019: 917; Tekinay vd., 1993: 697-698.

¹⁵⁶ Yağcıoğlu, 2014: 85; Kılıçoğlu, 2016: 473; Aşık, 2019: 14-15; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 293; Eren, 2019: 917.

¹⁵⁷ Aşık, 2019: 15; Yağcıoğlu, 2014: 85.

gerçekleşen tehlike veya zarara engel olabilirlerdi. İhmal ortaklığının varlığı için zarar verenlerden birinin ihmali diğerlerinin ise ihmal veya kastının olması gereklidir¹⁵⁸.

Zarar verenlerin ortak kusurlarıyla zarara sebebiyet verdiği durumlarda, hafif kusur, yakınlık ilişkisi gibi tazminatta indirim sebepleri zarar verenlerden her biri için bağımsız olarak göz önünde tutulabilir¹⁵⁹.

Zarar verenler arasında ortak hareket iradesi olduğu sürece bu kimselerin birbirlerini tanımaları gerekmez ve müteselsil sorumluluk doğar¹⁶⁰.

1.2.2.5.1.3. Bağımsız Kusura Dayanan Sorumluluk

Bağımsız kusura dayanan sorumlulukta, birden fazla kişi kusurlu davranışlarıyla zarara sebep olmaktadır. Fakat bu kişiler arasında birlikte zarar verme iradesi olmadığı gibi birbirlerinin davranışlarından haberdar dahi değildirler¹⁶¹. Birden fazla kişinin bağımsız kusurlarıyla bir zarara sebep olması durumunda sorumluluklarının hangi esaslara tâbi olacağı kanunda düzenlenmemiştir. Sadece birden fazla aracın katıldığı bir trafik kazasında, üçüncü kişinin uğradığı zarardan işletenlerin müteselsil sorumluluğu ve bunların birbirlerine rücu hakkı KTK m. 88’de özel olarak düzenlenmiştir¹⁶². Eski Borçlar Kanunu döneminde öğretide hâkim olan görüş tarafından müteaddit kimselerin bağımsız kusurlarıyla verdikleri zarar tam teselsül olarak değil, eksik teselsül olarak kabul edilmekteydi¹⁶³. Eren tarafından da savunulan bir diğer görüşe göre ise¹⁶⁴, burada da zarar verenlerin her biri zarara kusurlarıyla sebep olmakta, dolayısıyla zararın sebebini birden çok kişinin kusuru oluşturmaktadır. Zarar verenlerin her birinin kusuru, oluşan zararın kısmi sebebini teşkil etmektedir. Zarar bu kısmi sebeplerin birleşmesi sonucunda meydana gelmektedir. Dolayısıyla bağımsız kusurlarıyla zarara sebep olanlar bu zarardan müteselsil sorumlu olmaktadır. Bu sebeple birden fazla kimsenin bağımsız kusurlarıyla bir zarara sebep olma hâli de aynı sebep kavramı içinde ele alınmalıdır. Burada aynı sebepten kasıt her bir zarar veren bakımından sorumluluğun aynı hukuki sebebe dayanmasıdır. Sonuç olarak ortak kusurları olmasa dahi zarar verenlerin her birinin sorumluluğunun kaynağı

¹⁵⁸ Eren, 2019: 918; Yağcıoğlu, 2014: 86-87; Nomer, 2015: 197; Aşık, 2019: 15; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 294.

¹⁵⁹ Eren, 2019: 920.

¹⁶⁰ Yağcıoğlu, 2014: 82.

¹⁶¹ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 300; Eren, 2019: 920; Yağcıoğlu, 2014: 99; Koşar, 2019: 251; Aşık, 2019: 16; Tunçomağ, 1976: 603.

¹⁶² Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 300.

¹⁶³ Tekinay vd., 1993: 706; Kılıçoğlu, 2002: 541; Yağcıoğlu, 2014: 100; Koşar, 2019: 252.

¹⁶⁴ Eren, 2019: 920-921; Aşık, 2019: 16.

kusur sorumluluğu, kusursuz sorumluluk ya da sözleşme ise aynı sebepten sorumluluk söz konusu olur.

TBK m. 61 ile tam teselsül eksik teselsül ayrımı ortadan kaldırılrsa da birden fazla kişinin bağımsız kusurlarıyla bir zarara sebep olması hâlinde zarar verenlerin sorumluluğu düzenlenmemiştir. Fakat bu durumda da zararla uygun illiyet bağı içinde olan kusurlu davranışlardan ötürü zarar verenler hakkında müteselsil sorumluluk hükümleri uygulanmalıdır¹⁶⁵. Ayrıca, zarar görenin menfaatini koruma amacıyla öngörülen müteselsil sorumluluğun aynı zamanda bağımsız kusurlu zarar verenler açısından da olumlu bir tarafı vardır. Bu kimseler de en azından tazminatın ödenmesi bakımından taleplerin yarışması kuralı gereğince diğerinin ödemiş olduğu tutar ölçüsünde dış ilişkide tazminat yükümünden kurtulmaktadır¹⁶⁶.

Sonuç olarak, bağımsız kusurlu müteselsil sorumlulukta da zarar gören, zararını dilediği sorumludan talep edebilir. Eksik kalan kısmını da diğer sorumluya tazmin ettirebilir. Sorumlulardan her biri kendi şahsına ait indirim sebeplerinden sadece kendisi yararlanabilir. Fakat zarar görenin birlikte kusuru varsa, bu indirim sebebinden her bir zarar veren yararlanır¹⁶⁷. Eğer zararın bölünmesi mümkünse ve zarar verenin zararın hangi payına sebep olduğu belirlenebiliyorsa bu durumda müteselsil sorumluluktan bahsedilemez, kısmi sorumluluk gündeme gelir¹⁶⁸.

1.2.2.5.2. Sözleşmeye Dayanan Sorumluluk

Türk Borçlar Kanunu hükümlerine göre, bir borç ilişkisinde borcunu gereği gibi veya hiç ifa etmeyen borçlu, alacaklının bundan doğan zararlarını gidermekle yükümlüdür. Sözleşmenin borçlu tarafında birden fazla kişinin bulunması hâlinde, borçluların bu zarardan müteselsil sorumlu olmaları, sözleşmede kararlaştırılmış olabilir. TBK m. 112 gereğince de bu borçlular arasında müteselsil sorumluluk kurulabilir. Bazı durumlarda da borçluların sözleşmenin hukuka uygun şekilde ifa edilmemesinden doğan zarardan müteselsil sorumlulukları kanundan kaynaklanabilir¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 300; Yağcıoğlu, 2014: 99; Eren, 2019: 921; Tunçomağ, 1976: 603.

¹⁶⁶ Yağcıoğlu, 2014: 99-100.

¹⁶⁷ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 301; Şahin Caner, 2017: 120.

¹⁶⁸ Aşık, 2019: 16; Yağcıoğlu, 2014: 101.

¹⁶⁹ Aşık, 2019: 17; Eren, 2019: 921; Yağcıoğlu, 2014: 101-102.

1.2.2.5.3. Kanuna Dayanan Sorumluluk

Kanuna dayalı sorumluluktan kasıt, birden fazla kişinin kusursuz sorumluluk hâllerine dayanan müteselsil sorumluluğudur. Birden fazla kimse bir veya birden fazla kusursuz sorumluluk türüne göre sorumlu olabilir. Örneğin, iki motorlu aracın çarpışması hâlinde meydana gelen zarardan müteselsil sorumluluk aynı tür kusursuz sorumluluğa dayanmaktadır. Bir inşaatta çalışan ustanın kalfasının yakından geçen bir kimsenin arabasının üzerine yapı malzemesi dökmesi hâlinde ise müteselsil sorumluluk farklı sebep sorumluluğu türlerine dayanmaktadır¹⁷⁰.

1.2.2.5.4. Birden Fazla Kişinin Çeşitli Sebeplerle Sorumlu Olması

TBK m. 61’de birden fazla kişinin aynı zarardan çeşitli sebeplerle de sorumlu olabileceği ve bu durumda da müteselsil sorumluluğun söz konusu olacağı düzenlenmiştir. Örneğin, A inşaat şirketinin çalışanı B’nin C’nin aracına buldozer ile zarar verdiği durumda, A adam çalıştıran olarak kusursuz, B haksız fiil nedeniyle ve C’nin arabasını sigortalayan sigorta şirketi S de sözleşme nedeniyle sorumlu olurlar.

Birden fazla kimsenin çeşitli sebeplerle aynı zarardan sorumlu olması eski Borçlar Kanunu döneminde eksik teselsül olarak düzenlenmişti. BK m. 51’de çeşitli sebepler olarak kusur, sözleşme ve kanun açıkça sayılmıştı. Bu hükme göre, birden fazla kişi meydana gelen zarardan müşterek kusurlarıyla değil, çeşitli sebeplerle sorumlu tutulmakta idi¹⁷¹. Çeşitli sebeplerle sorumluluğu düzenleyen BK m. 51 hükmünün lafzından ilk olarak sorumluluğu doğuran sebeplerin hukuki niteliğinin farklı olması gerektiği sonucu çıkmakta idi. Fakat genel olarak kabul edilen, çeşitli sebeplerle sorumluluk için hukuki sebeplerin değişik olması gerekmediğidir¹⁷². Dolayısıyla iki kişinin birbirinden habersiz olarak gerçekleştirdikleri haksız fiillerinden, iki ayrı akitten, iki ayrı kanuni sorumluluktan doğan zararlar açısından nakis teselsül söz konusu olur.

Türk Borçlar Kanunu tam teselsül eksik teselsül ayrımını kaldırsa da müteselsil sorumluluğun çeşitli sebeplerden de doğabileceğini açıkça ifade etmiştir (TBK m. 61). Dolayısıyla zarar verenlerin sorumluluklarının çeşitli sebeplere dayanması hâlinde de müteselsil sorumluluk doğar. Zarar gören zararını sorumlulardan birine, birkaçına veya hepsine tazmin ettirebilir. Çeşitli sebeplerden doğan müteselsil sorumluluğun varlığı için zarar verenlerin birbirinin davranışından haberdar olması veya ortak hareket etmeleri şart

¹⁷⁰ Eren, 2019: 921; Aşık, 2019: 16-17; Yağcıoğlu, 2014: 105-106.

¹⁷¹ Akıntürk, 1971:130; Tunçomağ, 1976: 604; Tekinay vd., 1993: 705; Kılıçoğlu, 2016: 475.

¹⁷² Akıntürk, 1971: 135; Tunçomağ, 1976: 604; Tekinay vd., 1993: 706; Tandoğan, 2010: 379.

değildir¹⁷³. Çeşitli sebeplerle sorumluluk hâlinde zarar gören kişi bakımından taleplerin yarışması söz konusu olur. Zira bu durumda sorumluluğun dayanağı olarak birbirinden farklı hukuksal nedenler bulunmakta ve bunların her biri bakımından uygulanacak hükümler de farklı olmaktadır¹⁷⁴.

1.2.2.6. Müteselsil Borçlulukla İlişkisi

TBK m. 61 ve m. 62 hükümlerinde müteselsil sorumluluk kavramı, m. 162 vd. hükümlerinde ise müteselsil borçluluk kavramı düzenlenmiştir. Bu iki kavramın birbirinin benzeri olduğu düşünülse de aslında farklı hukuki durumları ifade etmektedirler. Daha önce belirtildiği üzere, müteselsil borçluluk taraf iradelerinden veya kanundan kaynaklanan özel borçluluk hâlidir. Müteselsil sorumluluk ise Türk Borçlar Kanunu'ndan kaynaklanan ve birden fazla kişinin aynı zarardan sorumluluğunu düzenleyen bir müteselsil borçluluk hâlidir (TBK m. 61-62)¹⁷⁵.

Müteselsil borçluluk ile müteselsil sorumluluğun bir takım ortak özellikleri vardır. Bu özellikler, alacaklının her bir borçludan bağımsız alacağa sahip olması, borçlulardan dilediğine borcun bir kısmı veya tamamı için başvurabilmesi, borçlulardan biri veya birkaçı tarafından borcun bir kısmının veya tamamının ifa edilmesinin diğer borçluları da aynı oranda borçtan kurtarması ve borçluların borç tamamen ödeninceye kadar alacaklı karşısında borçlu olmaya devam etmesidir¹⁷⁶. Ancak müteselsil borçluluk ile müteselsil sorumluluğu birbirinden ayıran farklılıklar da vardır. İlk olarak, taraf iradelerinden kaynaklanan müteselsil borçluluk hâlinde, borçlulardan her biri için ayrı ayrı vadeler belirlenmiş olabilir. Bu durumda borçlar için belirlenen genel on yıllık zamanaşımı süresi farklı tarihlerde işlemeye başlar. Ancak müteselsil sorumlulukta on yıllık zamanaşımı süresinin işlemeye başlama tarihi bütün sorumlular için aynıdır. Çünkü haksız fiilde muaccel olma tarihi zarar verici fiilin meydana geldiği tarihtir. Dolayısıyla on yıllık genel zaman aşımı her bir sorumlu için zarar verici fiilin meydana geldiği tarihten itibaren işlemeye başlar¹⁷⁷. İkinci fark, taraf iradelerine uygun olarak ortaya çıkan müteselsil borçlulukta her bir borçlu, dış ilişkide alacaklıya karşı, borcun sebep ya da konusundan kaynaklanan def'i ve itirazları herhangi bir sınırlamaya tâbi olmadan ileri sürebilmektedir. Ancak müteselsil sorumlulukta tazminatta indirim yapılmasını sağlayan kişisel def'ilerin

¹⁷³ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 294.

¹⁷⁴ Aşık, 2019: 18; Kılıçoğlu, 2016: 476.

¹⁷⁵ Aşık, 2019: 6; Dalcı Özdoğan, 2015: 26; Yağcıoğlu, 2014: 8-9; Kapancı, 2014: 51.

¹⁷⁶ Aşık, 2019: 6; Yağcıoğlu, 2014: 9.

¹⁷⁷ Yağcıoğlu, 2014: 9-10; Aşık, 2019: 6.

dış ilişkide ileri sürülmesi olanağı yoktur¹⁷⁸. Bu konuda itirazlar bakımından da farklar vardır. Müteselsil sorumlulukta tazminatın varlığı mahkeme kararıyla sabit olduğundan borcun doğmadığına ilişkin itirazların da ileri sürülmesine imkân yoktur. Örneğin, sorumluluğun doğmadığı veya sorumluların teselsüle yönelik iradelerinin olmadığı ya da alacaklının ehliyetinin olmadığı şeklinde itirazlar ileri sürülemez. Çünkü müteselsil sorumlulukta bu hususlar kanun gereğidir, zararın ortaya çıkışında iradenin etkisi yoktur¹⁷⁹. Hem müteselsil borçlulukta hem de müteselsil sorumlulukta ileri sürülebilen itirazlar da vardır. Mesela, borçluların ehliyetsizliği hem müteselsil borçlulukta hem de müteselsil sorumlulukta kişisel itiraz olarak ileri sürülebilir. Fakat aralarında bir fark vardır. Müteselsil borçlulukta borçlulardan biri ehliyetsiz ise borçluluktan kurtulur. Müteselsil sorumlulukta ise sorumlulardan biri ehliyetsiz olmasına rağmen hakkaniyet gereği sorumlu tutulabilir¹⁸⁰. Müteselsil borçlulukta alacaklının ehliyetsizliği de itiraz olarak ileri sürülebilir. Haksız fiilden kaynaklanan müteselsil sorumlulukta ise zarar görenin ehliyetsizliği sorumluluğun ortaya çıkması açısından bir önem taşımadığından zarar verenler zarar görenin ehliyetsizliğini itiraz olarak ileri süremezler¹⁸¹. Bazı itirazlar borcun sona erdiğine ilişkindir. Bu itirazları müteselsil sorumlular da ileri sürebilir. Başka bir ifadeyle, sorumlulardan biri tarafından zarar gören ifa, takas veya başka yolla tatmin edildiği takdirde, diğer sorumlular zarar gören kendilerine başvurduğu zaman tazminatın ifa edildiği itirazını ileri sürebilirler¹⁸². Müteselsil borçluluk ile müteselsil sorumluluk arasındaki bir diğer fark da şudur: TBK m. 167 uyarınca, taraf iradeleri ile ortaya çıkan müteselsil borçlulukta iç ilişkide aksi kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin niteliğinden anlaşılmadıkça borçluların her biri alacaklıya karşı eşit paylarla borçludur. “Eşit hisse karinesi” olarak ifade edilen bu kural haksız fiilden müteselsil sorumlulukta geçerli değildir. TBK m. 62 uyarınca, hâkim, bütün durum ve koşulları, özellikle sorumlulardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığını ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğunu göz önünde tutarak paylaşırma yapar. Böylece, sorumluların ödemekle yükümlü oldukları paylar çoğunlukla eşit olmaz¹⁸³.

¹⁷⁸ Yağcıoğlu, 2014: 10; Aşık, 2019: 6; Kapancı, 2014: 36.

¹⁷⁹ Arat, 2018: 345; Yağcıoğlu, 2014: 10.

¹⁸⁰ Arat, 2018: 344-345.

¹⁸¹ Arat, 2018: 345; Yağcıoğlu, 2014: 10.

¹⁸² Arat, 2018: 346.

¹⁸³ Yağcıoğlu, 2014: 10; Aşık, 2019: 6; Dalcı Özdoğan, 2015: 108.

Müteselsil sorumluluğun müteselsil borçluluğun özel hâli olması sebebiyle, kanunda boşluk olan hâllerde müteselsil borçluluğu düzenleyen TBK m. 162. vd. maddeler uygun düştüğü ölçüde müteselsil sorumluluğa da uygulanır.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜTESELSİL SORUMLULUKTA DIŞ İLİŞKİ

2.1. Dış İlişkinin Oluşması ve Tarafları

Müteselsil sorumlulukta dış ilişki, zarar gören ile zarar verenler arasındaki ilişkidir. TBK m. 61 uyarınca birden fazla kişi bir zarara birlikte sebep oldukları takdirde, bu kişilerin zarar görene karşı müteselsil sorumlulukları söz konusu olur. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, birden fazla kişinin birlikte bir zarara yol açmaları durumunda, bu kişilerin davranışları sonucu zararın doğmasıyla müteselsil sorumluluk ortaya çıkar ve müteselsil sorumluluk dış ilişkide söz konusu olur. Birden fazla kişi zarar verici olaya aynı veya çeşitli hukuki sebeplerle neden olmuş olabilir. Bu olay sonucunda maddi veya manevi zarar doğmuş olabilir. Dış ilişkinin konusu zarar görenin bu zararlarını zarar verenlerden hangi esaslara göre talep edebileceği ile ilgilidir.

Müteselsil sorumluluk dış ilişkide zarar gören ile tazminat sorumluları arasında söz konusu olur. Dolayısıyla müteselsil sorumlulukta dış ilişkinin tarafları zarar gören ile tazminat sorumlularıdır. Bunun sonucu olarak zarar gören zararının tazmin edilmesini sadece tazminat sorumlularından talep edebilir.

2.2. Müteselsil Sorumluluğun Zarar Gören Bakımından Sonuçları

2.2.1. Zarar Görenin Hakları

Aynı zarardan birden fazla kişinin sorumlu olması zarar görenin hukuki durumunu güçlendirir. Çünkü müteselsil sorumlulukta sorumlulardan her biri sanki tek başına sorumluymuş gibi zarar görenin zararının tamamını tazmin etmekle yükümlüdür¹⁸⁴. Müteselsil sorumluluk ilkesinin gereği olarak zarar gören, zararının tazmin edilmesi için sorumlulardan istediği birini veya birkaçını seçerek başvurabilir¹⁸⁵. Zarar görenin bu seçim hakkı, müteselsil sorumluluğun zarar görene güvence sağlama özelliğinin en belirgin ifadesidir¹⁸⁶. Zarar gören, seçtiği bir zarar verenden zararının bir kısmının veya tamamının giderilmesini talep edebilme hakkına sahiptir (TBK m. 163)¹⁸⁷. Böylece zarar gören, zarar verenlerden ödeme gücü yerinde olana başvurarak zararının tazminini güvence altına alır

¹⁸⁴ Tekinay vd., 1993: 285; Akıntürk, 1971: 152; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 295.

¹⁸⁵ Antalya, 2013: 801; Kılıçoğlu, 2016: 771; Akıntürk, 1971: 153; Canyürek, 2003: 26; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 295; Akıncı, 2022: 282; Eren, 2022: 1426.

¹⁸⁶ Canyürek, 2003: 27; Kılıçoğlu, 2016: 771; Akıntürk, 1971: 153; Eren, 2022: 1426.

¹⁸⁷ Eren, 2019: 922; Canyürek, 2003: 24-25; Akıntürk, 1971: 152; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 460; Akıncı, 2022: 367.

ve diğer zarar verenlerin ödeme güçlüğü içinde olmalarından etkilenmez. Zarar verenlerden birine karşı talepte bulunulması, dava açılması veya icra takibinde bulunulması diğer sorumluların sorumluluğunu ortadan kaldırmaz¹⁸⁸. Zarar verenlerin zarar görene karşı sorumluluğu zararın tamamı aslı ve fer'ileriyle fiilen tazmin edilinceye kadar devam eder. Müteselsil sorumlulukta her bir zarar verenin zararın tamamını tazminle yükümlü olması, zarar görenin zararını zarar verenlerin her birinden ayrı ayrı isteyebilmesi anlamına gelir; ayrı ayrı alabilmesi anlamına değil. Zira müteselsil sorumlulardan biri veya birkaçı zararın bir kısmını öderse diğer sorumlular da o oranda tazminat borcundan kurtulurlar (TBK m. 166/3)¹⁸⁹. Zarar verenlerden biri zarar görenin zararının tamamını karşılırsa, diğer zarar verenler de sorumluluktan kurtulmuş olurlar ve zarar görenin talep hakkı sona erer. Bu durum müteselsil sorumluluğa hâkim olan “tek zarar, tek tazminat” ilkesinin gereğidir¹⁹⁰. Belirtmek gerekir ki, zarar verenlerden biri veya hepsi zarar gören talepte bulunmasa dahi zararı tazmin edebilirler¹⁹¹.

Zarar gören sorumlulardan birine başvurduğu takdirde, bu zarar veren talep edilen tazminatı ödemekle yükümlüdür. Kendisiyle birlikte başka sorumluların da olduğunu ve istenen miktarın kendi payını aştığını ileri sürerek tazminatın indirilmesini talep edemez¹⁹². Zarar gören, tamamen tatmin edilinceye kadar bu hakkını kullanabilir (TBK m. 163/2). Kendisine başvuru zarar veren, kendi sorumluluğunun ikinci derecede olduğunu, öncelikle diğer sorumlulara başvurulması gerektiğini, yani tartışma def'ini ileri süremez. Müteselsil sorumlular kendi aralarında sorumluluklarını bir sıraya koyan anlaşma imzalayabilirler. Fakat bu anlaşmayı dış ilişkide zarar görene karşı ileri süremezler¹⁹³. Aynı şekilde, zarar verenler arasında zarardan sorumluluğu paylaşmaya ilişkin sözleşmenin de zarar gören açısından bir değeri yoktur. Çünkü zarar verenler kendi aralarında yapacakları bu tür sözleşmeye rağmen zarar görene karşı zararın tamamından sorumludurlar¹⁹⁴.

¹⁸⁸ Hatemi ve Gökyayla, 2015: 345; Eren, 2019: 1351; Akıntürk, 1971: 163-164; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 461; Tunçomağ, 1976: 1042; Canyürek, 2003: 36.

¹⁸⁹ Nomer, 2015: 417-418; Eren, 2019: 923; Tekinay vd., 1993: 288; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 297-298; Dağdelen, 2011: 83-84.

¹⁹⁰ Eren, 2019: 923; Akıntürk, 1971: 40-41; Dağdelen, 2011: 84; Yağcıoğlu, 2014: 179-180; Akıncı, 2022: 367; Eren, 2022: 1426-1427.

¹⁹¹ Hatemi ve Gökyayla, 2015: 345; Canyürek, 2003: 25; Akıntürk, 1971: 152; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 461.

¹⁹² Antalya, 2013: 801; Kılıçoğlu, 2016: 771; Akıntürk, 1971: 152-153; Dağdelen, 2011: 80.

¹⁹³ Canyürek, 2003: 27; Akıntürk, 1971: 154; Dağdelen, 2011: 80; Yağcıoğlu, 2014: 180; Şahin Caner, 2017: 197.

¹⁹⁴ Şahin Caner, 2017: 194; Canyürek, 2003: 26; Akıntürk, 1971: 163; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 454.

Zarar verenlerin iflası hâlinde zarar görenin hakları İİK m. 203 ve m. 204'te düzenlenmiştir. İİK m. 203'e göre, zarar verenlerin hepsinin iflas etmesi durumunda zarar gören, tazminat alacağını zarar verenlerin her birinin masasına kaydettirebilir. Bununla birlikte, zarar gören tazminat alacağını zarar verenlerin hepsinin masasına yazdırmak zorunda değildir¹⁹⁵. Zarar verenlerden birinin veya birkaçının iflası hâlinde zarar görenin haklarını düzenleyen İİK m. 204'e göre ise zarar gören zararının bir kısmını sorumlulardan birinden veya birkaçından tazmin etmiş olsa dahi, iflas eden zarar verenin masasına zararın geri kalan kısmını değil, tamamını yazdırabilir¹⁹⁶.

Zarar gören, zarar verenlerden birine karşı açtığı dava sonucu elde ettiği ilama dayanarak sadece o zarar vereni icra yolu ile takip edebilir; diğerlerini takip edemez. Verilen karar sadece dava edilen zarar veren açısından hukuki etkiye sahiptir¹⁹⁷. Fakat dava edilen zarar veren, bütün zarar verenler için ortak olan bir savunma ile davanın reddini sağlarsa, bu surette mahkemenin verdiği hükümden diğer zarar verenler de yararlanır. Böylece zarar gören, diğer zarar verenlerden herhangi bir talepte bulunamaz¹⁹⁸. Buna karşılık, dava sadece dava edilen zarar veren için geçerli olan kişisel def'iye dayanılarak reddedilmişse, diğer zarar verenler bu karardan yararlanamaz. Dolayısıyla zarar gören diğer zarar verenlere karşı talep hakkını kullanabilir¹⁹⁹.

2.2.2. Zarar Görenin Yükümlülükleri

Zarar görenin zarar verenlere karşı hakları olduğu gibi, birtakım yükümlülükleri de vardır. Zarar gören, zarar verenlerden biri ile anlaşarak ona diğerlerinin zararına olarak menfaat sağlayamaz. Zira müteselsil sorumlular bir müteselsil sorumluluk altına girerek adeta bir kader birliği yapmışlardır. Zarar görenin bu birliği bozucu davranışlardan kaçınma yükümlülüğü vardır²⁰⁰. Bu hususu düzenleyen TBK m. 168/2'de "*Alacaklı diğerlerinin zararına olarak borçlulardan birinin durumunu iyileştirirse, bunun sonuçlarına katlanır.*" ifadesine yer verilmiştir. Bu hükmün amacı zarar görenin kendi fiil ve işlemleriyle zarar verenler arasındaki iç ilişkide bir değişiklik yapmasını önlemektir²⁰¹.

¹⁹⁵ Şahin Caner, 2017: 198; Akıntürk, 1971: 157; Canyürek, 2003: 31; Dağdelen, 2011: 85.

¹⁹⁶ Şahin Caner, 2017: 199; Yağcıoğlu, 2014: 185; Akıntürk, 1971: 157; Canyürek, 2003: 28; Dağdelen, 2011: 87.

¹⁹⁷ Hatemi ve Gökyayla, 2015: 345; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 461; Dağdelen, 2011: 97; Tunçomağ, 1976: 1043; Karahasan, 2003: 321.

¹⁹⁸ Tekinay vd., 1993: 299; Canyürek, 2003: 98; Akıntürk, 1971: 139; Antalya, 2013: 803; Karahasan, 2003: 321.

¹⁹⁹ Tekinay vd., 1993: 300.

²⁰⁰ Kılıçoğlu, 2016: 771.

²⁰¹ Akıntürk, 1971: 159; Canyürek, 2003: 33; Arat, 2018: 337; Dağdelen, 2011: 89; Şahin Caner, 2017: 200.

Aslında bu hükümden zarar görenin zarar verenlerden biri veya birkaçı ile anlaşarak onların durumunu iyileştirmesi sonucu çıkarılmamalıdır. Çünkü zarar gören, zarar verenlerden dilediğine hiç başvurmayıp, dilediğini zararın tamamı için takip edebilir²⁰². Bilindiği üzere, müteselsil sorumlulardan her biri zararın tamamını tazmin etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla sorumluların zarar görmesi dış ilişkide değil, kendi aralarındaki iç ilişkide rücu etme hakkının daralması veya tamamen ortadan kalkması şeklinde karşımıza çıkar²⁰³. Şöyle ki eğer zarar gören, zarar verenlerden sadece biri veya birkaçı tarafından verilen rehin veya kefalet gibi teminatları iade ederse, zararı tazmin eden ve zarar görenin haklarına halef olan zarar veren, rücu hakkını kullanmak için artık bu teminatlara başvuramaz. Bu sebeple rücu hakkını kullanamayan zarar verenin zararından zarar gören sorumlu olur²⁰⁴.

Belirtmek gerekir ki, bu hüküm zarar görenin yaptığı işlemlerin geçerliliğine halel getirmemektedir; sadece zarar veren, bu işlemler dolayısıyla zarara uğrayan zarar verenlerin zararını karşılamakla yükümlü olur²⁰⁵. Unutulmamalıdır ki, bu hükmün uygulanabilmesi için diğer zarar verenlerin bir zarara uğramaları gerekmektedir.

2.3. Müteselsil Sorumluluğun Zarar Verenler Bakımından Sonuçları

2.3.1. Zarar Verenlerin Tazminat Yükümlülüğü

TBK m. 163/2’de ‘*Borçluların sorumluluğu, borcun tamamı ödeninceye kadar devam eder.*’ denilmektedir. Bu hükümden anlaşıldığı üzere, müteselsil sorumluların zarar görene karşı yükümlülüğü zararın tamamının tazmin edilmesidir²⁰⁶.

Zarar verenlerin her biri, zarar görenin zararının tamamından tek zarar veren kendisiymiş gibi sorumludur²⁰⁷. Bu sebeple kendisine başvuru zarar veren, taksim def’ini ileri süremez. Daha açık bir ifadeyle, zarar gören müteselsil sorumlulardan birine başvurduğu takdirde, o sorumlu, kendisiyle birlikte başka sorumluların da olduğunu ve zararın kendi payına düşenden fazlasını ödemekle yükümlü olmadığını, diğer sorumlulara da başvurulması gerektiğini ileri süremez²⁰⁸. Müteselsil sorumlular kendi aralarında zarardan sorumluluğu paylaşmak amacıyla bir sözleşme akdedebilirler. Fakat bu

²⁰² Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 473; Arat, 2018: 337.

²⁰³ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 473; Şahin Caner, 2017: 201; Akıntürk, 1971:160; Arat, 2018: 337-338.

²⁰⁴ Kılıçoğlu., 2016: 771; Şahin Caner, 2017: 201; Akıntürk, 1971: 160; Yağcıoğlu, 2014: 185; Dağdelen, 2011: 90.

²⁰⁵ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 474; Arat, 2018: 339; Dağdelen, 2011: 89.

²⁰⁶ Eren, 2019: 923; Yağcıoğlu, 2014: 187; Fuller vd., 2021: 452; Eren, 2022: 14257; Yargıtay 4. HD. E. 2017/3054, K. 2017/4712, T. 18.09.2017 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

²⁰⁷ Akıntürk, 1971: 162; Canyürek, 2003: 35; Yağcıoğlu, 2014: 187; Arat, 2018: 341; Kapancı, 2014: 141.

²⁰⁸ Akıntürk, 1971: 163; Fuller vd., 2021: 453; Yağcıoğlu, 2014: 188.

sözleşmeyi dış ilişkide zarar görene karşı ileri sürmeleri söz konusu değildir²⁰⁹. Her bir zarar verenin zarar görene karşı sorumluluğu zararın tamamı tazmin edilinceye kadar devam eder. Dolayısıyla zarar gören zararının tamamı giderilene kadar sorumluların her birine, hatta daha önce başvurmuş olduğu sorumluya bile başvurabilir²¹⁰.

2.3.2. Zarar Verenlerin İleri Sürebileceği Savunmalar

Bazı durumlarda zarar görenin talebine karşılık zarar verenlerin bu talebi yerine getirmekten kaçınabilmesi mümkündür. Bunun için zarar verenler bir takım savunma olanaklarına sahiptir. TBK m. 164'ün düzenlemesine göre müteselsil borçlular, alacaklıya karşı ortak ve kişisel savunmaları ileri sürebilirler. Böylece borcun ifasından kaçınabilir ya da indirim talep edebilirler. Müteselsil sorumlular da bu hüküm çerçevesinde zarar görene karşı birtakım savunmaları ileri sürme hakkını haizdir.

2.3.2.1. Ortak Savunmalar

TBK m. 164/1 uyarınca, her bir müteselsil borçlu, borcun sebep ya da konusundan kaynaklanan ortak savunmaları yapabilir. Müteselsil sorumlulukta da zarar verenler zarara sebep olan olayın niteliğinden veya doğrudan zarar görenden kaynaklanan ortak savunmaları ileri sürebilirler. Bu savunmalar def'iler veya itirazlar olabilir. Def'iler tazminattan indirim sağlamasına yararken, itirazlar borcun doğmadığına veya sona erdiğine ilişkin olmaktadır. Kural olarak, her bir müteselsil sorumlu zarar görenin zararının tamamını gidermekle yükümlüdür. Kural bu olmakla birlikte, zarar verenlerin her biri ortak savunma araçlarını ileri sürerek tazminatın indirilmesini veya kaldırılmasını talep etme hakkına sahiptirler²¹¹. Zarar gören müteselsil sorumlulardan birine başvurduğu takdirde, o sorumlu ortak savunma yapmış ve mahkeme tarafından tazminatın indirilmesine veya tamamen ortadan kaldırılmasına karar verilmişse, bu karardan bütün sorumlular yararlanır²¹².

TBK m. 164/2'ye göre, zarar görene karşı ortak savunmaların yapılması her bir müteselsil sorumlu için bir zorunluluktur. Ortak savunma dermeyan etmeyen müteselsil sorumlu diğer sorumlulara karşı sorumlu olur. Kanunda bu sorumluluğun kapsamı düzenlenmemiştir. Öğretide genel kabul gören görüşe göre, kefalete ilişkin TBK m. 591/3

²⁰⁹ Canyürek, 2003: 35; Akıntürk, 1971: 163; Aşık, 2019: 26; Kapancı, 2014: 141.

²¹⁰ Canyürek, 2003: 27; Dağdelen, 2011: 81; Akıntürk, 1971: 153-154; Arat, 2018: 341; Kapancı, 2014: 142.

²¹¹ Eren, 2019: 923, 1349; Akıntürk, 1971:164; Yağcıoğlu, 2014: 188; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 462; Hatemi ve Gökyayla, 2015: 346; Akıncı, 2022: 369.

²¹² Antalya, 2013:803; Tekinay vd., 1993: 299; Canyürek, 2003: 98; Akıntürk, 1971: 139; Eren, 2022: 1428.

hükmü burada da kıyasen uygulanır ve ortak savunmayı yapmayan sorumlu diğerlerine karşı rücu hakkını kaybeder²¹³. Ortak savunmayı yapmayan sorumlu diğer sorumlulara karşı rücu hakkını kullanıp kendi payına düşenden fazlasını talep ettiği takdirde, diğer sorumlular ödeme yapmaktan kaçınabilir. Yine aynı hüküm gereğince, sorumlunun kendi kusuru olmaksızın ortak savunmayı bilmediği durumda, onun rücu hakkını kaybetmediği kabul edilmelidir²¹⁴. Kendisine karşı dava açılarak zararın tazmini talep edilen bir müteselsil sorumlu, ortak savunmayı gereği gibi yapmasına rağmen mahkemece tazminata mahkûm edilmişse, onun da rücu hakkını kaybetmeyeceği kabul edilmelidir. Çünkü sorumluların yükümlülüğü ortak savunmanın gereği gibi yapılmasına ilişkindir. Ortak savunmayı gereği gibi yapmasına rağmen davayı kaybeden sorumlunun rücu hakkını kaybetmesi hakkaniyetsiz olur²¹⁵.

TBK m. 164/2'de ortak savunmaları ileri sürmeyen borçlunun diğerlerine karşı sorumlu olacağı ifade edilmiştir. Ancak bu ifade isabetli değildir. Çünkü ortak savunmayı yapmayan zarar verenin diğer zarar verenlere karşı sorumluluğu doğmaz. Fakat onlara karşı kullanabileceği rücu hakkını kaybeder. Bu sebeple ortak savunmaların yapılması, sorumluluğu doğuran bir mükellefiyet (yükümlülük) değil, bir hakkın kullanılmasını engelleyen külfettir (yükümdür)²¹⁶.

2.3.2.2. Ortak Savunma Oluşturan Bazı Durumlar

2.3.2.2.1. Zarar Görenin Rızası

TBK m. 52/1 uyarınca, zarar gören, zararı doğuran fiile razı olmuş ise zarar verenlerin tazminattan indirim isteme hakları söz konusu olur. Bir kimse malvarlığı veya şahıs varlığı haklarına yönelik saldırılara rıza gösterebilir. Malvarlığı üzerinde kişinin serbestçe tasarruf etme yetkisi vardır. Bu sebeple malvarlığına yönelik saldırılara gösterilen rıza, hukuka aykırılığı ortadan kaldırır²¹⁷. Böylece zarar verenin zarardan sorumluluğu ortadan kalkar ve tazminat yükümlülüğü söz konusu olmaz. Bunun için rızanın hukuka ve ahlaka uygun olması, usulüne göre beyan edilmesi, hata, hile ve ikrah sebebiyle iptal edilmemiş olması ve rıza gösterenin buna ehil olması gerekmektedir²¹⁸. Bu

²¹³ Akıntürk, 1971: 166; Şahin Caner, 2017: 226; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 464-465; Hatemi ve Gökyayla, 2015: 347; Antalya, 2013: 803; Kılıçoğlu, 2016: 773.

²¹⁴ Akıntürk, 1971: 166; Tunçomağ, 1976: 1046; Yağcıoğlu, 2014: 203; Arat, 2018: 352; Kapancı, 2014: 183; Karahasan, 2003: 317.

²¹⁵ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 465.

²¹⁶ Kılıçoğlu, 2016: 773; Arat, 2018: 342; Tercier vd., 2016: 506; Kapancı, 2014: 172.

²¹⁷ Yağcıoğlu, 2014: 196; Antalya, 2019: 565; Nomer, 1996: 103; Aydın Özdemir, 2013: 102; Tiftik, 1994: 100.

²¹⁸ Nomer, 1996: 104; Tiftik, 1994: 99; Aydın Özdemir, 2013: 102; Baysal, 2012: 45.

şartlardan birinin eksik olması hâlinde rıza geçerli değildir ve hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaz²¹⁹. Haksız fiil faili de sorumluluktan kurtulmaz ve tazminat ödemekle yükümlü olur. Bütün bu eksikliklere rağmen rıza gösterilmesi bir hukuki işlemdir ve rıza gösteren açısından bir sonuç doğurur. Belirtilen şartların eksik olması rızayı geçersiz kılsa da bu rıza zarar görenin kusuru olarak kabul edilir ve tazminatta indirim yapılmasına yol açar²²⁰. Geçersiz rızaya dayanılarak tazminattan indirim yapılabilmesi için bu rızanın, zararın doğması veya artmasında uygun illiyet bağı çerçevesinde etkili olması gerekmektedir²²¹. Verilen geçerli rızanın sınırı aşılmışsa, yani meydana gelen zarar razı olunan zarardan daha fazla ise, açılan davada razı olunan zarar oranında tazminattan indirim yapılır²²². Rızanın, hukuka aykırılığı ortadan kaldırması ya da tazminatta indirim sebebi sayılması için zarar verici olay meydana gelmeden önce veya en geç meydana geldiği sırada gösterilmiş olması gerekir. Zarar verici olay meydana geldikten sonra gösterilen rıza hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaz. Aynı zamanda tazminatta indirim sebebi de olmaz. Meydana gelen zarara rıza gösterilmesi tazminat talebinden feragat anlamına gelir²²³. Ayırt etme gücünü haiz küçük veya kısıtlının gösterdiği rıza tazminatta indirim sebebi olarak değerlendirilir. Buna karşılık ayırt etme gücünden yoksun kimsenin rıza beyanı hiçbir şey ifade etmez ve zarar veren zararın tamamını tazmin etmekle yükümlü olur²²⁴.

Zarar görenin, rıza gösterdiği haksız saldırı sonucu doğan zararın tazminini talep etmesi dürüstlük kuralı ile bağdaşmaz. Aynı şekilde rızanın indirim sebebi teşkil ettiği durumlarda zararın tamamının tazminini talep etmek de dürüstlük kuralına aykırı olur²²⁵.

Kişilik hakları kişinin üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği bir alan değildir. Dolayısıyla kişilik haklarına yönelik saldırılara rıza gösterilmesi hukuk düzeni tarafından kabul edilmez²²⁶. Kişilik değerlerine yönelik saldırılara gösterilen rıza TBK m. 27 uyarınca geçersizdir. Bu yüzdendir ki, kişilik haklarına yönelik saldırıda bulunan zarar verenin sorumluluğu zarar görenin rızasına rağmen ortadan kalkmaz ve zarar gören tazminat talebinde bulunabilir. Ancak kişilik haklarına yönelik saldırılara gösterilen rıza da

²¹⁹ Nomer, 1996: 103; Yağcıoğlu, 2014: 197; Antalya, 2019: 566; Aydın Özdemir, 2013: 102; Tiftik, 1994: 99.

²²⁰ Aydın Özdemir, 2013: 102-103; Antalya, 2019: 565; Nomer, 1996: 104; Gürkanlar, 1982: 97; Baysal, 2012: 44; Eren, 2019: 865.

²²¹ Eren, 2019: 865; Antalya, 2019: 567; Nomer, 1996: 106; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 119-120; Gökcan, 2016: 596.

²²² Yağcıoğlu, 2014: 197; Aydın Özdemir, 2013: 103; Gürkanlar, 1982: 96; Akdoğan, 2010: 48; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 119; Baysal, 2012: 44.

²²³ Nomer, 1996: 105; Tiftik, 1994: 100; Antalya, 2019: 566; Yağcıoğlu, 2014: 197.

²²⁴ Tiftik, 1994: 101.

²²⁵ Nomer, 1996: 105-106.

²²⁶ Yağcıoğlu, 2014: 196; Gökcan, 2016: 43; Nomer, 1996: 103; Baysal, 2012: 45; Eren, 2019: 865; Gökcan, 2016: 596.

tazminatta indirim sebebidir²²⁷. Burada da rızanın saldırıdan önce veya en geç saldırı esnasında gösterilmiş olması gerekir.

2.3.2.2.2. Zarar Görenin Birlikte Kusuru

Zarar görenin kusuru öğretide, makul bir kişinin kendi menfaati gereği zarar görmemek için kaçınacağı veya kaçınması gereken bir hareket tarzı olarak tanımlanmıştır²²⁸. TBK m. 52/1’de düzenlendiği üzere, zarar gören zararın doğmasına veya artmasına katkıda bulunmuşsa, zarar görenin kusuru söz konusu olur. Zarar görenin kusuru tazminatta indirim sebebidir. Zarar görenin kusuru, kusur sorumluluğunda birlikte (müterafık) kusur, sebep sorumluluğunda ise “zarar görenin kendi kusuru” olarak isimlendirilmektedir²²⁹. Birlikte kusur kasti olabileceği gibi ihmali de olabilir²³⁰. Zarar görenin zararın doğmasına veya artmasına etkili olan birlikte kusuru nedeniyle zararı paylaşması dürüstlük kuralının bir gereğidir. Bu sebeple zarar görenin kusuru hâkim tarafından re’sen dikkate alınır. Bununla birlikte, zarar görenin birlikte kusuru sebebiyle zararı paylaşması, çelişik davranma yasağının da bir sonucudur. Bir kimse zararın doğmasına mâni olabileceği hâlde bunu yapmamışsa, bu zararın tazminini istemesi çelişik davranma yasağı ile örtüşmez²³¹. Zarar görenin kusurunun hukuki niteliği hususunda genel kabul gören görüşe göre, zarar görene zararın doğmasına veya artmasına katkı sağlayan bir davranış sergilememesi yönünde bir külfet yüklenmektedir²³².

2.3.2.2.2.1. Zarar Görenin Zararın Doğmasına İştirak Etmesi

Zararın doğmasına zarar verenle birlikte zarar görenin kusurlu hareketi de etki etmiş olabilir. Başka bir ifadeyle, zarar gören davranışıyla zararın doğmasını kolaylaştırmış ya da zarar verici olayın sonuçlarını önlemeyi ihmal etmiş olabilir ve bu durum zarar gören açısından kusur teşkil eder²³³. Bu durumda zarar görenin hareketi de nedensellik zincirinde yer almış olur. Fakat zarar görenin kusurlu hareketi zarar ile zarar verici olay arasındaki nedensellik bağıını kesmemiş olmalıdır. Böylece zarar gören zararının tazminini isteyebilir.

²²⁷ Nomer, 1996: 103; Aydın Özdemir, 2013: 102; Gürkanlar, 1982: 97; Tiftik, 1994: 100; Baysal, 2012: 45-46; Yağcıoğlu, 2014: 196; Eren, 2019: 865.

²²⁸ Baysal, 2012: 10; Gökcan, 2016: 596; Eren, 2019: 866; Antalya, 2019: 567.

²²⁹ Aydın Özdemir, 2013:103; Eren, 2019: 866; Gökcan, 2016: 596.

²³⁰ Gökcan, 2016: 596; Baysal, 2012: 134; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 121; Koşar, 2019: 218; Eren, 2019: 866.

²³¹ Baysal, 2012: 29; Yağcıoğlu, 2014: 192; Yılmaz, 1995: 25; Koşar, 2019: 211; Aydın Özdemir, 2013: 108; Antalya, 2019: 568.

²³² Baysal, 2012: 30; Nomer, 1996: 85; Koşar, 2019: 212.

²³³ Tiftik, 1994: 113; Nomer, 1996: 110; Koşar, 2019: 210; Aydın Özdemir, 2013: 106.

Ancak zarar görenin kendi kusuru oranında tazminattan indirim yapılır²³⁴. Eğer zarar görenin bir hareketi zarar verici olay ile zarar arasındaki illiyet bağıını keserse, zarar gören tazminat talep edemez²³⁵. Bu durumda zarar görenin hareketinin kusurlu olması aranmaz. Daha açık bir ifadeyle, birlikte kusurdan bahsedebilmek için zarar görenin kusurunun bulunması şart değildir²³⁶.

Zararın doğmasını önlemek için alınması gereken tedbirler ağır masraf yüklemeyecekse veya başka tehlike doğurmayacaksa zarar gören, bu tedbirleri almakla yükümlüdür²³⁷. Örneğin, zarar görenin, zarar verene bilmediği ve bilmesi gerekmediği hususları bildirmediği için zarar verici olay meydana gelmişse birlikte kusuru söz konusu olur. Burada zarar görenin almakla yükümlü olduğu tedbirler dürüstlük kuralına göre belirlenir. Zarar görenden makul bir kişinin kendi menfaatlerini korumak için alacağı tedbirleri alması beklenmektedir²³⁸. Yargıtay'ın zararın doğmasına etki eden birlikte kusur ile ilgili yaklaşımı şöyledir: “Zararla sonuçlanan hukuka aykırı bir davranışta birlikte kusuru düzenleyen maddenin uygulanabilmesi için, öncelikle ortak (birlikte) kusurun belirlenmesi gerekir. Bunun için de zarar görenin zarardan kaçınma görevini yerine getirmemesi ile ortaya çıkan davranışının objektif ölçülerle bir kusur sayılıp sayılmayacağı ve bu kusurun zararın meydana gelip gelmemesinde bir payı (illiyet bağı) olup olmadığı açıklığa kavuşturulmalıdır.”²³⁹

Zarar görenin zararın doğmasına katkıda bulunması sebebiyle tazminattan indirim yapılması dürüstlük kuralının gereğidir. Aksi durum “kimsenin kendi kusurundan yararlanmaması” ilkesiyle de çelişir²⁴⁰.

Zarar görenin bir davranışı ile zararın doğmasına etki etmesi zarar verici olay meydana gelmeden önce veya en geç meydana gelirken söz konusu olur²⁴¹.

Zarar gören tarafından zararın doğmasını önlemek amacıyla alınan tedbirlerin masrafları, bu tedbirler zararın doğmasına engel olamasa dahi zarar verene aittir. Hatta

²³⁴ Baysal, 2012: 39; Feyzioğlu, 1976: 541; Yağcıoğlu, 2014: 197; Koşar, 2019: 220; Kılıçoğlu, 2016: 441; Eren, 2019: 867.

²³⁵ Baysal, 2012: 40; Feyzioğlu, 1976: 541; Yağcıoğlu, 2014: 198; Akdoğan, 2010: 47; Kılıçoğlu, 2016: 441; Eren, 2019: 867.

²³⁶ Baysal, 2012: 40; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 122; Eren, 2019: 867.

²³⁷ Tiftik, 1994: 114; Nomer, 1996: 111; Aydın Özdemir, 2013: 107.

²³⁸ Nomer, 1996: 111; Koşar, 2019: 216; Eren, 2019: 866; Gürkanlar, 1982: 96.

²³⁹ Yargıtay 7. HD, E. 2010/533, K. 2010/2154, T. 13.4.2010. (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

²⁴⁰ Aydın Özdemir, 2013: 104; Nomer, 1996: 111; Yağcıoğlu, 2014: 192; Akdoğan, 2010: 47.

²⁴¹ Tiftik, 1994: 113; Aydın Özdemir, 2013: 106-107; Eren, 2019: 869.

alınan tedbirler sebebiyle doğan olumsuz sonuçları gidermek için yapılan masraflar da zarar verenden talep edilebilir²⁴².

2.3.2.2.2.2. Zarar Görenin Zararın Artmasına Neden Olması

Zarar görenin zararın artmasına neden olması durumunda, zarar verici olay sonucu meydana gelen zararın daha da artmaması veya azalması için zarar görenin yapması gereken hareketi yapmaması söz konusudur ve bu durum zarar gören açısından kusur teşkil eder²⁴³. Zarar görenin meydana gelen zararın artmamasını ve en az seviyede kalmasını sağlaması, hatta bazı durumlarda zararı azaltması, dürüstlük kuralı gereğince ona yüklenen bir yükümlülüktür²⁴⁴. Zarar görenin zararın artmasını önlemek için hiçbir tedbir almamasındaki kusuru artan zarar ile zarar verenin fiili arasında nedensellik bağı koparacak kadar ağır olabilir. Bu durumda zarar veren, zarar görenin makul önlemleri almamasından kaynaklanan zarardan sorumlu tutulamaz²⁴⁵.

Zarar gören, zararın artmasını önlemek ve bazı durumlarda zararın azalmasını sağlamak için makul önlemleri almak durumundadır. Bu tedbirlerin ne olduğu dürüstlük kuralına göre belirlenir. Başka bir ifadeyle, zarar görenden aynı durumda bulunan makul bir kimsenin alacağı tedbirleri alması beklenir²⁴⁶.

Zararın azalmasını sağlamak veya artmasını önlemek için alınan tedbirlere yapılan masraflar zarar verene yükletilmelidir. Bu tedbirlerin herhangi bir tesiri olmasa ve hatta bu tedbirlerin alınması zararın artmasına neden olsa dahi, masraflar zarar görene ödenmelidir. Bu masraflar zarar verenin fiilinin bir sonucudur²⁴⁷.

2.3.2.2.2.3. Zarar Görenin Kendini Tehlikeye Atması

Zarar görenin, bir zarar tehlikesinden kendisini sakınması mümkün iken bunu yapmayıp tehlikeye atılması hâlinde kusurunun varlığı kabul edilir²⁴⁸. Zarar görenin kendisini tehlikeye atıp, bundan doğan zararın tazminini talep etmesi dürüstlük ve güven ilkesinden türetilen “çelişkili davranma yasağına” aykırı olur²⁴⁹. Bu sebeple zarar gören

²⁴² Nomer, 1996: 113; Tiftik, 1994: 117.

²⁴³ Yağcıoğlu, 2014: 199; Nomer, 1996: 110; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 120; Eren, 2019: 869.

²⁴⁴ Tiftik, 1994: 116; Eren, 2019: 869; Nomer, 1996: 111; Antalya, 2019: 564.

²⁴⁵ Baysal, 2012: 41; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 121; Aydın Özdemir, 2013: 104.

²⁴⁶ Yağcıoğlu, 2014: 199; Eren, 2019: 869; Antalya, 2019: 570; Tunçomağ, 1976: 489; Tiftik, 1994: 117.

²⁴⁷ Tiftik, 1994: 117; Nomer, 1996: 113.

²⁴⁸ Aydın Özdemir, 2013: 107; Tiftik, 1994: 105; Nomer, 1996: 106; Eren, 2019: 869; Yağcıoğlu, 2014: 200-201.

²⁴⁹ Aydın Özdemir, 2013: 108; Gökcan, 2016: 596; Baysal, 2012: 29; Antalya, 2019: 564.

tarafından zararının giderilmesi için açılan tazminat davasında hâkim tazminatın indirilmesine karar verebileceği gibi tazminata karar vermekten sarfınazar dahi edebilir²⁵⁰.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Gün içerisinde kişiler muhtelif tehlikelerle karşı karşıya kalır. Ancak bu durum kişinin kendisini tehlikeye attığı anlamına gelmez. Zarar görenin kendisini tehlikeye attığını söyleyebilmek için zararın doğması ihtimalinin özel sebeplerle artmış olması gerekir²⁵¹. Örneğin, trafik kazasının yaşanması her zaman muhtemeldir. Fakat kurallara uyan bir taksicinin arabasına bindiği zaman kişinin kendisini tehlikeye attığı söylenemez. Bu durumda meydana gelecek kazadan işleyen sorumlu olur. Buna karşılık aracı kullanan kimse alkollü veya ehliyetsiz ise, artık muhtemel bir zarar tehlikesi söz konusudur ve bu araca binen kişi kendisini tehlikeye atmış olur.

2.3.2.2.3. Zarar Görenin Bedensel Yatkinlığı

Zarar görenin bünyesinin zarar verici olaydan başkalarına nispeten daha fazla etkilenmesi, başka bir ifadeyle, zarar görenin zarar görmeye bedensel yatkinlığı tazminatta indirim sebebidir. Bu durum zarar görenin kusuru olmamakla birlikte, hakkaniyet gereği tazminatta indirim yapılmasını gerektirir²⁵². TBK m. 51’de ifade edilen “...*durumun gereği*...” esas alınarak tazminat belirlenir. Bedensel yatkinlık hem kusur sorumluluğunda hem de sebep sorumluluğunda tazminatta indirim sebebi olarak dikkate alınabilir²⁵³. Zararın doğması veya artmasına bir etkisi olamayan fiziksel anormallikler bedensel yatkinlık olarak değerlendirilip tazminatın indirilmesine esas teşkil edemez²⁵⁴.

Bedensel yatkinlık doğuştan itibaren veya sonradan ortaya çıkabileceği gibi, gizli veya açık bir hastalık ya da eksiklik sonucunda da ortaya çıkabilir. Bu anormallikler fiziksel olabileceği gibi ruhsal ve sinirsel de olabilir²⁵⁵.

2.3.2.2.4. Beklenmeyen Hâller

TBK m. 51/1 uyarınca tazminatta indirim sağlayan sebeplerden biri de zarar veren veya zarar görenin davranışından bağımsız olarak zarar verici olayın meydana gelmesini

²⁵⁰ Aydın Özdemir, 2013: 107; Nomer, 1996: 107; Tiftik, 1994: 105-106.

²⁵¹ Nomer, 1996: 107; Antalya, 2019: 573; Yılmaz, 1995: 32.

²⁵² Aydın Özdemir, 2013: 115; Eren, 2019: 873; Yağcıoğlu, 2014: 202; Nomer, 1996: 144; Tiftik, 1994: 155.

²⁵³ Nomer, 1996: 144; Eren, 2019: 873; Baysal, 2012: 196.

²⁵⁴ Tiftik, 1994: 155; Baysal, 2012: 195.

²⁵⁵ Tiftik, 1994: 154; Eren, 2019: 873-874; Aydın Özdemir, 2013: 115; Baysal, 2012: 194; Antalya, 2019: 578.

kaçınılmaz kılan beklenmeyen hâllerdir²⁵⁶. Öğretide genel olarak kabul edilen görüşe göre beklenmedik hâl, sorumlu kişiye isnat edilemeyen ve genel davranış kurallarından doğan bir ödevin ihlaline kaçınılmaz surette neden olan olaydır²⁵⁷.

Beklenmeyen hâller zararın doğmasına veya artmasına etki etmiş olabilir. Zararın doğmasına etki eden beklenmeyen hâl zarar verenin kusuru ile kıyas edilir ve beklenmeyen hâlin zararın doğmasına etkisi oranında tazminatta indirim yapılır²⁵⁸. Beklenmeyen hâl zararın artmasına neden olmuş ise, nedensellik bağı dikkate alınır²⁵⁹. Beklenmeyen hâl zarar veren tarafından öngörülemeyen bir durumdur. Bu sebeple hâkim, tazminatı belirlerken durumun özelliklerini göz önünde bulundurarak hakkaniyet gereği indirim yapmalıdır²⁶⁰. Beklenmeyen hâl zarar verenin kusurunu hafifleten bir durumdur. Ancak tazminat belirlenirken beklenmeyen hâl sebebiyle bir indirim yapılmışsa, hafif kusura dayanılarak ikinci bir indirim daha yapılmamalıdır. Aksi durumda zarar verene hafif kusuru sebebiyle iki defa tazminatta indirim yapılmış olur²⁶¹.

Kusursuz sorumluluk hâllerinde beklenmeyen hâl sebebiyle indirim yapılabilmesi için bu beklenmeyen hâlin kusursuz sorumluluğa yol açan sebeplerden bağımsız başka bir olay olması gerekmektedir. Aksi takdirde gerçekleşen olay doğrudan kusursuz sorumluluğu gerektirdiğinden tazminattan indirim yapılması söz konusu olmaz²⁶².

Beklenmeyen hâl objektif ve nispi bir kavramdır. Daha açık bir ifadeyle, bir olayın beklenmeyen hâl olup olmadığı değerlendirilirken zarar verenin sübjektif yetenekleri değil, aynı şartlar altında bulunan makul bir kişinin yetenekleri göz önünde tutulmalıdır²⁶³.

2.3.2.3. Kişisel Savunmalar

Kişisel savunmalar ortak savunmalardan farklı olarak bütün müteselsil sorumlular tarafından değil, sadece ilgili sorumlu tarafından ileri sürülebilen savunmalardır. Başka bir ifade ile, kişisel savunmalar hangi zarar verenin şahsında doğmuşsa, sadece o zarar veren tarafından dermeyeran edilebilir, diğer zarar verenler tarafından dermeyeran edilemezler²⁶⁴. Bununla birlikte kendisine başvuru olan zarar veren, başka zarar verene ait kişisel

²⁵⁶ Aydın Özdemir, 2013: 112; Tiftik, 1994: 149; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 125; Nomer, 1996: 139; Eren, 2019: 871.

²⁵⁷ Tiftik, 1994: 150; Antalya, 2019: 582; Aydın Özdemir, 2013: 112.

²⁵⁸ Tiftik, 1994: 150; Eren, 2019: 872; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 125; Antalya, 2019: 582-583.

²⁵⁹ Eren, 2019: 872; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 125; Antalya, 2019: 583.

²⁶⁰ Eren, 2019: 872; Aydın Özdemir, 2013: 113; Tiftik, 1994: 150; Antalya, 2019: 582.

²⁶¹ Aydın Özdemir, 2013: 113; Tiftik, 1994: 151; Nomer, 1996: 140-141.

²⁶² Tiftik, 1994: 151; Eren, 2019: 873; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 125; Antalya, 2019: 583.

²⁶³ Tiftik, 1994: 150; Aydın Özdemir, 2013: 112; Tandoğan, 2010: 462.

²⁶⁴ Akıntürk, 1971:169; Arat, 2018: 360; Tunçomağ, 1976: 1045; Yağcıoğlu, 2014: 207; Akıncı, 2022: 369.

savunmaları ileri süremez. Kendisine başvurulmuş zarar veren kişisel savunmasını ileri sürmek zorunda değildir. Diğer zarar verenler de onu kişisel savunmasını ileri sürmeye zorlayamaz. Kişisel savunmayı yapmayan zarar veren rücu hakkını kaybetmez²⁶⁵. Kişisel savunmalar zarar verenlerin durum ve davranışlarından kaynaklanabileceği gibi zarar görenle zarar veren arasındaki ilişkiden de kaynaklanabilir²⁶⁶.

Öğretide kişisel savunmaların ileri sürülebilip sürülemeyeceğine ilişkin üç farklı görüş vardır. Eskiden hâkim olan ilk görüşe göre, kişisel savunmaların eksik teselsül hâlinde ileri sürülmesi mümkün iken, tam teselsül hâlinde tazminatta indirim sebebi olan kişisel savunmaların ileri sürülmesi söz konusu değildir. Çünkü tam teselsüldekinden farklı olarak eksik teselsülde sorumlular arasındaki hukuki bağ daha gevşektir. Tam teselsülde sorumlular, müşterek kusurla hareket ederek zarara bilinçli bir şekilde sebep olduklarından tazminatta indirim sebebi olan kişisel savunmalarını dış ilişkide ileri süremezler²⁶⁷. Ayrıca bu görüşe göre, dış ilişkide kişisel savunmalarını yapan sorumlulara tazminatta indirim yapıldığı ve bununla birlikte kusurlarının daha fazla olması sebebiyle zarardan daha fazla sorumlu olan sorumlular da ödemeden aciz oldukları takdirde, zarara zarar görenin katlanması söz konusu olur²⁶⁸. Bu durum da müteselsil sorumluluğun amacına ters düşecektir. Zira müteselsil sorumluluğun amacı zarar göreni korumaktır. İkinci görüşe göre, zarar verenler hem tam teselsülde hem de eksik teselsülde kişisel savunmalarını, örneğin kusurunun hafif olmasını ileri sürerek tazminatta indirim talep edemez. Bu görüş müteselsil sorumluluğun zarar göreni koruma fonksiyonunu kuvvetlendirmektedir²⁶⁹. Ayrıca teselsül tüm sorumluların tazminatın tamamını ödemesini gerektirir. İç ilişkide tazminatın paylaştırılmasını gerektiren durumlar dış ilişkide ileri sürülemez²⁷⁰. Brehm'e göre, kendisine başvurulmuş zarar gören, sadece kişisel savunmaların ileri sürülmemesi nin adalet ve hakkaniyet değerlerini zedeleyeceği durumlarda bu savunmaları ileri sürebilir²⁷¹. Öğretide giderek ağırlık kazanan ve son zamanlarda hâkim olan üçüncü görüşe göre ise zarar verenler kişisel savunmalarını hem tam teselsül hâlinde hem de eksik teselsül hâlinde yapabilir²⁷². Böylece kişisel savunmasını ileri süren zarar verenin tazminat borcu indirilir

²⁶⁵ Arat, 2018: 360; Akıntürk, 1971: 169; Tunçomağ, 1976: 1046; Kılıçoğlu, 2016: 773.

²⁶⁶ Kılıçoğlu, 2002: 542; Eren, 2019: 924; Tunçomağ, 1976: 1045.

²⁶⁷ Kılıçoğlu, 2002: 544'te anılan yazarlar; Arat, 218: 354; Eren, 2022: 1428-1429; Tekinay, 1980: 206; Tandoğan, 2010:368, 382.

²⁶⁸ Eren, 2019: 924-925; Tekinay vd., 1993: 701; Eren, 2022: 1429.

²⁶⁹ Nomer, 1996: 177, dn. 33'te anılan yazarlar.

²⁷⁰ Antalya, 2019: 663; Nomer, 1996: 177.

²⁷¹ Brehm'den nkl. Kılıçoğlu, 2002: 543.

²⁷² Nomer, 1996: 178, dn.37'de anılan yazarlar; Antalya, 2019: 664; Tekinay, 1980: 208; Eren, 2022: 1429; Gürkanlar, 1982: 99; Tekinay vd., 1993: 703.

ve hem onun hem de diğer müteselsil sorumluların zarar görene karşı sorumluluğu indirilmiş tazminat miktarı ile sınırlı olur. Bu görüşün gerekçesi şudur: Bir zarar veren, sırf başka zarar verenlerle birlikte müteselsil sorumlu oldu diye tek başına sorumlu olmasına kıyasla daha kötü bir duruma sokulmamalıdır²⁷³.

Bizim katıldığımız görüş, kendisinden talepte bulunulan zarar verenin kişisel savunma ileri sürerek, örneğin hafif kusuruna dayanarak tazminatta indirim talep edememesidir. Müteselsil borçlulukta alacaklı borç ilişkisinin sebebi olan hukuki ilişkiye kendi rızasıyla taraf olmuştur. Fakat haksız fiilden müteselsil sorumlulukta zarar gören beklemediği, iradesine dayanmayan bir olay sonucu zarara uğramıştır. Ayrıca müteselsil sorumluluğun amacı birden fazla zarar veren karşısında tek başına olan zarar görenin korunmasıdır. Bu sebeplerle müteselsil sorumlulukta zarar verenlerin kişisel savunma ileri sürerek tazminatın indirilmesini talep etmesi kabul edilmemelidir. Bu durum ancak adalet ve hakkaniyet değerlerini zedelemesi durumunda kabul edilebilir.

2.3.2.3.1. Kişisel Savunmaların Türleri

TBK m. 164/1 uyarınca, her bir zarar veren kişisel savunmalarını ileri sürebilirler. Bu savunmalar ilgili zarar veren açısından tazminat borcunun ertelenmesine veya ortadan kalkmasına ya da tazminatta indirim yapılmasına yol açabilir.

2.3.2.3.1.1. Tazminat Borcunu Erteleyen Kişisel Savunmalar

Zarar gören, zarar verenlerden biri ile anlaşarak ona tazminat borcunu ifa etmesi için ek süre tanıyabilir veya bu borcun ödenmesi bir koşula bağlanmış olabilir. Bu durumda zarar gören zararının giderilmesi için başvurduğunda bu zarar veren, daha önce süre tanınmasına veya tazminatın ödenmesinin koşula bağlanmasına ilişkin anlaşmayı bir def'i olarak ileri sürebilir.

2.3.2.3.1.2. Tazminat Borcunu Ortadan Kaldıran Kişisel Savunmalar

Zarar gören ile müteselsil sorumlulardan biri arasında yapılan ibra veya sulh sözleşmesi ve takas o sorumluyu tazminat borcundan kurtarır. Zarar gören zararın tazmini için başvurduğunda o müteselsil sorumlu, bu savunmaları yaparak ifadan kaçınabilir (TBK m. 166). Aynı şekilde, zamanaşımı da ilgili zarar veren bakımından sorumluluğu sona erdiren bir sebep olarak kabul edilmektedir. Bu sebepler ileride detaylıca incelenmiştir.

²⁷³ Antalya, 2013: 804; Eren, 2019: 925; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 462; 354; Nomer, 1996: 178; Yağcıoğlu, 2014: 130; Eren, 2022: 1430; Tekinay, 1980: 2010-211.

Kendisine başvuru zararı verenin sorumluluğu ortadan kaldıran bir diğer sebep onun ayırt etme gücünden yoksun olmasıdır. Müteselsil sorumlulardan birinin ayırt etme gücünden yoksun olması sadece onun sorumluluğunu ortadan kaldırır, yani subjektif etkilidir. Diğer sorumlular, ayırt etme gücünden yoksun sorumlu yokmuşçasına zarardan sorumlu olurlar²⁷⁴.

2.3.2.3.1.3. Tazminatta İndirim Sağlayan Kişisel Savunmalar

Tazminatta indirim sağlayan kişisel savunmaların dış ilişkide ileri sürülüp sürülmeyeceği öğretide tartışma konusu olmuş ve farklı fikirler ortaya atılmıştır. Bu husustaki görüşlere yukarıda yer verilmiştir. Bu savunmalara kısaca değinmek gerekirse;

2.3.2.3.1.3.1. Hatır İşlemi

Hatır işlemi, bir kişi tarafından başka birisine nezaketen ya da yardım etmek veya onu memnun etmek amacıyla yapılan ve zarar veren için bir yarar sağlamayan işlem veya eylemdir²⁷⁵. Hatır işleminin esasını oluşturan düşünce şöyledir: Gerçekleştirilen hareketin zarar görenin isteği üzerine olup olmaması fark etmeksizin, bu hareket zarar görenin yararına yapıldığı için meydana gelen zararın tazmininde zarar verene indirim yapılmalıdır. Dostane davranışlar cezalandırılmamalıdır²⁷⁶. Hâkim, TBK m. 51/1 uyarınca hatır işlemini durumun gereği olarak değerlendirebilir ve tazminatta indirim yapabilir²⁷⁷. Tazminatta ne oranda indirim yapılacağını hâkim TMK m. 4 uyarınca takdir yetkisini kullanarak belirler²⁷⁸.

Hatır işleminin kişisel def'i oluşturmaları ve dolayısıyla tazminatta indirim sebebi olarak ileri sürülebilmesi için karşılıksız ve sadece zarar görenin menfaatine yapılmış olması ve zararın da bu esnada meydana gelmiş olması gerekir²⁷⁹. Ayrıca zararın meydana gelmesinde zarar verenin kastının veya ağır ihmalinin bulunmaması gerekir. Aksi takdirde hareketin hatır işlemi amacıyla gerçekleştirildiğinden söz edilemez²⁸⁰.

²⁷⁴ Akıntürk, 1971: 192; Canyürek, 2003: 44; Tekinay vd., 1993: 313.

²⁷⁵ Aydın Özdemir, 2013: 119; Tiftik, 1994: 146; Yağcıoğlu, 2014: 215; Antalya, 2019: 580; Nomer, 1996: 160.

²⁷⁶ Nomer, 1996: 165.

²⁷⁷ Eren, 2019: 875; Yağcıoğlu, 2014: 215; Antalya, 2019: 581.

²⁷⁸ Aydın Özdemir, 2013: 121; Tiftik, 1994: 149.

²⁷⁹ Aydın Özdemir, 2013: 119; Tiftik, 1994: 147; Antalya, 2019: 581; Nomer, 1996: 165.

²⁸⁰ Nomer, 1996: 166; Tiftik, 1994: 147; Yılmaz, 1995: 46.

Hatır işlemi tarafları bir borç altına sokmamaktadır. Bununla birlikte hatır işlemi, elde edilen kazanımların hukuki dayanağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu kazanımlar sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamında geri istenemez²⁸¹.

2.3.2.3.1.3.2. Zarar Verenin Yoksulluğa Düşecek Olması

Tazminatı ödediği takdirde yoksulluğa düşecek veya zor durumda kalacak olan zarar veren bakımından TBK m. 52 hükmüne göre tazminatta indirim yapılır. Buna göre tazminatın ödenmesi zarar vereni müzayakaya sokacak ise ve hakkaniyet de gerektiriyorsa hâkim, durum ve şartları değerlendirerek tazminatın indirilmesine hükmedebilir.²⁸² Hâkim tazminatı belirlerken hem zarar görenin hem de zarar verenin ekonomik durumunu göz önünde bulundurur. Zarar görenin ekonomik durumu iyi ve tazminatta indirim yapılması onu dar duruma düşürmeyecek olması; buna karşılık zarar verenin ekonomik durumunun kötü olması ve tazminatın ödenmesi de onu müzayakaya sokacak olması hâlinde tazminatın indirilmesi hakkaniyete uygun olur²⁸³.

Tazminatta indirim yapılması için bu iki şartın birlikte varlığı aranır: zarar verenin kusurunun hafif olması, yani kast ve ağır ihmalinin olmaması ve tazminatı ödediği takdirde zor duruma düşecek olması²⁸⁴. Hâkim TMK m. 4 uyarınca takdir yetkisi gereğince tüm özel durumları değerlendirerek zarar verenin zor duruma düşüp düşmeyeceğini takdir eder²⁸⁵. Eğer kişi zaruri ihtiyaçlarını bir başkasının yardımı olmadan karşılayamıyorsa zor duruma düşmüş olur. Ancak yardım nafakası veya fakirlik sebebiyle sosyal yardım almak tazminatta indirim yapılmasına engel değildir²⁸⁶.

2.3.2.3.1.3.3. Taraflar Arasındaki Yakınlık İlişkileri

Yakınlık ilişkisi zarar görenle zarar sorumlusu arasındaki dostluk, akrabalık veya gönül ilişkileridir. Taraflar arasında böyle bir kişisel tanışıklığın bulunması zarar gören bakımından bir def'i teşkil eder ve tazminatta indirim yapılmasını haklı gösterir²⁸⁷. İsviçre Federal Mahkemesi de müteselsil sorumlulukta taraflar arasındaki yakınlık ilişkisini ilgili sorumlu açısından tazminatta indirim sebebi saymaktadır. Hatta aile fertleri arasında

²⁸¹ Nomer, 1996: 161.

²⁸² Yağcıoğlu, 2014: 213; Feyzioğlu, 1976: 542; Tekinay vd., 1993: 592.

²⁸³ Feyzioğlu, 1976: 543; Nomer, 1996: 152; Tekinay vd., 1993: 593; Aydın Özdemir, 2013: 118.

²⁸⁴ Aydın Özdemir, 2013: 117; Nomer, 1996: 153; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 124; Yılmaz, 1995: 43; Eren, 2019: 870.

²⁸⁵ Aydın Özdemir, 2013: 117-118; Tiftik, 1994: 146; Eren, 2019: 871.

²⁸⁶ Nomer, 1996: 154; Aydın Özdemir, 2013: 118.

²⁸⁷ Tiftik, 1994: 164; Yağcıoğlu, 2014: 216.

müteselsil sorumluluğun oluşmayacağını kabul etmektedir²⁸⁸. Eğer zarar görenle bir yakınlık ilişkisi bulunan zarar veren, zarar gören için bir hatır işlemi gerçekleştirdiği esnada ona zarar vermişse ve hatır işlemi esas alınarak tazminattan indirim yapılmışsa, artık yakınlık ilişkisi sebebiyle tazminatta indirim yapılmamalıdır²⁸⁹.

2.3.3. Zarar Verenlerin Sorumluluktan Kurtulması

TBK m. 166'ya göre zarar verenler ifa veya takasla zarar göreni tatmin ederek sorumluluktan kurtulurlar. Bununla birlikte, sorumluluktan kurtulmanın tek yolu zarar görenin tatmin edilmesi değildir. İbra veya sulh yoluyla ya da zarar görenin dava açma hakkının zamanaşımına uğramasıyla da zarar verenler sorumluluktan kurtulabilirler.

2.3.3.1. Zarar Görenin Tatmin Edilmesi Suretiyle Sorumluluktan Kurtulma

TBK m. 166/1'de borçlulardan birinin ifa veya takasla borcun tamamını veya bir kısmını sona erdirmesi hâlinde diğer borçluların da borçtan o oranda kurtulmuş olacağı hükme bağlanmıştır. Hükümden anlaşılacağı üzere zarar gören ifa veya takas suretiyle tatmin edilebilir.

2.3.3.1.1. İfa

BK m. 145/1'de "*tediye*" sözcüğü kullanılmış idi. Ancak buradan anlaşılması gereken ifadadır. Çünkü tediye sözcüğü sadece para borçlarının ifası için kullanılır²⁹⁰. TBK m. 166/1'de isabetli olarak "*ifa*" terimi tercih edilmiştir. İfa borçlanılan bir edimin yerine getirilmesi demektir. İfa ile borçlular borçtan kurtulur²⁹¹. Bunun için de borcun alacaklının menfaatine uygun bir biçimde ifa edilmesi gerekir. Borçlu borç ilişkisinin unsurlarına uygun bir şekilde borcun ifasını teklif ettiğinde alacaklı, bu ifa teklifini kabul etmek zorundadır. Borç ilişkisinin unsurlarına uygun olarak yapılan ifa, borcu sona erdirir. Borçlunun ifa teklifini reddeden alacaklı temerrüde düşer²⁹². Dolayısıyla zarar verenlerden biri, birkaçı veya hepsi tazminat borcunun ifasını zarar görene teklif ettikleri ve zarar görenin de bu teklifi kabul etmesi hâlinde, tazminatın ödenmesiyle müteselsil sorumluluk sona erer. Tazminatın kısmen ödenmesi ve böylece sorumluluğun kısmen sona ermesi

²⁸⁸ Yağcıoğlu, 2014: 216.

²⁸⁹ Tiftik, 1994: 164.

²⁹⁰ Akıntürk, 1971: 170; Canyürek, 2003: 70; Tunçomağ, 1976: 663; Kılıçoğlu, 2016: 560; Dağdelen, 2011: 143.

²⁹¹ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 1: 257; Tunçomağ, 1976: 663; Kılıçoğlu, 2016: 560; Dağdelen, 2011: 143.

²⁹² Bilgin Yüce, 2015: 4-5; Kılıçoğlu, 2016: 697.

zarar görenin kısmi ifayı kabul etmesi şartına bağlıdır²⁹³. İfanın diğer zarar verenleri de sorumluluktan kurtarması için ifada bulunan zarar verenin bu amaçla hareket etmesi şart değildir. Böyle bir amaç olmasa da diğer zarar verenler bu ifadan yararlanır. Bu durum müteselsil sorumluluğun bir sonucudur. İfada bulunan zarar veren, diğer müteselsil sorumluların temsilcisi sıfatıyla değil, doğrudan zarar sorumlusu sıfatıyla ifada bulunmaktadır²⁹⁴. Kısmi ifa yapıldığı durumda zarar gören tazminatın geri kalan kısmı için istediği zarar verene tekrar başvurabilir.

Zarar verenlerden birinin ifa amacıyla ifa yerini tutan edimi de sorumluluğun sona ermesi sonucunu doğurur²⁹⁵. Örneğin, tazminat borcu yerine bir alacağın temliki ile de ifa gerçekleştirilmiş olur. Fakat bunun için ifa yerine geçen edimin zarar gören tarafından kabul edilmesi şarttır. Zarar gören ifa yerine geçen edimi kabul etmekle asıl alacağından vazgeçmiş sayılır²⁹⁶.

İstisnai bazı durumlar hariç, borcun borçlu tarafından ifa edilmesi zorunlu değildir. Üçüncü kişinin ifası da borcu sona erdirir²⁹⁷. Üçüncü kişinin, ifasının borcu sona erdirmesi için bu amaçla hareket etmiş olması gerekir²⁹⁸. Dolayısıyla müteselsil sorumluluğun sona ermesi için zararın mutlaka zarar verenlerden biri tarafından giderilmesi şart değildir. Üçüncü bir kişinin ifası da müteselsil sorumluluğu sona erdirir. Ancak bu üçüncü kişi zarar görenin haklarına halef olmuşsa, müteselsil sorumluluk ona karşı devam eder²⁹⁹.

2.3.3.1.2. Takas

Takas, birbirlerine karşılıklı olarak borçlu olan iki kişiden birinin tek taraflı irade beyanı ile borçların sona erdirilmesidir. Takas beyanında bulunabilmek için bu borçların muaccel ve aynı cinsten olmaları gerekir. Takas beyanı ile karşılıklı borçlar eşit ise tamamen, biri diğerinden az ise az olan miktarında sona erer³⁰⁰. Takas işlemi hukuki niteliği itibarıyla şekle bağlı olmayan bozucu yenilik doğurucu bir işlemdir. Bir inşai

²⁹³ Akıntürk, 1971: 170; Yağcıoğlu, 2014: 218; Kılıçoğlu, 2016: 619; Kapancı, 2014: 205; Şahin Caner, 2017: 203.

²⁹⁴ Akıntürk, 1971: 171; Canyürek, 2003: 71; Kapancı, 2014: 205-207; Dağdelen, 2011: 145; Şahin Caner, 2017: 203-204.

²⁹⁵ Akıntürk, 1971: 171; Canyürek, 2003: 71; Tunçomağ, 1976: 1050; Kılıçoğlu, 2016: 616; Dağdelen, 2011: 145; Şahin Caner, 2017: 204.

²⁹⁶ Tunçomağ, 1976: 1050; Yağcıoğlu, 2014: 218; Kılıçoğlu, 2016: 616; Dağdelen, 2011: 145.

²⁹⁷ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 1: 258; Tunçomağ, 1976: 726; Kapancı, 2014: 208. Kılıçoğlu, 2016: 586; Eren, 2019: 1044.

²⁹⁸ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 1: 265; Kapancı, 2014: 208.

²⁹⁹ Akıntürk, 1971: 172; Yağcıoğlu, 2014: 218; Kapancı, 2014: 209; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 1: 267; Eren, 2019: 1047.

³⁰⁰ Aral, 1994: 1; Develioğlu, 2012: 12; Şahin Caner, 2017: 205; Eren, 2019: 1425; Dağdelen, 2011: 144; Kılıçoğlu, 2016: 885.

hakkın kullanılması olması sebebiyle takas beyanının sonuç doğurması için karşı tarafın onayına gerek olmayıp, onun hâkimiyet alanına ulaşması gerekli ve yeterlidir. Karşı tarafın bu beyanı fiilen öğrenmesinin sonuç doğurması bakımından bir önemi yoktur³⁰¹. Yenilik doğurucu haklar, karşı tarafa ulaşmakla sonuç doğurdıkları için bir defa kullanılmakla sona ererler ve geri alınamazlar. Bu sebeple takas beyanından dönülmesi söz konusu değildir. Karşı tarafın eski durumu tekrar tesis etmek için başka bir takas beyanında bulunması da mümkün değildir³⁰². Takas işlemi sonucunda hem karşı tarafın hem de takas beyanında bulunan tarafın alacakları sona ermektedir. Bu sebeple takas çift yönlü bir tasarruf işlemidir³⁰³.

TBK m. 139/1'e göre, takas beyanının ileri sürülmesi için bazı şartların gerçekleşmiş olması gereklidir. Öncelikle taraflar karşılıklı olarak birbirine borçlu olmalıdır. Daha açık bir ifadeyle, takas edilecek borçlar aynı şahıslar arasında bulunmalı, bu şahıslar birbirlerinin alacaklısı olmalıdır³⁰⁴. Ancak takas beyanında bulunabilmek için bu alacakların hukuki sebebinin aynı olması şart değildir. Karşılıklılık şartının bu borçların doğumu anında var olması gerekmez. En geç takas beyanında bulunulduğu esnada tarafların birbirlerine karşı borçlu olması gerekli ve yeterlidir³⁰⁵. Müteselsil sorumlulukta takas beyanında bulunacak olan sorumlunun aynı zamanda zarar görenin alacaklısı olması gerekmektedir. Müteselsil sorumlulardan biri tazminat borcunu diğer bir müteselsil sorumlunun zarar görenden olan alacağı ile takas edemez. Çünkü bu durumda karşılıklılık şartı gerçekleşmiş olmaz. Her bir müteselsil sorumlu kendi alacağını takas edebilir³⁰⁶.

Takas beyanında bulunabilmek için gerekli olan diğer bir şart da taraflar arasındaki karşılıklı edimlerin para veya özdeş edimler olmasıdır³⁰⁷. Karşılıklı edimlerin özdeş olması, takas alacağının, takas beyanına muhatap olan tarafın rızasına gerek olmaksızın esas alacağın yerine geçebilmesidir. Borçların doğum anından itibaren özdeş olmaları şart değildir. En geç takas esnasında bu şartın gerçekleşmiş olması yeterlidir³⁰⁸. Tazminat alacağı bir miktar para olduğundan, takas beyanında bulunacak olan zarar verenin zarar görenden olan alacağının da para cinsinden olması gereklidir.

³⁰¹ Aral, 1994: 125-126; Develioğlu, 2012: 13-14; Eren, 2019: 1425; Dağdelen, 2011: 147; Kılıçoğlu, 2016: 891-892.

³⁰² Develioğlu, 2012: 18; Eren, 2019: 1431; Aral, 1994: 140.

³⁰³ Eren, 2019: 13426; Develioğlu, 2012: 14; Kılıçoğlu, 2016: 885.

³⁰⁴ Aral, 1994: 18; Develioğlu, 2012: 79; Eren, 2019: 1427; Kılıçoğlu, 2016: 886.

³⁰⁵ Develioğlu, 2012: 82; Aral, 1994: 19; Tekinay vd., 1993: 1016-1017.

³⁰⁶ Aral, 1994: 20; Develioğlu, 2012: 97; Şahin Caner, 2017: 206; Dağdelen, 2011: 147; Canbolat, 2008: 72.

³⁰⁷ Eren, 2019: 1428; Kılıçoğlu, 2016: 888; Develioğlu, 2012: 127.

³⁰⁸ Aral, 1994: 30; Develioğlu, 2012: 127; Eren, 2019: 1428; İnan ve Yücel, 2014: 637.

TBK m. 139/1'e göre takasın bir diğer şartı, alacakların muaccel olmasıdır. Buna karşılık, öğretide ve Yargıtay kararlarında tartışmasız olarak kabul edilen görüşe göre, alacakların her ikisinin muaccel olmasına gerek yoktur. Takas beyanında bulunacak olan tarafın alacağının muaccel olması, esas alacağın ise ifa edilebilir olması yeterlidir. Çünkü takas beyanında bulunacak olan taraf, kendi borcunu vaktinden önce ifa etme imkânına sahiptir³⁰⁹. Dolayısıyla takas beyanında bulunacak olan zarar verenin zarar görenden olan alacağı muaccel olmalıdır. Eğer alacak şarta bağlanmışsa, bu şart gerçekleşmeden takas beyanında bulunulamaz³¹⁰.

Kanunda belirlenen şartlara uygun olarak beyan edilen takas sonucunda her iki tarafın da borcu sona erer. Eğer borçların miktarı aynı ise, her iki borç tamamen; borç miktarları farklı ise, miktarca az olan borç tamamen, diğeri ise az olan miktarında sona erer³¹¹. Müteselsil sorumlulukta zarar verenlerden biri zarar görenden olan alacağı ile tazminat borcunu takas edebilir. Böylece müteselsil sorumluluk takas edilen alacak miktarında tüm sorumlular için ortadan kalkar (TBK m. 166/1)³¹². Zarar gören, geri kalan kısım için zarar verenlere tekrar başvurabilir. Bir müteselsil sorumlunun zarar görenden olan alacağını diğer müteselsil sorumlular takas edemezler. Fakat diğer sorumlular tazminatın takas miktarınca sona erdiğini ileri sürerek ifadan kaçınabilirler. Bu durum bir müşterek def'inin dermeyanıdır³¹³. Takas hakkına sahip olan müteselsil sorumlu, zarar gören kendisine başvurduğunda takas beyanında bulunmak zorunda değildir. Diğer müteselsil sorumlular da onu takas beyanında bulunmaya zorlayamazlar³¹⁴.

2.3.3.2. Zarar Gören Tatmin Edilmeksizin Sorumluluktan Kurtulma

2.3.3.2.1. İbra Sözleşmesi

İbra sözleşmesi, borç ilişkisinin tarafları arasında kurulan ve mevcut borcu kısmen veya tamamen sona erdiren, borçluyu borcundan kurtaran bir sözleşmedir³¹⁵. TBK m. 132'de "*Borcu doğuran işlem kanunen veya taraflarca bir şekle bağlı tutulmuş olsa bile borç, tarafların şekle bağlı olmaksızın yapacakları ibra sözleşmesiyle tamamen veya kısmen ortadan kaldırılabilir.*" düzenlemesine yer verilmiştir. Görüldüğü üzere, feragatten

³⁰⁹ Develioğlu, 2012: 141; Aral, 1994: 37; Eren, 2019: 1429; Kılıçoğlu, 2016: 888.

³¹⁰ Aral, 1994: 39; Eren, 2019: 1429.

³¹¹ Aral, 1994: 140; Develioğlu, 2012: 251; Eren, 2019: 1431; Kılıçoğlu, 2016: 893.

³¹² Akıntürk, 1971: 172; Canyürek, 2003: 73; Şahin Caner, 2017: 205; Canbolat, 2008: 72; Develioğlu, 2012: 97.

³¹³ Akıntürk, 1971: 175; Develioğlu, 2012: 98; Şahin Caner, 2017: 207; Canbolat, 2008: 72.

³¹⁴ Akıntürk, 1971: 173; Canyürek, 2003: 73-74; Şahin Caner, 2017: 206; Canbolat, 2008: 72.

³¹⁵ Eren, 2019: 1421; Gümüş, 2015: 17-18; Turanboy, 1998: 26.

farklı olarak ibra bir sözleşmedir. Bu sebeple alacaklının tek taraflı iradesi yeterli değildir. Borçlunun da alacaklının ibraya yönelik irade beyanını kabul etmesi gerekmektedir. Borçlu ibra sözleşmesini kabul etmezse, borç varlığını sürdürür³¹⁶. Alacaklı ibra sözleşmesiyle bir hakkını sona erdirdiğinden, ibra sözleşmesi bir tasarruf işlemidir³¹⁷. Aynı zamanda ibra, alacaklı alacağı üzerinde tasarrufta bulunarak borçluya bir menfaat sağladığından, bir kazandırıcı işlemidir³¹⁸. İbra sözleşmesinin bir tasarruf işlemi olması sebebiyle, bu sözleşmeyi yapacak olan tarafların fiil ehliyeti ve tasarruf yetkisi bulunmalıdır. Aksi durumda ibra sözleşmesi alacağı sona erdirmez³¹⁹. İbra sözleşmesi, mevcut veya gelecekte doğacak olan borcu doğrudan doğruya ve kesin olarak ortadan kaldırır. Eğer sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa, asıl alacakla birlikte fer'i haklar da sona erer³²⁰.

Haksız fiilden müteselsil sorumlulukta ibra sözleşmesinin tarafları zarar gören ve zarar sorumlularıdır. Dolayısıyla zarar gören sorumlulardan biri ile veya hepsiyle ibra sözleşmesi imzalayabilir. Eski Borçlar Kanunu döneminde müteselsil sorumlulukta sorumlulardan biri ile yapılan ibra sözleşmesinin sonuçlarının ne olacağı hususunda tartışmalar vardı. Hâkim olan görüşe göre, sorumlulardan biri ile yapılan ibra sözleşmesinde diğer sorumluların da ibra edildiği açıkça ifade edilmemişse veya sözleşmenin yorumundan bu sonuca varılamıyorsa, sadece sözleşmenin tarafı olan sorumlu ibra edilmiş kabul edilir. Diğer sorumlular zararın tamamından sorumlu olmaya devam ederler. Buradan anlaşılabacağı üzere, ibra sözleşmesi şahsi etkili (münferit) olarak kabul edilmekteydi³²¹. Borçlulardan biri alacaklının talebi üzerine borcu ödedikten sonra diğer borçlularla birlikte ibra edilen borçluya da payı oranında rücu ederdi³²². Tekinay tarafından da savunulan ikinci görüşe göre ise, alacaklı müteselsil borçlulardan birini ibra etmiş ise, diğer borçlular da ibra edilen borçlunun iç ilişkideki payı kadar müteselsil borçtan kurtulmuş olmalıydılar³²³. Bu görüşün dayanağı BK m. 145/2'dir. Bu hükme göre, *‘Eğer müteselsil borçlulardan biri borç tediye olunmamış iken ondan tahallüs etmiş ise, diğer borçlular ancak hâlin ve borcun mahiyetinin irae ettiği nispette bu beraatten istifade edebilirler.’* Tekinay'a göre bu hüküm, bir borçlunun ifa veya takas dışında bir sebeple

³¹⁶ Kılıçoğlu, 2016: 868; Eren, 2019: 1422; Furrer vd., 2021: 679; Canyürek, 2003: 49; Turanboy, 1998: 67.

³¹⁷ Eren, 2019: 1422; Kılıçoğlu, 2016: 868; Furrer vd., 2021: 679; Canyürek, 2003: 49; Turanboy, 1998: 114.

³¹⁸ Gümüş, 2015: 18; Eren, 2019: 1422; Turanboy, 1998: 116.

³¹⁹ Eren, 2019: 1422; Kılıçoğlu, 2016: 868; Turanboy, 1998: 118.

³²⁰ Eren, 2019: 1424; Kılıçoğlu, 2016: 870; Turanboy, 1998: 119.

³²¹ Turanboy, 1998: 121; Akıntürk, 1971: 178; Yağcıoğlu, 2014: 221; Gürsoy, 1973: 74; Dağdelen, 2011: 119; Şahin Caner, 2017: 208-209; Gümüş, 2015: 263.

³²² Canbolat, 2008: 73; Yağcıoğlu, 2014: 221; Dağdelen, 2011: 120; Şahin Caner, 2017: 209; Turanboy, 1998: 121; Gümüş, 2015: 263.

³²³ Turanboy, 1998: 121; Canyürek, 2003: 51; Akıntürk, 1971: 179; Yağcıoğlu, 2014: 221; Dağdelen, 2011: 120; Şahin Caner, 2017: 210; Tekinay vd., 1993: 302; Gümüş, 2015: 263-264.

müteselsil borçluluktan kurtulması hâlinde diğer borçluların da müteselsil borçtan kurtulacağını bir kural olarak kabul etmemiştir. Bununla birlikte, bu kuralın aksini de kabul etmemiştir. Dolayısıyla bu hükümden müteselsil borçlulardan birinin ibra edilmesi durumunda, diğer borçluların da bundan yararlanması sonucu hâlin ve borcun özelliklerinden çıkarılabilir³²⁴.

TBK m. 166/3'e göre, *“Alacaklının borçlulardan biri ile yaptığı ibra sözleşmesi, diğer borçluları da ibra edilen borçlunun iç ilişkideki borca katılma payı oranında borçtan kurtarır.”* Hükümden anlaşıldığı üzere, Tekinay tarafından savunulan görüş kanun koyucu tarafından da kabul edilmiştir. Böylece müteselsil sorumlulardan biri zarar görenle ibra sözleşmesi yaptığı takdirde, diğer sorumlular da o sorumlunun iç ilişkideki payı oranında müteselsil sorumluluktan kurtulmuş olurlar³²⁵. Eğer yapılan ibra sözleşmesi bütün sorumluların ibra edilmesi amacıyla yapılmışsa, müteselsil sorumluluk tamamen sona erer.

2.3.3.2.2. Sulh Sözleşmesi

Sulh sözleşmesi, tarafların aralarındaki hukuki ilişkiden doğan veya doğması muhtemel olan husumeti ya da şüpheli durumu sonlandırmak için birtakım fedakarlıklarda bulunarak yaptıkları bir sözleşmedir³²⁶. Zarar gören ile zarar verenlerden biri arasında yapılan sulh sözleşmesi zarar göreni tamamen tatmin ediyorsa, bundan diğer zarar verenler de yararlanır ve müteselsil sorumluluk sona erer³²⁷. Fakat bu sonucun doğması için zarar görenin kendisine sunulan menfaat karşılığında diğer sorumluların da sorumluluktan kurtulmaları amacıyla hareket etmiş olması gerekir³²⁸. Zarar gören sulh sözleşmesinde diğer zarar verenlerin sorumluluktan kurtulup kurtulmayacağına ilişkin amacını belirtmemişse, diğer zarar verenler sulh sözleşmesini yapan zarar verenin iç ilişkideki payı oranında sorumluluktan kurtulur³²⁹. Eğer zarar gören sulh ile tamamen değil kısmen tatmin edilmişse, sulh sözleşmesi sübjektif etkili olur. Başka bir ifadeyle, sadece sulh sözleşmesinin tarafı olan zarar veren sorumluluktan kurtulur. Diğer zarar verenler ise, sulh sözleşmesine taraf olan zarar verenin iç münasebetteki payı oranında sorumluluktan kurtulurlar³³⁰.

³²⁴ Akıntürk, 1971: 180; Tekinay vd., 1993: 304; Turanboy, 1998: 122.

³²⁵ Canbolat, 2008: 80; Dağdelen, 2011: 117-118; Yağcıoğlu, 2014: 223; Şahin Caner, 2017: 211; Gümüş, 2015: 267.

³²⁶ Canbolat, 2008: 77; Akıntürk, 1971: 187; Şahin Caner, 2017: 217; Kapancı, 2014: 238.

³²⁷ Arat, 2018: 336; Canbolat, 2008: 78; Şahin Caner, 2017: 217; Yağcıoğlu, 2014: 224.

³²⁸ Canyürek, 2003: 47; Akıntürk, 1971: 187; Şahin Caner, 2017: 218; Yağcıoğlu, 2014: 224.

³²⁹ Canyürek, 2003: 47; Şahin Caner, 2017: 218.

³³⁰ Arat, 2018: 336; Canbolat, 2008: 78; Yağcıoğlu, 2014: 224; Kapancı, 2014: 240.

2.3.3.2.3. Zamanaşımı

Kanunda belirlenen sürelerde alacağını talep etmeyi savsaklayan alacaklı, bu sürelerin geçmesiyle alacağını talep etme hakkını kaybeder. Başka bir ifadeyle, alacak zamanaşımına uğrar. Bu durumunda kendisine başvurulmuş borçlu, zamanaşımı def'i ileri sürerek borcun ifasından kaçınabilir³³¹. Türk Borçlar Kanunu'nda borcu sona erdiren sebeplerden biri olarak düzenlenen zamanaşımı, aslında borcun sona ermesine yol açmaz. Ancak alacaklının, alacağını dava yolu ile talep etme hakkını kaybetmesine neden olur. Böylece borç, eksik borç hâline gelir³³². Ne zamanaşımı süresinin geçmesi ne de borçlunun zamanaşımı def'i ileri sürmesi borcu sona erdirdiğinden, bu borç ödendiği takdirde geri istenemez³³³.

Bazen durumdan kaynaklanan zorluklar sebebiyle veya bazı nedenlerden ötürü kişinin alacağını dava yoluyla talep etmesi zorlaşmış olabilir. Bu durumlarda zamanaşımı durur. TBK m. 153'te zamanaşımını durduran sebepler düzenlenmiştir. Bu sebeplerden birinin varlığı hâlinde, henüz işlemeye başlamayan zamanaşımı işlemez; işlemeye başlamış olan zamanaşımı durur. Durmaya neden olan sebebin ortadan kalktığı günden sonraki gün zamanaşımı kaldığı yerden işlemeye devam eder³³⁴.

Müteselsil sorumlulukta zamanaşımı müteselsil sorumlulardan biri hakkında durursa diğer sorumlular bundan etkilenmezler. Zamanaşımı diğer sorumlular için işlemeye devam eder. Çünkü zamanaşımını durduran sebepler her bir sorumlunun kişisel durumuna ilişkindir³³⁵.

TBK m. 154'te borçlu ve alacaklıdan kaynaklanan bazı sebeplerin zamanaşımının kesilmesine yol açacağı düzenlenmiştir. Bu sebeplerin ortaya çıkmasıyla zamanaşımı kesilir. Böylece kesilmeye neden olan sebebin doğduğu ana kadar işlemiş olan zamanaşımı ortadan kalkar ve kesilmeden itibaren zamanaşımı yeni baştan işlemeye başlar³³⁶. Haksız fiilden sorumlulukta TBK m. 154'teki sebeplerden birinin gerçekleşmesiyle hem kısa zamanaşımı hem de uzun zamanaşımı kesilir. Kesilme nedenleri zararın ve zarar sorumlusunun öğrenilmesine yol açtığı için sadece kısa zamanaşımı yeniden işlemeye

³³¹ İnan ve Yücel, 2014: 646; Tercier vd., 2016: 482; Kılıçoğlu, 2016: 894, 924; Yağcıoğlu, 2014: 228; Eren, 2019: 1433; Havutçu, 2012: 581; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 101.

³³² Tunçomağ, 1976: 1234; İnan ve Yücel, 2014: 646; Kılıçoğlu, 2016: 924; Eren, 2019: 1433; Çelik, 2004: 38; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 101-102.

³³³ Erdem, 2010: 351; Eren, 2019: 1452; Tutumlu, 1991: 90; Nomer, 2015: 395.

³³⁴ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 1: 610; Kılıçoğlu, 2016: 906; Eren, 2019: 1445; Çelik, 2004: 75; Tutumlu, 1991: 60; Gökcan, 2016: 936.

³³⁵ Canyürek, 2003: 46; Yağcıoğlu, 2014: 234; Dağdelen, 2011: 95; Akıntürk, 1971: 201; Gürkanlar, 1982: 123.

³³⁶ Akıntürk, 1971: 201; Eren, 2019: 1445; Kılıçoğlu, 2016: 910; Dağdelen, 2011: 151; Çelik, 2004: 79; Gökcan, 2016: 937.

başlar. On yıllık uzun zamanaşımı süresi içinde kısa zamanaşımı birkaç kez kesilip tekrar işlemeye başlayabilir. Eğer kısa zamanaşımı süresi uzun zamanaşımı süresinin bitmesine az kalmışken kesilirse, on yılı aşan yeni bir iki yıllık süre işlemeye başlar³³⁷.

Müteselsil sorumlukta zamanaşımı sorumlulardan biri için kesilirse diğerleri için de kesilmiş olur (TBK m. 155/1). Zamanaşımının sorumlulardan biri için kesilmesinin diğer sorumluları da etkilemesi öğretide eleştiriler almıştır. TBK m. 165 uyarınca müteselsil sorumlulardan biri davranışlarıyla diğer sorumluların durumunu ağırlaştıramaz. TBK m. 155/1 ile bu kaideye bir istisna getirilmiştir. Getirilen bu istisna müteselsil sorumluluğun hukuki niteliği ile bağdaşmamaktadır³³⁸.

TBK m. 72/1'de haksız fiiller için üç farklı zamanaşımı süresi öngörülmüştür: iki yıllık nispi zamanaşımı, on yıllık mutlak zamanaşımı ve ceza zamanaşımı (olağanüstü) süresi. Haksız fiilden doğan zararın tazmin edilmesi için en çok on yıllık zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Bu zamanaşımı süresi haksız fiilin işlendiği andan işlemeye başlar. İki yıllık süre ise, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği andan itibaren işlemeye başlar. Hükümden de anlaşıldığı üzere, zarar görenin zararı ve zarar sorumlusunu öğrenmesinin on yıllık sürenin başlamasına bir etkisi yoktur. İki yıllık süre on yıllık sürenin içinde gerçekleşmelidir. İki yıllık kısa zamanaşımı süresi on yıllık mutlak zamanaşımı süresini aşamaz³³⁹. Örneğin, zarar gören, zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiğinde on yıllık sürenin bitmesine bir yıl kalmışsa, tazminat davasını bu bir yıllık süre içinde açmalıdır. Eğer iki yıllık sürenin şartları gerçekleşmiş ve bu süre işlemeye başlamışsa, artık on yıllık sürenin bir önemi kalmaz. Uzun zamanaşımı süresi, kısa zamanaşımı süresinin geçmemesi durumunda uygulanır³⁴⁰. Zarar görenin zararın tazmin edilebileceğini veya böyle bir hakkının olduğunu bilmemesi ya da yanlış hukuki nitelendirme yapması on yıllık zamanaşımının işlemesi bakımından bir önem taşımaz³⁴¹. Haksız fiilin aynı zamanda ceza hukuku açısından suç oluşturması hâlinde, eğer ceza hukukunda o suç için daha uzun zamanaşımı süresi öngörülmüşse, bu ceza zamanaşımı

³³⁷ Yağcıoğlu, 2014: 235; Eren, 2019: 942; Gürkanlar, 1982: 123.

³³⁸ Akıntürk, 1971: 203; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 1: 618; Dağdelen, 2011: 152; Yağcıoğlu, 2014: 237; Tutumlu, 1991: 70; Gürkanlar, 1982: 124-125; Kırca, 2013: 45.

³³⁹ Savaş, 2008: 135; Kılıçoğlu, 2016: 508; Antalya, 2019: 611; Çelik, 2004: 144; Gökcan, 2016: 929; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 107.

³⁴⁰ Erdem, 2010: 135; Yağcıoğlu, 2014: 230-231; Antalya, 2019: 618; Çelik, 2004: 144; Gürkanlar, 1982: 120; Havutçu, 2012: 584; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 108.

³⁴¹ Erdem, 2010: 175; Antalya, 2019: 612.

süresi haksız fiilden doğan tazminat davasına da uygulanır. Ceza zamanaşımı süresi hem iki yıllık hem de on yıllık zamanaşımı süreleri açısından uygulanır³⁴².

TBK m. 72/1 hükmünde düzenlenen bu zamanaşımı sürelerinin şartları ve başlangıç anlarının birbirinden farklı olması nedeniyle ayrı ayrı incelenmeleri gerekir.

2.3.3.2.3.1. Kısa Zamanaşımı

BK m. 60'ta kısa zamanaşımı süresi bir yıl olarak kabul edilmişti. Bu süre yetersiz bulunduğundan, Türk Borçlar Kanunu'nda bu süre iki yıl olarak düzenlenmiştir. TBK m. 72'de “...zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın...” demek suretiyle kanun koyucu, iki yıllık sürenin başlamasını iki şarta bağlamıştır. Sürenin başlaması için bu iki şartın birlikte varlığı aranır. Süre, hangi şart daha sonra öğrenilirse, son öğrenme tarihinden itibaren işlemeye başlar³⁴³.

İki yıllık kısa zamanaşımının başlaması için gerçekleşmesi gereken şartlardan biri zararın zarar gören tarafından öğrenilmesidir. Bu şartın gerçekleşmesi için, yani zarar görenin zararı öğrenmiş olması için zararın varlığının niteliği, kapsamı ve temel unsurlarının tazminat davasına dayanak olacak yeterlikte öğrenilmiş olması gerekir³⁴⁴. Yargıtay da kararlarında iki yıllık zamanaşımı süresinin başlaması için zarar miktarının öğrenilmiş olması koşulunu aramaktadır³⁴⁵. Zarar görenin zararı fiilen öğrenmiş olması gerekip, öğrenmek zorunda olması ya da zararın varlığından şüphe duyması öğrenmiş olmak için yeterli değildir³⁴⁶. Zararın öğrenilmesi için öncelikle doğmuş olması gerekir. Haksız fiilin sonuçları henüz ortaya çıkmamışsa ve zarar doğmamışsa ya da haksız fiil ve zarar devam etmekteyse, zararın öğrenilmesi söz konusu olamaz. Bu sebeple zamanaşımı işlemeye başlamaz³⁴⁷. Fakat açık ve herkesçe bilinen bir olayın varlığı hâlinde zararın bilinmesi de zorunlu hâle gelir. Böyle bir durumda zarar gören, zararı öğrenmediğini öne

³⁴² Erdem, 2010: 136-137; Tunçomağ, 1976: 525; Kılıçoğlu, 2016: 508-509; Yağcıoğlu, 2014: 233; Antalya, 2019: 612; Gürkanlar, 1982: 121.

³⁴³ Savaş, 2008: 128; Çelik, 2004: 145; Antalya, 2019: 612; Tutumlu, 1991: 37; Havutçu, 2012: 583; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 106; Yargıtay 3. HD. E. 2013/19903, K. 2014/3914, T. 13.03.2014 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

³⁴⁴ Erdem, 2010: 175; Çelik, 2004: 147; Savaş, 2008: 131; Antalya, 2019: 613; Tutumlu, 1991: 37; Gökcan, 2016: 930; Havutçu, 2012: 583; Eren, 2022: 1715; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 104.

³⁴⁵ Yargıtay HGK, E. 2014/4-896, K. 2016/332, T. 16.03.2016; E. 2017/2407, K. 2021/502, T. 15.04.2021 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

³⁴⁶ Erdem, 2010: 176; Çelik, 2004: 147; Antalya, 2019: 613; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 104-105.

³⁴⁷ Çelik, 2004: 147; Erdem, 2010: 179; Tutumlu, 1991: 38; Antalya, 2019: 613-614; Savaş, 2008: 132; Eren 2022: 1715-1716; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 105.

süremez³⁴⁸. Yeni zararların ortaya çıkması hâlinde, bu yeni zararlar için zamanaşımı, öğrenilmelerinden itibaren işlemeye başlar³⁴⁹.

İki yıllık zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması için gereken diğer şart tazminat yükümlüsünün öğrenilmesidir. BK m. 60 zarar failinin öğrenilmesini şart koşmuştur. Fakat haksız fiil sorumlusu ve dolayısıyla zararı tazmin edecek olan kişi her zaman fiil faili değildir. Öğretide kabul edilen görüş ‘fail’ ifadesinden zarar sorumlusunun anlaşılması gerektiği idi. Çünkü bu ifade hem kusura dayanan sorumlulukta hem kusursuz sorumlulukta hem de müteselsil sorumlulukta uygulanma imkânına sahiptir³⁵⁰. Dolayısıyla TBK m. 72’de ‘tazminat yükümlüsü’ ifadesinin kullanılması daha isabetli olmuştur. Tazminat yükümlüsünün öğrenilmesi demek, bu kişi hakkında dava açmak veya takipte bulunmak için kesin ve yeterli bilgiye sahip olmak demektir. Zarar görenin bu bilgiye fiilen ulaşmış olması gerekir. Tazminat sorumlusunun kim olduğu hususunda şüphe duymak, tahminde bulunmak veya kim olduğunu geç öğrenmek ya da bilmek durumunda olmak zamanaşımının başlaması için bir önem ifade etmez³⁵¹. Zarar sorumlusunun isminin yanlış bilinmesi, kusur oranının veya sorumluluğunun dayanağının bilinmemesi zamanaşımının işlemesine engel teşkil etmez³⁵². Yargıtay uygulamasına göre, zarar gören zarar sorumlusunun kimliğinde kusuru olmaksızın hataya düşmüşse zamanaşımı işlemeye başlamaz. Bu durumda zamanaşımı asıl sorumlunun öğrenildiği tarihte işlemeye başlar³⁵³. Kusursuz sorumluluk hâlinde, zamanaşımının işlemeye başlaması için zarardan sorumlu olacak kişinin haksız fiil faili ile olan ilişkisi ve sorumluluğunun dayanağı öğrenilmiş olmalıdır³⁵⁴. Müteselsil sorumlulukta sorumluların birinin öğrenilmesi durumunda, sadece ona karşı zamanaşımı işlemeye başlar. Hakkında yeterli bilgi olmayan birine karşı dava açılamaz. Bu sebeple kendisine karşı zamanaşımının işlemesi için her bir sorumlunun ayrı ayrı öğrenilmiş olması gerekir³⁵⁵.

Zarar görenin zararı ve zarar sorumlusunu öğrenmesinin ardından ölümü hâlinde, kısa zamanaşımı öğrenme tarihinden itibaren işlemeye başlar. Zarar görenin mirasçılarını bu hususta bilgilendirmemesi, mirasçıların zararı ve zarar sorumlusunu çok geç öğrenmiş

³⁴⁸ Savaş, 2008: 132; Çelik, 2004: 147; Antalya, 2019: 613.

³⁴⁹ Tunçomağ, 1976: 524; Erdem, 2010: 178; Çelik, 2004: 148; Tutumlu, 1991: 37; Antalya, 2019: 614-615; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 105.

³⁵⁰ Savaş, 2008: 130; Çelik, 2004: 145; Erdem, 2010: 173; Tutumlu, 1991: 38; Kılıçoğlu, 2016: 504.

³⁵¹ Erdem, 2010: 174; Savaş, 2008: 130-131; Antalya, 2019: 616; Gökcan, 2016: 931.

³⁵² Savaş, 2008: 131; Çelik, 2004: 146.

³⁵³ Develioğlu, 2010: 800; Gökcan, 2016: 931; Yargıtay HGK. E. 2008/558, K. 2005/547, T. 17.09.2008 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

³⁵⁴ Develioğlu, 2010: 801; Eren, 2019: 939-940; Erdem, 2010: 175; Eren, 2022: 1720.

³⁵⁵ Çelik, 2004: 146; Erdem, 2010: 174; Savaş, 2008: 131; Antalya, 2019: 617; Gürkanlar, 1982: 117; Tekinay vd., 1993: 718; Yağcıoğlu, 2014: 229; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 106.

olmaları zamanaşımının işlemesine bir etki etmez. Miras bırakanın öğrenme tarihinden itibaren iki yıl içinde dava hakkı zamanaşımına uğrar³⁵⁶. Eğer zarar gören ölümünden önce bu hususları öğrenmemiş ise, zamanaşımı mirasçılarının zararı ve zarar sorumlusunu öğrenmesinden itibaren işlemeye başlar³⁵⁷. Maddi tazminat davalarında zarar görenin küçük veya kısıtlı olduğu hâllerde, bunlar temyiz kudretini haiz olsalar dahi, zamanaşımı yasal temsilcinin zarar ve zarar sorumlusunu öğrenmesiyle işlemeye başlar³⁵⁸. Manevi tazminat davaları temyiz kudretini haiz kısıtlı ve küçük tarafından açılacağından, zamanaşımı kısıtlı veya küçüğün zarar ve zarar sorumlusunu öğrenmesinden itibaren işler³⁵⁹.

İki yıllık zamanaşımı süresinin geçmesiyle zarar gören dava hakkını kaybeder. Eğer dava açarsa, tazminat sorumlusu zamanaşımı def'i dermeyan ederek tazminatı ödemekten kaçınabilir. Zamanaşımı bir def'i olduğundan hâkim tarafından re'sen dikkate alınamaz.

2.3.3.2.3.2. Uzun Zamanaşımı

TBK m. 72'nin ifadesinden anlaşıldığı üzere, on yıllık zamanaşımı süresi zararın ve zarar sorumlusunun öğrenilip öğrenilmemesine bakılmaksızın ve hatta zarar doğmamış olsa bile haksız fiilin işlendiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Zarar görenin zarar verici olaydan haberdar olup olmaması da mutlak zamanaşımının başlaması açısından önem taşımaz³⁶⁰. Haksız fiilin devam ettiği durumlarda zamanaşımı, haksız fiil sona ermedikçe işlemeye başlamaz. Başka bir ifadeyle, haksız fiilin süregeldiği durumlarda, zamanaşımının başlangıç anı fiilin başlama tarihi değil, bitiş tarihidir³⁶¹. Haksız fiilin belli aralıklarla tekrar tekrar işlenmesi hâlinde, her bir fiil için işlenmesinden itibaren zamanaşımı işlemeye başlar. Fakat bir zarar verici olayın meydana gelmesi için kısa aralıklarla farklı hareketlerin gerçekleştirilmesi durumunda, zamanaşımı son hareketin gerçekleşmesinden itibaren işlemeye başlar³⁶². Kusursuz sorumlulukta bir haksız fiilin işlenmesi değil, zarar verici bir olayın gerçekleşmesi söz konusudur. Bu sebeple

³⁵⁶ Develioğlu, 2010: 790-791; Gürkanlar, 1982: 117; Erdem, 2010: 176; Yağcıoğlu, 2014: 229; Savaş, 2008: 130.

³⁵⁷ Develioğlu, 2010: 791; Gürkanlar, 1982: 117; Yağcıoğlu, 2014: 229; Savaş, 2008: 130.

³⁵⁸ Develioğlu, 2010: 791; Gökcan, 2016: 931; Gürkanlar, 1982: 118; Savaş, 2008: 129.

³⁵⁹ Develioğlu, 2010: 791; Savaş, 2008: 130.

³⁶⁰ Savaş, 2008: 135; Erdem, 2010: 183; Antalya, 2019: 617-618; Gökcan, 2016: 931; Gürkanlar, 1982: 120; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 106.

³⁶¹ Savaş, 2008: 135; Çelik, 2004: 159; Antalya, 2019: 619; Eren, 2019: 941.

³⁶² Erdem, 2010: 183-184; Gürkanlar, 1982: 120; Savaş, 2008: 135; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 107.

zamanaşımının işlemeye başlaması için kanunda yer alan ‘*fiilin işlendiği tarih*’ ifadesinden zarar verici olayın gerçekleştiği tarih anlaşılmalıdır³⁶³.

Kanunun açık ifadesine rağmen, öğretide on yıllık sürenin ne zaman işlemeye başlayacağı hususunda tartışmalar vardır. Bu durum özellikle geç ortaya çıkan zararlar bakımından önem arz etmektedir. Eskiden öğretide kabul edilen görüşe göre, zamanaşımı zarar verici fiilin tamamlanmasından itibaren işlemeye başlar ve zararın bu sürenin bitiminden daha sonra ortaya çıkması bile bu durumu değiştirmez³⁶⁴. Özellikle 1999 depreminden sonra uygulama ve öğretide ağırlık kazanmaya başlayan görüşe göre ise, on yıllık zamanaşımının işlemeye başlaması için öncelikle zararın ortaya çıkması gerekir. Zararın zarar verici olayın gerçekleşmesinden itibaren on yıldan daha fazla süre sonra ortaya çıkması durumunda, on yıllık mutlak zamanaşımı zarar gören için tatmin edici olmaz. Ayrıca zamanaşımının zararın doğmasından önce ve hatta zarar gören zarardan haberdar olamadan geçmesi, hakkaniyet düşüncesi ile bağdaşmaz³⁶⁵. Yargıtay, geç ortaya çıkan zararlar bakımından zamanaşımı kurallarının katı bir şekilde uygulanmasının hakkaniyet ve adalet duygularını olumsuz etkilemesi sebebiyle yorum yoluyla yeni çözümler üretme yoluna gitmiştir³⁶⁶. Dava açma hakkının sona ermesi açısından zamanaşımı süresi kadar zamanaşımının başlangıç anı da önemlidir. Bu konuda, haksız fiil tarihi ile zararın meydana gelme tarihinin birbirinden farklı olduğu durumlarda Yargıtay, zamanaşımının objektif olarak zararın meydana geldiği tarihten itibaren işlemeye başlayacağı yönünde kararlar vermiştir³⁶⁷. Kanunun kesin ifadesine rağmen Yargıtay, bu görüşünü muhafaza etmiştir. Yargıtay’a göre, zarar görenin talepte bulunabilmesi için bir zararın doğmuş olması gerekir³⁶⁸. Zira kanun da zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması için zarar görenin zararı ve sorumlusunu öğrenmesi şartını koymuştur. Bununla birlikte, hukuka aykırı ve ancak henüz herhangi bir zarar doğurmamış bir fiilin işlenmiş olması tek başına uzun zamanaşımı süresinin başlaması için yeterli değildir. Çünkü bir fiilin haksız fiil sorumluluğuna yol açması için bir zarar meydana getirmesi gerekmektedir. Adalet Komisyonunun raporunda ise haksız fiilin hareket unsurunun dış dünyada bir değişiklik meydana getirmesi, bir sonuç doğurması ile tamamlanacağı, sonuç doğurmayan bir

³⁶³ Akkayan Yıldırım, 2016:192; Antalya, 2019: 620; Havutçu, 2012: 586.

³⁶⁴ Tunçomağ, 1976: 524; Çelik2004: 160; Tekinay vd., 1993: 720; Gürkanlar, 1982: 120; Havutçu, 2012: 585-586; Yağcıoğlu, 2014: 231; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 118.

³⁶⁵ Erdem, 2010: 184; Çelik, 2004: 161-162; Yağcıoğlu, 2014: 231; Başpınar ve Altunkaya, 2008: 118.

³⁶⁶ Akkayan Yıldırım, 2016: 192; Büyüksağış, 2017: 495; Çelik, 2004: 162.

³⁶⁷ Akkayan Yıldırım, 2016: 192; Büyüksağış, 2017: 512; Çelik, 2004: 153-154; Havutçu, 2012: 589; Savaş, 2008: 140.

³⁶⁸ Yargıtay HGK. E. 2010/111, K. 2010/137, T. 10.03.2010 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

harekete de herhangi bir hüküm uygulanamayacağı ifade edilmiştir. Bu sebeplerle zamanaşımının işlemeye başlaması için haksız fiilin hareket ve sonuç unsurlarının gerçekleşmiş olması gerekir³⁶⁹.

Yargıtay tarafından kanunun açık ifadesi ile bağdaşmayan kararlar her ne kadar hakkaniyet ve adalet duygularını tatmin etmek için verilse dahi bu kararlar, hukuki temelden yoksundur. Bu sebeple Yargıtay'ın ilgili kararları hukuki güvenliği zedelediği için öğretilde eleştirilmiştir. Bu eleştirel görüşe göre, zararın on yıldan daha sonra ortaya çıktığı durumlarda, dava açma ve talepte bulunma hakkının zamanaşımına uğramış olması adalet ve hakkaniyet düşüncelerini olumsuz etkilese dahi hukuki güvenliğe üstünlük tanınmalı ve yasanın koyduğu kurala bağlı kalınmalıdır³⁷⁰. Aksi durumda hukuki istikrarı da sağlamak güç olacaktır.

Öğretilde, bu kararlara hukuki temel oluşturulmaya da çalışılmaktadır.

Öğretilde Büyüksağış tarafından geç ortaya çıkan zararlar için, zamanaşımının zararın meydana geldiği tarihten itibaren işlemeye başlayacağı görüşü TBK m. 153/1 b. 6 hükmüne dayanılarak desteklenmiştir³⁷¹. Bu hükmeye göre alacağın Türk mahkemeleri önünde ileri sürme imkanının bulunmaması durumunda zamanaşımı işlemeye başlamaz. Doğal afetler (deprem, yangın vs.), isyan, adli işlerin durması, Devletler Özel Hukuku kapsamında borçlunun Türkiye'de yerleşim yerinin bulunmaması gibi alacağın Türk mahkemelerinde önünde ileri sürme imkânının bulunmadığı hâllerde alacaklının objektif olarak, başka bir deyişle şahsı ile alakalı olmayan bir sebeple dava açma imkânı bulunmamaktadır. Dolayısıyla TBK m. 153/1 b. 6 uyarınca zamanaşımının durması gerekmektedir. Bu hükmün uygulanması için bu iki şartın birlikte bulunması gerekir: alacaklının şahsı ile alakalı olmayan objektif bir durum olması ve bu durum sebebiyle alacaklının Türk mahkemeleri önünde dava açma imkânı bulunmaması. Bu iki şartın varlığı hâlinde mahkeme TBK m. 153/1 b. 6 hükmünü uygulamak durumundadır³⁷². Sonuç olarak, zararın on yıllık sürenin geçmesinden sonra ortaya çıkması hâlinde, eğer yukarıda belirtilen şartlar da var ise, TBK m. 153/1 b. 6 uyarınca zararın doğmasından önce zamanaşımı işlemeye başlamaz.

Anglo-Amerikan hukuk sisteminde son zamanlarda zamanaşımının yeknesaklaştırılması eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu eğilim üç temel unsura dayanmaktadır: yeknesak bir olağan zamanaşımı süresi kabul edilmesi, alacaklının talep hakkının varlığını

³⁶⁹ Adalet Komisyonu Raporu, 2009: 14-15.

³⁷⁰ Başpınar ve Altunkaya, 2008: 118-119; Tekinay vd., 1993: 720.

³⁷¹ Büyüksağış, 2017: 528 vd.

³⁷² Büyüksağış, 2017: 532-533.

kavraması esasına dayalı bir başlangıç zamanının belirlenmesi ve yeknesak bir azami zamanaşımı süresi belirlenmesi³⁷³. Bu eğilim zararın hukuki sebebine bakılmaksızın yeknesak bir zamanaşımı süresinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu eğilime göre uzun zamanaşımının süresinin olumsuz sonuçlarından kaçınmak için mümkün olduğunca kısa süreli zamanaşımı belirlenmelidir. Ancak alacaklı talep hakkının farkında değilse ya da makul şartlar altında bu farkındalık kendisinden beklenemeyecekse, zamanaşımı işlemeye başlamaz³⁷⁴.

Geç ortaya çıkan zararlar bakımından zamanaşımının ne zaman işlemeye başlayacağına ilişkin hem Yargıtay'ın uygulaması hem de öğretideki bazı fikirler, adalet ve hakkaniyet duygularını tatmin etmeyi amaçlasa da hukuk güvenliğini sarstığı açıktır. Kanımca bu hususta yapılması gereken yasal düzenleme ile bağlı kalınması ve hukuk güvenliğinin korunmasıdır. Adalet ve hakkaniyetin temini için yine yasa ile yeknesak bir çözüm geliştirilmelidir.

2.3.3.2.3.3. Olağanüstü (Ceza) Zamanaşımı

Haksız fiilden doğan zararların tazmini davalarına uygulanacak zamanaşımı sürelerini düzenleyen TBK m. 72/1'de *“Ancak, tazminat ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, bu zamanaşımı uygulanır.”* ifadesine yer verilmiştir. Bu hükümle gerçekleştirilen fiilin hem Türk Borçlar Kanunu hükümleri uyarınca haksız fiil sorumluluğuna yol açması hem de Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre suç sayılması durumunda, daha uzun olması şartıyla ceza zamanaşımı süresinin uygulanacağı öngörülmüştür. Böylece, bu tarz durumlarda farklı zamanaşımı sürelerinin uygulanması engellenerek adalet ve hukuki güvenliğin sağlanması amaçlanmıştır³⁷⁵. Burada kastedilen zamanaşımı süresi dava zamanaşımı süresidir, ceza ve infaz zamanaşımı süresi değildir³⁷⁶.

Bu hükmün uygulanabilmesi için iki şartın birlikte varlığı gerekmektedir: fiilin aynı zamanda ceza hukuku uyarınca suç sayılması ve ceza zamanaşımı süresinin daha uzun olması. Fiilin suç teşkil edip etmediği ceza hukukuna göre belirlenir. Başka bir ifadeyle, eğer fiil ceza kanunlarınca belirlenen maddi ve manevi unsurları taşıyorsa, suç teşkil eder³⁷⁷. Genel olarak öğreti ve yargı kararlarında hâkim olan görüşe göre, daha uzun süreli

³⁷³ Akkayan Yıldırım, 2016: 195.

³⁷⁴ Akkayan Yıldırım, 2016: 199-200.

³⁷⁵ Bağcı, 2016: 288; Kılıçoğlu, 2016: 509; Eren, 2019: 942; Antalya, 2019: 620; Savaş, 2008: 142.

³⁷⁶ Eren, 2019: 942; Bağcı, 2016: 289; Antalya, 2019: 620.

³⁷⁷ Bağcı, 2016: 292; Eren, 2019: 942; Antalya, 2019: 621; Erdem, 2010: 138-139.

ceza zamanaşımının uygulanması için fiilin suç teşkil etmesi ve ceza gerektirmesi yeterli olup, ceza davasının açılmış olması veya cezanın infaz edilmiş olması şart değildir³⁷⁸. Fail hakkında ceza davası açılması ve bu davanın sonuca bağlanması tazminat davasının zamanaşımına uğramasına yol açmaz. O suçun tâbi olduğu ceza zamanaşımı süresi geçirilmediği sürece tazminat davası açılabilir³⁷⁹. Ceza hâkimi tarafından fiilin suç teşkil ettiği tespit edilmiş ve bu sebeple faili cezaya mahkûm edilmişse, hukuk hâkimi başka bir araştırma yapmadan bu kararla bağlı olacak ve ceza zamanaşımını uygular (TBK m. 74)³⁸⁰. Ceza mahkemesince beraat kararı verilmesi durumunda ceza zamanaşımının uygulanıp uygulanmayacağı hususuna ilişkin iki görüş vardır. Bir görüşe göre, beraat kararı failin suçlu olmadığını kesin olarak tespit ediyorsa ceza zamanaşımı uygulanmaz. Buna karşılık, beraat kararı delil yetersizliği sebebiyle verilmişse, ceza zamanaşımı uygulanır. Diğer bir görüşe göre ise, beraat kararı ne sebeple verildiği fark yaratmaksızın ceza zamanaşımı süresinin uygulanmasına engel olur³⁸¹.

Ceza zamanaşımı süresi hem iki yıllık hem de on yıllık süre için uygulanır. Ceza zamanaşımı süresi iki yıldan uzun on yıldan kısa ise, zarar gören zarar ve zarar sorumlusunu öğrenmesinden itibaren bu süre içinde dava açmak durumundadır. Ceza zamanaşımı süresi on yıldan da uzun ise, en geç bu süre içinde tazminat davasını açmalıdır³⁸².

³⁷⁸ Kılıçoğlu, 2016: 510; Bağcı, 2016: 292; Gürkanlar, 1982: 121; Antalya, 2019: 621; Erdem, 2010: 140.

³⁷⁹ Bağcı, 2016: 294; Erdem, 2010: 140-141; Savaş, 2008: 145.

³⁸⁰ Bağcı, 2016: 296; Eren, 2019: 943; Antalya, 2019: 621; Erdem, 2010: 141; Savaş, 2008: 145.

³⁸¹ Kılıçoğlu, 2016: 518; Bağcı, 2016: 296-297; Erdem, 2010: 141-142; Savaş, 2008: 145.

³⁸² Eren, 2019: 943; Kılıçoğlu, 2016: 511; Nomer, 2015: 242; Bağcı, 2016: 300; Erdem, 2010: 137-138.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜTESELSİL SORUMLULUKTA İÇ İLİŞKİ

3.1. İç İlişkinin Oluşması ve Tarafları

Müteselsil sorumlulukta zarar verenlerin her biri zarar görene karşı zararın tamamından sorumludur. Bu sebeple kendisine başvurulmuş zarar veren zararın tamamından tek başına sorumlu olmadığını ileri sürerek tazminatın tamamını ödemekten kaçınamaz. Ancak bu durum onun zararı tek başına üstleneceği anlamına gelmez. Zararın tamamını tek başına üstlenmesi hakkaniyete de uygun düşmez. Peki diğer zarar verenler bu zararın paylaşımına nasıl katılırlar? İşte bu sorun müteselsil sorumlular arasındaki iç ilişkide çözümlenir.

Zarar verenler arasında önceden bir hukuki ilişki bulunmasa dahi, zararın bir kısmının veya tamamının zarar verenlerden biri tarafından giderilmesi ile aralarında bir ilişki doğmuş olur. Zarar verenlerin zarardan ne oranda sorumlu oldukları bu ilişkiye göre belirlenir. Zarar verenler arasındaki bu ilişkiye iç ilişki denilmektedir³⁸³. İç ilişkiye rücu ilişkisi de denilmektedir³⁸⁴.

İç ilişkinin amacı, zarar görenin zararının müteselsil sorumlular arasında paylaştırılmasıdır. Başka bir ifadeyle her bir sorumlunun zarardan ne kadar sorumlu olacağının kesin ve nihai olarak belirlenmesidir³⁸⁵. Bilindiği üzere dış ilişkide zarar verenler arasında zararın paylaşılması söz konusu değildir. Zarar gören karşısında yapılamayan bu paylaşım iç ilişkide yapılır. İç ilişkide teselsül söz konusu olmamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, tazminatın tamamını ya da en azından kendi payına düşenden fazlasını ödeyen müteselsil sorumlu, iç ilişkide diğer sorumlulara ancak payları oranında başvurabilir. Diğer sorumlular zarar görene ödemedeki bulunan zarar verene karşı müteselsil sorumlu olmaz. Bu husus, TBK m. 167/2’de “...her bir borçluya ancak payı oranında rücu edilebilir.” denilmek suretiyle belirtilmiştir³⁸⁶.

İç ilişkinin tarafları müteselsil sorumlulardır. Zarar görenin zararını gideren sorumlu, sadece diğer sorumlulara payları oranında başvurabilir. Zarar gören, iç ilişkinin

³⁸³ Kılıçoğlu, 2002: 545; Şahin Caner, 2017: 252; Yağcıoğlu, 2014: 247; Akıntürk, 1971: 207; Canyürek, 2003: 107-108; Tunçomağ, 1976: 1060.

³⁸⁴ Antalya, 2013: 806; Kılıçoğlu, 2002:545; Şahin Caner, 2017: 252.

³⁸⁵ Dalcı Özdoğan, 2015: 83; Şahin Caner, 2017: 252; Yağcıoğlu, 2014: 246; Aşık, 2019: 31.

³⁸⁶ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 299; Yağcıoğlu, 2014: 246; Şenyüz, 2016: 198; Tunçomağ, 1976: 1063; Akıntürk, 1971: 207; Dağdelen, 2011: 161; Tandoğan, 2010: 392.

dışındadır ve dış ilişkide tatmin edilmesi sebebiyle bu ilişkiye bir müdahale etme yetkisine sahip değildir³⁸⁷.

3.2. İç İlişkiden Doğan Talep Hakları

3.2.1. Rücu Hakkı

3.2.1.1. Genel Olarak

Rücu kavramı, genel olarak, başkasına ait olan borcu geçici olarak üstlenilmesi ve daha sona asıl borç sahibine başvurularak bu geçici durumun giderilmesidir³⁸⁸. Haksız fiilden müteselsil sorumluluk hâlinde rücu hakkı TBK m. 62’de düzenlenmiştir. Bu maddenin ikinci fıkrası uyarınca kendi payına düşenden fazlasını ödeyen müteselsil sorumlu, diğer sorumlulara karşı rücu hakkına sahip olur. TBK m. 167/2’de de rücu hakkının nasıl kullanılacağı belirlenmiştir. Bu maddeye göre, her bir sorumluya payı oranında rücu edilebilir.

Rücu hakkı dış ilişkide zarar göreni tatmin eden müteselsil sorumluya kendi zararını gidermesi için tanınan bir haktır. Daha açık bir ifadeyle, dış ilişkide zarar görene kendi payından fazla ödemedede bulunan müteselsil sorumlunun malvarlığında bir azalma meydana gelmektedir. Ödeme yapan müteselsil sorumlu, bu azalmayı gidermek için diğer sorumlulara karşı rücu hakkını kullanır³⁸⁹. Rücuda teselsül olmadığından her bir sorumluya payları oranında başvurulabilir.

Dış ilişkide zarar görenin zararını gideren müteselsil sorumlunun bu sorumluluğu tek başına üstlenmesi hakkaniyete uygun düşmez. Bu sebeple iç ilişkide rücu hakkı kullanılarak zarar sorumlular arasında paylaşılmaktadır. Böylece müteselsil sorumluların zarardan sorumluluğu arasında denge sağlanmaktadır. Bu yönüyle rücu hakkı denkleştirme ve düzeltme fonksiyonuna sahiptir³⁹⁰.

Rücu hakkı dış ilişkide zarar görenin sahip olduğu alacak hakkından bağımsız bir haktır. Çünkü rücu hakkı, zarar görenin tatmin edilmesiyle müteselsil sorumlular arasında doğan iç ilişkiden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle rücu hakkının kaynağı zarar görenin alacak hakkı değil, müteselsil sorumlular arasında zararın paylaşılmasını amaçlayan iç ilişkidir³⁹¹. Rücu hakkı niteliği itibarıyla bir alacak hakkıdır. Eğer rücu hakkı

³⁸⁷ Yağcıoğlu, 2014: 247; Dalcı Özdoğan, 2015: 84; Aşık, 2019: 32; Dağdelen, 2011: 155.

³⁸⁸ Koçano Rodoslu, 2016: 5; Kapancı, 2014: 355; Şahin Caner, 2017: 254.

³⁸⁹ Yağcıoğlu, 2014: 250; Dalcı Özdoğan, 2015: 87; Eren, 2019: 927; Koçano Rodoslu, 2016: 7; Reisoğlu, 2014: 446; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 474; Kapancı, 2014: 355; Akıntürk, 1971: 207.

³⁹⁰ Antalya, 2013: 806; Kılıçoğlu, 2002: 545; Dalcı Özdoğan, 2015: 84; Yağcıoğlu, 2014: 246; Kapancı, 2014: 355.

³⁹¹ Antalya, 2013: 807; Kapancı, 2014: 356; Yağcıoğlu, 2014: 250; Aşık, 2019: 34; Şahin Caner, 2017: 255.

nispi nitelikte bir haktan kaynaklanıyorsa herkese karşı değil, sadece kendisiyle birlikte teselsül içinde bulunan diğer müteselsil sorumlulara karşı ileri sürülebilir. Müteselsil sorumlulardan birinin borcunun başka bir kişi tarafından üstlenmiş olması hâlinde de rücu hakkı müteselsil sorumluya karşı kullanılacaktır, borcu üstlenen kişiye karşı değil³⁹².

3.2.1.2. Rücu Hakkının Kullanılması

3.2.1.2.1. Rücu Hakkının Şartları

Rücu hakkının doğması için öncelikle zarar görenin tatmin edilmiş olması gerekir. Başka bir deyişle, zarar verenlerden biri zarar göreni ifa veya takas yoluyla tatmin etmedikçe, onun zararını gidermedikçe rücu hakkı doğmaz. Ayrıca zarar görenin fiilen tatmin edilmiş olması gerekir, bu hususta mahkeme ilamının verilmiş olması ve hatta bu ilamın icraya konulmuş olması yeterli değildir³⁹³.

Rücu hakkının doğabilmesi için zarar görene tazminatın tamamının ödenmiş olması şart değildir. Kendisine başvurulmuş zarar veren iç ilişkide üzerine düşen paydan fazla ödemedede bulunduğu takdirde diğer zarar verenlere başvurma hakkını elde eder. Eğer kendisinden talepte bulunulan zarar veren sadece kendisine düşen payı ödemişse, diğer zarar verenler bir ödemedede bulunmamış olsalar dahi, rücu hakkını kazanmaz. İç ilişkide teselsül söz konusu olmadığından her bir zarar verene kendi payı oranında rücu edilebilir³⁹⁴.

Ödemedede bulunan zarar verenin rücu hakkını kazanması için zarar görene yapılan ifanın hukuken geçerli olması gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, ifa, zarar görene veya onun yerine ifayı kabule yetkili birine hukuka uygun bir şekilde yapılmış olmalıdır³⁹⁵. İfade bulunulan kişi ifayı kabule yetkili değilse veya ehliyetsiz ise ifa geçerli olmaz. Bu durumda zarar veren ifade bulunmuş olsa da rücu hakkını kazanamaz.

Bazen tazminat borcunun bir sorumlu tarafından ifa edilmesine rağmen başka bir sorumlu da borcu ikinci kez ifa etmiş olabilir. Bu durumda ilk yapılan ödeme borcu sona erdirmiş olduğundan ikinci ödeme, borç olmayan bir şeyin hatalı ödenmesi niteliğini kazanır. Dolayısıyla ikinci ödemeyi yapan sorumlu rücu hakkını kazanamaz. Diğer sorumlulara başvuramayan bu sorumlu sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde zarar

³⁹² Şahin Caner, 2017: 254; Tunçomağ, 1976: 1062-1063; Canyürek, 2003: 108.

³⁹³ Akıntürk, 1971: 212-213; Canyürek, 2003: 115; İnan ve Yücel, 2014: 549; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 476; Tekinay vd., 1993: 316; Kılıçoğlu, 2016: 775; Şahin Caner, 2017: 264; Dağdelen, 2011: 170.

³⁹⁴ Karahasan, 1992: 1628; Akıntürk, 1971: 213; Nomer, 2015: 422; İnan ve Yücel, 2014: 550; Koçano Rodoslu, 2016: 68; Tekinay vd., 1993: 316.

³⁹⁵ Akıntürk, 1971: 213; Canyürek, 2003: 116; Şahin Caner, 2017: 266; Dağdelen, 2011: 171.

görene başvurarak yaptığı ödemeyi geri isteyebilir³⁹⁶. Fakat ilk ifade bulunan zarar veren, bu ifayı diğer zarar verenlere zamanında haber vermezse ikinci ifaya kusuruyla sebebiyet vermiş olur. Bu hâlde ilk ifade bulunan zarar veren değil, ikinci ifade bulunan zarar veren rücu hakkını kazanmış olur. TBK m. 597/2 hükmü kıyasen uygulanarak bu çözüme ulaşılabilir³⁹⁷.

3.2.1.2.2. Rücu Hakkının Kapsamı

Kendisine başvurulmuş zarar veren, zarar göreni tatmin ettikten sonra diğer zarar verenlere iç ilişkideki payları oranında rücu eder. Rücu hakkının kapsamına tazminat borcu, bu borca işleyen faiz ve borcun ifası için yapılan masraflar girmektedir.

İlk olarak rücu alacaklısı, diğer sorumlulardan ödediği tazminat borcunu talep eder. Ancak talep edeceği miktar borcun tamamına göre değil, zarar görene fiilen ödemiş olduğu meblağa göre hesap edilmelidir³⁹⁸. Dolayısıyla rücu alacaklısı zarar veren, zarar görene tazminatın miktarından daha az ödeme yapmışsa veya tazminatın değerinden daha düşük değerinde ifa yerini tutan edimle zarar göreni tatmin etmişse, rücuda bu değer esas alınır.

Zarar göreni tatmin eden zarar verenin rücu kapsamında diğer zarar verenlerden talep edebileceği bir diğer alacak türü faizlerdir. Bu hususta öğretide farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, diğer borçlular takibe maruz kalan müteselsil borçlunun temerrüde düştüğünü bilmelerine rağmen borcu ödemedikleri takdirde, temerrüt faizi de rücu kapsamında talep edilebilmelidir. Fakat diğer borçluların borçları farklı bir tarihte muaccel olacaksa, bu çözüm kabul edilemez³⁹⁹. Diğer bir görüşe göre, alacaklının bir borçluya başvurması ve onu temerrüde düşürmesi hâlinde, temerrüt faizi rücu hakkı kapsamında talep edilemez. Zira TBK m. 165'e göre borçlulardan biri kendi davranışlarıyla diğer borçluların durumunu ağırlaştıramaz⁴⁰⁰.

Rücu hakkı kapsamında talep edilebilecek başka bir alacak da masraflardır. Bu hususta da farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, masraflar rücu talebi kapsamında talep edilmesi mümkün olup, burada vekâletsiz iş görmeye ilişkin hükümler uygulanmalıdır⁴⁰¹. Başka bir görüşe göre, masrafların rücu talebi kapsamında değerlendirilmesi için takibe

³⁹⁶ Akıntürk, 1971: 214; Canyürek, 2003: 116-117; Tekinay vd., 1993: 316; Dağdelen, 2011: 173-174.

³⁹⁷ Akıntürk, 1971:214; Canyürek, 2003: 117; Tekinay vd., 1993: 316; Dağdelen, 2011: 174.

³⁹⁸ Akıntürk, 1971:216; Tekinay vd., 1993: 318; Şahin Caner, 2017: 268; Aşık, 2019: 38; Dağdelen, 2011: 177.

³⁹⁹ Tekinay vd., 1993: 318; Akıntürk, 1971: 217; Canyürek, 2003: 124; Koçano Rodoslu, 2016: 118; Dağdelen, 2011: 179.

⁴⁰⁰ Kapancı, 2014: 424; Koçano Rodoslu, 2016: 118; Aşık, 2019: 39; Dağdelen, 2011: 179.

⁴⁰¹ Şahin Caner, 2017: 271; Koçano Rodoslu, 2016: 118; Aşık, 2019: 40; Dağdelen, 2011: 181.

maruz kalan borçlunun davayı diğer borçlulara ihbar etmiş olması gerekir. Aksi takdirde, masraflara o borçlunun katlanması gerekir⁴⁰².

3.2.1.2.3. Müteselsil Sorumlulardan Birinin Aczi Hâlinde Rücu

Zarar verenlerden birinin aczi hâlinde, zarar verenler arasındaki iç ilişkide teselsül bulunmadığından, ödeme yapan zarar verenin bu zarara tek başına katlanması kanun koyucu tarafından hakkaniyete uygun bulunmamış ve kanunda bu hususa ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiştir. Şöyle ki, TBK m. 167/3 hükmü ile iç ilişkide borçluların birinden alınamayan miktar diğerlerinin teminatına bağlanmıştır. Bu hükme göre, *“Borçlulardan birinden alınamayan miktarı, diğer borçlular eşit olarak üstlenmekle yükümlüdürler.”* Borçlunun, aciz hâlinde olduğunun kabul edilmesi için İcra ve İflas Kanunu kuralları çerçevesinde acze düşmüş veya iflas etmiş ya da ona karşı Türkiye’de icra takibinin yapılması imkânsız hâle gelmiş olmalıdır⁴⁰³.

Rücu hakkının elde eden zarar verenin, diğer zarar verenlerden birinin aczinden bahsedebilmesi ve ondan alamadığı payı geri kalan zarar verenlerden tahsil edebilmesi için takipte kusurunun bulunmaması gerekmektedir⁴⁰⁴. Örneğin, rücu hakkına sahip zarar veren (S), rücu hakkını vaktinde kullansa idi aciz hâlinde bulunan (A)’dan payına düşen miktarı alabilecek idiyse, (A)’nın sonradan acze düşmesi sebebiyle diğer zarar verenlere başvurarak onun payını bölüştürmeyi talep edemez. Böyle bir durumda diğer zarar verenler (A)’nın aciz hâlinde doğan zararı paylaşmayı reddedebilirler. Dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur ki, aciz hâlinde doğan zarardan bizzat rücu hakkı sahibi olan zarar veren de pay üstlenmek durumundadır.

Öğretide, zarar verenlerden birinin aciz hâlinde bulunması sebebiyle rücu hakkı sahibi zarar verenin tahsil edemediği miktarın diğer zarar verenler arasında eşit olarak mı yoksa payları oranında mı bölüştürüleceği hususunda fikir ayrılığı vardır. Fikirlerden birine göre, kanunumuz “zarara ya da riske eşit olarak katlanma” ilkesini kabul etmiştir. Dolayısıyla zarar verenlerin pay oranlarının farklı olması söz konusu durumda bir önem arz etmez⁴⁰⁵. İkinci fikre göre, aciz hâlindeki zarar verenden alınamayan miktarın diğer zarar verenler arasında payları oranında paylaşılması gerekmektedir. Çünkü iç ilişkide

⁴⁰² Tekinay vd., 1993: 318-319; Akıntürk, 1971: 217; Canyürek, 2003: 125; Dağdelen, 2011: 182.

⁴⁰³ Koçano Rodoslu, 2016: 111; Akıntürk, 1971: 220; Tekinay vd., 1993: 319; Şahin Caner, 2017: 274.

⁴⁰⁴ Tekinay vd., 1993: 319; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 480; Koçano Rodoslu, 2016: 12; Akıntürk, 1971: 220; Dağdelen, 2011: 185.

⁴⁰⁵ Tekinay vd., 1993: 319; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 480; Aşık, 2019: 41; Şahin Caner, 2017: 275; Koçano Rodoslu, 2016: 112; Kılıçoğlu, 2016: 777; Tandoğan, 2010: 392.

payları farklı olan zarar verenler arasında eşit paylaşma yapılması hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilir⁴⁰⁶.

3.2.1.2.4. Rücu Hakkının Kaybedilmesi

Bazı durumlarda zarar veren zarar görenin zararını gidererek onu tatmin etse de rücu hakkı doğmayabilir. Kanun, ortak savunmaların ileri sürülmesini takibe maruz kalan zarar verene bir hak olarak tanımakla kalmamış, aynı zamanda bunu bir külfet olarak yüklemiştir. Bu hak ve külfet TBK m. 164/2'de "*Müteselsil borçlulardan biri ortak def'i ve itirazları ileri sürmezse diğerlerine karşı sorumlu olur.*" hükmü ile düzenlenmiştir. Bu sorumluluğun ne olacağı kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Öğretide genel kabul gören görüş, TBK m. 591 kıyasen uygulanarak ortak savunmaları ileri sürmeyen zarar verenin, eğer savunmaları ileri sürseydi tazminat borcundan ne kadar kurtulacak idiyse o oranda rücu hakkını da kaybedeceği yönündedir⁴⁰⁷. Dolayısıyla zarar gören tarafından dava edilen zarar veren, kendi kusuruyla ortak savunmaları ileri sürmemişse, diğer zarar verenlere rücu etme hakkını kaybeder. Fakat bu zarar veren ortak savunmaları bilmiyor ve bilmesi de gerekmiyorsa, yani kusursuz ise rücu hakkını kaybetmez. Anlaşılacağı üzere zarar verenin rücu hakkını kaybetmemesi için yapabileceği tek şey kusurunun olmadığını ispatlamasıdır⁴⁰⁸. Tazminatın ödenmesini erteleyecek savunmaları ileri sürmeyen zarar veren rücu hakkını kaybetmez. Fakat eğer bu savunmaları ileri sürseydi ne zaman ödeme yapılacak idiyse rücu hakkını da o zaman kullanabilir. Ortak savunmaları davada ileri sürmesine rağmen davayı kaybeden ve kendi payından fazla ödemede bulunan zarar veren, diğer zarar verenlere rücu hakkını kaybetmez ve onlara payları oranında başvurabilir⁴⁰⁹. Diğer zarar verenlerin de yararına olan ortak savunmaları ileri süren zarar veren, bunun için yaptığı masrafları vekalet veya vekaletsiz iş görme hükümleri çerçevesinde diğer zarar verenlerden iç ilişkideki payları oranında isteyebilir⁴¹⁰. Kişisel savunmalar bakımından durum farklıdır. Çünkü takibe maruz kalan zarar veren kişisel savunmaları ileri sürmekte serbesttir. Dolayısıyla bu savunmaları ileri sürmemesi hâlinde rücu hakkını kaybetmez⁴¹¹.

Öğretide görüş ayrılığı bulunan bir diğer husus da zarar görenin kendisine karşı açılan davayı diğer zarar verenlere ihbar etmediği durumda rücu hakkını kaybedip

⁴⁰⁶Canyürek, 2003: 130; Koçano Rodoslu, 2016: 112; Tekinay vd., 1993: 320; Aşık, 2019: 42; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 480; Dağdelen, 2011: 183-184.

⁴⁰⁷ Koçano Rodoslu, 2016: 86; Kapancı, 2014: 567.

⁴⁰⁸ Koçano Rodoslu, 2016: 86; Canyürek, 2003: 126; Akıntürk, 1971: 218; Tunçomağ, 1976: 1064.

⁴⁰⁹ Koçano Rodoslu, 2016: 86.

⁴¹⁰ Koçano Rodoslu, 2016: 87.

⁴¹¹ Tekinay vd., 1993: 317; Şahin Caner, 2017: 267; Akıntürk, 1971: 218; Kapancı, 2014: 567.

etmeyeceğidir. Bir görüşe göre, davanın ihbar edilmediği durumda zarar veren rücu hakkını kaybetmez⁴¹². Diğer bir görüşe göre, zarar gören, rücu hakkını kaybetmemek için davayı diğer zarar verenlere ihbar etmelidir. Burada satış sözleşmesinde zapta ilişkin 215/2 hükmü kıyasen uygulanmalıdır. Buna göre ihbarda bulunan zarar veren, davanın kaybında ağır kusurlu olmadıkça rücu hakkını kaybetmez⁴¹³. Üçüncü görüşe göre ise davayı ihbar etmeyen zarar verenin rücu hakkını kaybetmeyeceği, fakat davada ortak savunmaları hafif kusuruyla dahi ileri sürmemiş olması hâlinde bu imkânı kaybedeceği kabul edilmektedir. Buna karşılık davayı diğer borçlulara ihbar ettiği takdirde, ortak savunmaları ancak ağır kusuruyla dermeyeran etmemiş olursa rücu imkânını kaybeder⁴¹⁴.

3.2.1.2.5. Rücu Alacağına Uygulanacak Zamanaşımı

Eski Borçlar Kanunu döneminde rücu alacağının tâbi olacağı zamanaşımı süresi açıkça düzenlenmediğinden öğretide farklı fikirler mevcut idi. Üstelik tam teselsül – eksik teselsül ayrımının da olması rücu talebinin tâbi olduğu zamanaşımı süresinin farklı şekillenmesine yol açıyordu. TBK m. 73/1 hükmü ile rücu alacağının tâbi olacağı zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir. TBK m. 73/2 hükmü ile de takibe maruz kalan zarar verenin bu durumu diğer zarar verenlere bildirmemesi durumunda rücu zamanaşımı süresinin değişebileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile hukuki güvenliğin sağlanması bakımından önemli bir gelişme yaşanmıştır.

3.2.1.2.5.1. 818 Sayılı Borçlar Kanunu Dönemindeki Tartışmalar

3.2.1.2.5.1.1. Tam Teselsül Hâlinde

Tam teselsül hâlinde rücu alacağına uygulanması gereken zamanaşımı süresine yönelik ilk görüşe göre, asıl alacağın, yani zarar görenin zarar verenlerden talep edeceği alacağın tâbi olduğu zamanaşımı süresi rücu alacağı için de uygulanmalıdır. Daha açık bir ifadeyle, zarar görenin alacağının dayanağı haksız fiil ise ödemede bulunan zarar veren haksız fiile ilişkin zamanaşımı süresi içinde (BK m. 60), sözleşme ise ödemede bulunan zarar veren de sözleşmeye ilişkin zamanaşımı süresi içinde (BK m. 125 ve 126) diğer zarar verenlere rücu etmelidir⁴¹⁵. Bu görüşü eleştirenlere göre, rücu alacağının asıl alacaktan

⁴¹² Akıntürk, 1971: 219, dn. 26'da anılan yazar.

⁴¹³ Akıntürk, 1971: 219-220; Şahin Caner, 2017: 266-267; Koçano Rodoslu, 2016: 90.

⁴¹⁴ Akıntürk, 1971: 220, Koçano Rodoslu, 2016: 90, Şahin Caner, 2017: 267.

⁴¹⁵ Kurt, 2011: 142; Yağcıoğlu, 2014: 384-385; Dalcı Özdoğan, 2015: 213; Aşık, 2019: 78; Gürkanlar, 1982: 125; Tandoğan, 2010: 392.

bağımsız olması sebebiyle, aynı zamanaşımı süresine tâbi olmak rücu alacağının hukuki niteliği ile uyuşmamaktadır⁴¹⁶.

İkinci bir görüşe göre, yasada rücu alacağının tâbi olacağı zamanaşımı süresine ilişkin bir hüküm olmadığından tüm alacaklar için geçerli olan BK m. 125'te düzenlenen on yıllık zamanaşımı süresi uygulanmalıdır⁴¹⁷. Bu görüşe karşı çıkanlara göre, BK m. 125'teki genel zamanaşımı süresi, her ne kadar kanun diğer sebeplerden doğan alacaklara bu sürenin uygulanmasını istisna tutmamış olsa da kural olarak sözleşmeden doğan alacaklara uygulanır. Ayrıca rücu borçlusu zarar veren, dış ilişkide zarar görene karşı kısa zamanaşımı süresi sebebiyle daha iyi korunuyor. Buna karşılık ödemeden itibaren on yıllık uzun bir süre tehdit altında kalmak onun durumunu daha da ağırlaştırır⁴¹⁸.

Diğer bir görüşe göre ise, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin BK m. 66'da belirlenen bir yıllık kısa ve on yıllık uzun zamanaşımı süreleri kıyasen uygulanmalıdır⁴¹⁹. Bu görüşe karşı yapılan eleştirilere göre, her ne kadar ödemede bulunan zarar görenin aktifinde, diğer zarar verenlerin de pasifinde azalma ve dolayısıyla biz zenginleşme durumu söz konusu olsa da bu zenginleşme, yasa hükmü gereğince bir ödeme yapıldığından sebepsiz bir zenginleşme değildir. Bu sebeple sebepsiz zenginleşmeye ilişkin zamanaşımı sürelerinin rücu alacağı için de uygulanması isabetli bir çözüm olmaz⁴²⁰.

Rücu alacağı için zamanaşımı süresinin ne zaman başlayacağı hususunda da öğretide farklı görüşler vardı. Bir görüşe göre, rücu alacağının asıl alacaktan bağımsız bir alacak olması sebebiyle, BK m. 128 hükmü uygulanmalı ve rücu alacağı için zamanaşımı süresi, alacağın muaccel olduğu, yani zarar görene ödeme yapıldığı andan itibaren işlemeye başlamalıdır⁴²¹. Bu görüşü benimseyen bazı yazarlar, zamanaşımının başlaması için rücu borçlusunun bilinmesi şartını da aramaktadır. Bu şartın hukuki dayanağı olarak da BK m. 66'da yer alan “...mutazarrır olan tarafın verdiği istirdada hakkı olduğuna ıttılai tarihinden itibaren...” düzenlemesi ele alınmaktaydı⁴²².

Öğretideki diğer bir görüşe göre, tam teselsülde rücu alacağı halefiyetle desteklendiği için zarar görene ödeme yapan zarar veren onun yerine geçmektedir. Dolayısıyla zarar görenin alacağı için zamanaşımının başladığı tarih rücu talebinin de

⁴¹⁶ Yağcıoğlu, 2014: 385; Aşık, 2019: 78.

⁴¹⁷ Kurt, 2011: 142; Aşık, 2019: 78; Yağcıoğlu, 2014: 383; Dalcı Özdoğan, 2015: 214; Gürkanlar, 1982: 127; Dağdelen, 2011: 158.

⁴¹⁸ Yağcıoğlu, 2014: 384; Aşık, 2019: 79; Dalcı Özdoğan, 2015: 215.

⁴¹⁹ Yağcıoğlu, 2014: 385; Aşık, 2019: 79; Dalcı Özdoğan, 2015: 215; Kurt, 2011: 143; Gürkanlar, 1982: 127; Dağdelen, 2011: 158.

⁴²⁰ Dalcı Özdoğan, 2015: 215; Gürkanlar, 1982: 127.

⁴²¹ Yağcıoğlu, 2014: 386; Kurt, 2011: 2011: 144; Aşık, 2019: 79.

⁴²² Yağcıoğlu, 2014: 387.

başlangıç tarihi olmalıdır⁴²³. Bu durumda eğer zarar görenin alacağının kaynağı haksız fiil ise, rücu alacağı için de zamanaşımı süresi haksız fiilin işlendiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Bu da zarar veren açısından olumsuz sonuçlar doğurur. Şöyle ki zarar görenin zararının giderildiği tarihte rücu hakkı daha doğmadan zamanaşımına uğramış olabilir. Bu görüşü destekleyenlere göre, zamanaşımının kesilmesine ilişkin BK m. 134/1 hükmüne başvurarak bu sorun giderilebilir⁴²⁴.

3.2.1.2.5.1.2. Eksik Teselsül Hâlinde

Eksik teselsülde rücu alacağının halefiyetle desteklenmediği kabul edilmekteydi. Dolayısıyla rücu hakkı asıl alacaktan bağımsız bir alacak olarak değerlendiriliyordu. Rücu alacağının hukuki dayanağı ve tâbi olacağı zamanaşımı süresinin ne olacağı eksik teselsül hâlinde de tartışmalı idi.

Bir görüşe göre, eksik teselsülde rücu alacağının dayanağı vekâletsiz iş görme olduğundan ve vekâletsiz iş görmede sebepsiz zenginleşme zamanaşımına ilişkin bir ve on yıllık süreler kıyasen uygulandığından, rücu alacağı için de bu süreler dikkate alınmalıdır⁴²⁵. Başka bir görüşe göre, zarar görenin müteselsil sorumlulara açacağı davaya ilişkin zamanaşımı süresi rücu talebi hakkında da uygulanmalıdır. Daha açık bir ifadeyle, eğer kendisine rücu edilen kişinin sorumluluğunun kaynağı haksız fiil ise rücu alacağı da BK m. 60'ta, sözleşme ise BK m. 125'te düzenlenen zamanaşımı sürelerine tâbi olmalıdır⁴²⁶. Bir diğer görüşe göre ise kanunda rücu alacağına ilişkin özel bir zamanaşımı düzenlemesi olmadığından, kanunda başka bir düzenleme olmadığı takdirde on yıllık zamanaşımı süresinin uygulanacağını öngören BK m. 125 ele alınması gerekmektedir⁴²⁷.

Zamanaşımı süresinin başlangıç anı üzerine de farklı görüşler vardı. Bu görüşlerden birine göre, zamanaşımı, zarar görene ödemede bulunan rücu alacaklısının rücu hakkını öğrendiği tarihte işlemeye başlar⁴²⁸. Rücu hakkının doğduğu tarih ile zamanaşımının işlemeye başlama tarihini ayırtıran bu görüş öğretide eleştirilmiştir. Çünkü rücu alacağı, zarar verenin zarar görene ödemede bulunmasından önceki bir tarihte rücu hakkını öğrenmesiyle daha doğmadan zamanaşımına uğrayabilir⁴²⁹.

⁴²³ Yağcıoğlu, 2014: 387; Aşık, 2019: 80; Kurt, 2011: 144.

⁴²⁴ Kurt, 2011: 144; Yağcıoğlu, 2014: 387; Aşık, 2019: 80; Gürkanlar, 1982: 126.

⁴²⁵ Kurt, 2011: 146; Aşık, 2019: 80; Yağcıoğlu, 2014: 387; Kırca, 2013: 48-49.

⁴²⁶ Aşık, 2019: 80; Kurt, 2011: 146; Yağcıoğlu, 2014: 388; Kırca, 2013: 48.

⁴²⁷ Yağcıoğlu, 2014: 388; Aşık, 2019: 80; Kurt, 2011: 147.

⁴²⁸ Aşık, 2019: 80; Kurt, 2011: 148; Yağcıoğlu, 2014: 388.

⁴²⁹ Kurt, 2011: 148; Yağcıoğlu, 2014: 388.

Başka bir görüşe göre, rücu zamanaşımı zarar görene ödemenin yapıldığı tarihten itibaren işlemeye başlamalıdır. Zira BK m. 128’de zamanaşımı alacağın muaccel olacağı anda işlemeye başlayacağı düzenlenmişti. Rücu alacağı zarar görene ödeme yapıldığı tarihte muaccel olduğundan, rücu zamanaşımı da bu tarihte işlemeye başlamalıdır⁴³⁰.

Öğretideki diğer bir görüşe göre ise rücu alacağı için on yıllık uzun zamanaşımı süresi, haksız fiilin işlendiği tarihten itibaren işlemeye başlamalıdır. Bu görüşe karşılık, zamanaşımı süresinin rücu alacağı henüz doğmadan işlemesinin isabetli olmadığını ileri sürerek, bu sürenin zarar görene ödeme yapıldığı tarihten itibaren işlemeye başlaması gerektiğini savunanlar da vardı⁴³¹.

Görüldüğü üzere hem tam teselsül hâlinde hem de eksik teselsül hâlinde rücu alacağının tâbi olacağı zamanaşımı süresi kanunda düzenlenmediğinden öğretide ve uygulamada tartışma konusu olmuş ve farklı fikirler ileri sürülmüştür. Yargıtay, rücu alacağına ilişkin bazı kararlarında⁴³² kanunda özel bir düzenleme olmadığından BK m. 125’te düzenlenen on yıllık süreyi esas alırken bazı kararlarında⁴³³ da BK m. 60’ta düzenlenen süreleri esas almıştır. Bize göre, kanunda özel bir düzenleme olmadığından BK m. 125 ile düzenlenen on yıllık sürenin esas alınması daha isabetli olurdu. Zamanaşımının başlaması bakımından, rücu alacağı bağımsız bir alacak olduğu için ödemenin yapıldığı ve birlikte sorumlunun öğrenildiği tarihinden itibaren zamanaşımının işlemeye başlaması gerekirdi.

3.2.1.2.5.2. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun Düzenlemesi

Türk Borçlar Kanunu rücu alacağı için zamanaşımı süreleri öngörmüştür. TBK m. 73/1’de rücu zamanaşımına ilişkin biri kısa diğeri uzun olmak üzere iki süre belirlenmiştir. Böylece rücu alacaklısı zarar verenin karşılaşacağı olumsuz durumların bertaraf edildiğini ve hukuki güvenliğin sağlandığını söyleyebiliriz. TBK m. 73/1 ile tazminatın ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten itibaren başlayan iki yıllık kısa ve herhâlde tazminatın tamamının ödendiği tarihten itibaren başlayan on yıllık uzun zamanaşımı süresi öngörülmüştür. TBK m. 73/2 hükmü ile de her bir sorumluya bildirim külfeti yüklenmiştir. Bu hükme göre, tazminatı ödenmesi kendisinden talep edilen sorumlu, bu durumu birlikte

⁴³⁰ Kurt, 2011: 148; Yağcıoğlu, 2014: 389; Aşık, 2019: 80.

⁴³¹ Yağcıoğlu, 2014: 389; Kurt, 2011: 149.

⁴³² Yargıtay HGK, E. 2012/1814, K. 2013/715, T. 15.05.2013 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 21.04.2023).

⁴³³ Yargıtay 10. HD, E. 2009/10078, K. 2010/1028, T. 28.01.2010 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 22.04.2023).

sorumlu olduğu diğer sorumlulara bildirmezse zamanaşımı, bu bildirimin dürüstlük kurallarına göre yapılabileceği tarihte işlemeye başlar.

Türk Borçlar Kanunu'nun bu düzenlemesi, öğreti ve uygulamadaki görüş farklılıklarını ortadan kaldırmış, bu konuda açıklık ve hukuki güvenliği sağlamak açısından isabetli olmuştur. Rücu alacağı için ayrı bir zamanaşımı süresinin düzenlenmesiyle onun tazminat alacağından bağımsız bir alacak olduğu kabul edilmiştir⁴³⁴.

3.2.1.2.5.2.1. Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı

TBK m. 73/1 hükmü ile rücu alacağı bakımından iki zamanaşımı süresi belirlenmiştir: iki yıllık kısa süre ve on yıllık uzun süre. İki yıllık sürenin başlaması iki şartın birlikte varlığına bağlanmıştır. İlk şart tazminatın tamamen ödenmesidir. Tazminatın tamamen ödenmiş olarak kabul edilmesi için bu durumun fiilen gerçekleşmiş olması gerekir. Talepte bulunulan zarar verenin zararın tamamının tazminine mahkûm edilmesi veya ona karşı icra takibinin başlaması bu şartın gerçekleşmiş sayılması için yeterli değildir⁴³⁵. Ayrıca zamanaşımının işlemeye başlaması için tazminatın kısmen ödenmesi yeterli görülmemiştir. Yani talepte bulunulan zarar verenin, kendi payından fazlasını ve fakat tazminatın bir kısmını ödemiş olduğu durumda rücu zamanaşımı işlemeye başlamaz⁴³⁶. Zamanaşımının tazminatın tamamının ödenmesiyle başlaması öğretide eleştirilmiştir. Şöyle ki, TBK m. 62/2'de tazminatın kendi payına düşeninden fazlasını ödeyen zarar verenin rücu hakkına sahip olacağı ifade edilmiştir. Başka bir deyişle, ödeme yapan zarar verenin rücu hakkının doğması için tazminatın tamamını ödemesi şart değildir, kendi payından fazlasını ödemesi yeterlidir. Ancak TBK m. 73/1 hükmü zamanaşımının işlemeye başlaması için tazminatın tamamının ödenmesi şartını aramaktadır. Eğer zarar gören kısmi ödemeyi kabul ederse, ödeme yapan zarar verenin rücu hakkının doğacağını ve fakat rücu zamanaşımının işlemeye başlamayacağını kabul etmek uygun bir çözüm tarzı değildir⁴³⁷.

Kanımca, zarar görene yapılan her kısmi ödeme için zamanaşımı süresinin ayrıca işlemeye başlayacağı kabul edilebilir. Zira zarar görene kısmi ödeme yapıldığı durumda, bu miktar için rücu alacağı muaccel olur. Kural olarak, her bir alacak için zamanaşımı süresi alacağın muaccel olma tarihinden itibaren başlar.

⁴³⁴ Kırca, 2013: 49.

⁴³⁵ Yağcıoğlu, 2014: 391; Koçano Rodoslu, 2016: 171; Kapancı, 2014: 554; Aşık, 2019: 81; Kurt, 2011: 152.

⁴³⁶ Koçano Rodoslu, 2016: 171; Aşık, 2019: 82; Nomer, 2011: 254; Kılıçoğlu, 2016: 523.

⁴³⁷ Nomer, 2011: 254; Ayan, 2020: 33-34; Dalcı Özdoğan, 2015: 218.

İki yıllık sürenin başlaması için gereken diğer şart ise birlikte sorumlu olunan kişi veya kişilerin öğrenilmesidir. Burada öğrenmeden kasıt, diğer bir sorumlunun varlığının ve kimlik bilgilerinin fiilen öğrenilmesidir⁴³⁸. Tazminatı ödeyen sorumlu diğer sorumluları farklı tarihlerde öğrenirse, her bir sorumlu için iki yıllık zamanaşımı süresi de farklı tarihlerde işlemeye başlar⁴³⁹.

On yıllık uzun zamanaşımı süresi tazminatın tamamının ödenmesiyle başlar (TBK m. 73/1). Bu hükmü eleştiren bir görüşe göre, zamanaşımının tazminatın tamamının ödenmesinden itibaren işlemeye başlaması, rücu borçlusu zarar verenleri, tek başına sorumlu olsalardı içinde bulunacakları durumdan daha ağır bir duruma sokmaktadır. Bu durum, rücu hakkının zararın doğmasından çok uzun süre sonra da istenebilir olmasına imkân tanımaktadır. Diğer bir deyişle, zarar görenin açtığı davanın uzun bir süre sonra sonuçlanması ve ardından gelen icra takibinin de belirli bir sürede sonuçlanması sebebiyle rücu talebinin zararın doğmasından 20, 30 yıl sonra ileri sürülebilmesi mümkün olur. Bunun sonucunda rücu borçlusu kendisinden talepte bulunulabilecek en son tarihi tespit edemez⁴⁴⁰.

3.2.1.2.5.2.2. Bildirim Külfeti

TBK m. 73/2 hükmü ile zamanaşımının başlaması bakımından ek bir şart daha getirilmiştir. Bu hükme göre, kendisinden talepte bulunulan zarar veren, durumu kendisiyle birlikte sorumlu olan diğer zarar verenlere bildirmek durumundadır. Aksi takdirde rücu zamanaşımı, bu bildirimin dürüstlük kurallarına göre yapılabileceği tarihten itibaren işlemeye başlar. Hükmün düzenlemesine göre, bildirim hukuki niteliği itibarıyla bir yükümlülük (mükellefiyet) değil, yükümdür (külfettir). Zira kendisinden talepte bulunulan zarar veren bu bildirimi yapmadığı takdirde bir borç altına girmez, rücu zamanaşımı daha erken işlemeye başlar⁴⁴¹.

Bildirim külfetinin düzenlenmesinin amacı rücu borçlusu olacak zarar verenleri bazı olumsuz sonuçlardan korumaktır. Daha açık bir ifadeyle, bildirimin yapılmasıyla diğer zarar verenlerin davaya müdahale etmeleri, tedbir alabilmeleri, sorumluluklarını azaltmaya veya ortadan kaldırmaya yarayacak savunmaları ve ispat araçlarını ileri sürmeleri mümkün

⁴³⁸ Kapancı, 2014: 555; Yağcıoğlu, 2014: 392; Ayan, 2020: 35; Kılıçoğlu, 2016: 523.

⁴³⁹ Kapancı, 2014: 392; Koçano Rodoslu, 2016: 171; Kapancı, 2014: 555; Ayan, 2020: 35; Kurt, 2011: 153.

⁴⁴⁰ Nomer, 2011: 255; Koçano Rodoslu, 2016: 172; Kapancı, 2014: 559; Ayan, 2020: 34; Dalcı Özdoğan, 2015: 220-221.

⁴⁴¹ Kılıçoğlu, 2016: 524; Kapancı, 2014: 555; Koçano Rodoslu, 2016: 173; Yağcıoğlu, 2014: 394; Kurt, 2011: 155; Aşık, 2019: 83.

olur. Zarar gören karşısında sorumlular menfaat birliği içinde bulunduğundan böyle bir bildirimin yapılmasını dürüstlük kuralının gereğidir⁴⁴².

Bildirim külfetinin sadece zarar görene dava açılması hâlinde mi doğacağı öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre, zarar gören sadece kendisine dava açıldığı takdirde diğer zarar verenlerden bir talepte bulunulmadığından emin olabilir. Bu sebeple de bildirim külfeti sadece dava açılması durumunda söz konusudur. Nitekim uygulamada da genellikle, zarar gören talebini dava yoluyla ileri sürer⁴⁴³. Diğer bir görüşe göre, bildirim külfetinin yerine getirilmesi için zarar görenin sorumluların birinden tazminat talebinde bulunması yeterlidir⁴⁴⁴. Bildirimin nasıl yapılacağı hususu da kanunda düzenlenmemiştir. Genel kabule göre, zarar veren, kendisine karşı açılan davayı davanın ihbarıyla ilgili genel hükümlere göre (HMK m. 61 vd.) veya dava dışı ihbarla ya da diğer zarar verenlere karşı doğrudan rücu davası açarak bildirim külfetini yerine getirebilir⁴⁴⁵.

Bildirimin yapılmaması hâlinde iki yıllık rücu zamanaşımı, bildirimin dürüstlük kuralları gereğince yapılabileceği tarihte işlemeye başlar⁴⁴⁶. Bu durumda tazminatın ödenip ödenmemesi bir önem taşımamaktadır. Bildirimin dürüstlük kuralına göre yapılabileceği tarihte tazminat tamamen ödenmemiş ve hatta rücu alacağı doğmamış olsa dahi zamanaşımı o tarihten itibaren işletilir. Bildirimin yapılmaması durumunda zamanaşımının başlayacağı tarih muğlak bir şekilde düzenlenmiştir. Bu muğlaklık dolayısıyla bildirimin dürüstlük kuralına göre yapılacağı tarih, hâkim tarafından tespit edilir (TMK m. 4)⁴⁴⁷.

3.2.2. Halefîyet

3.2.2.1. Genel Olarak

Genel olarak halefîyet, üçüncü bir kişinin başkasına ait bir borcu ifa ederek alacaklının haklarına, kanunda belirlenen hâllerde ve alacaklıya yaptığı ifa oranında, başka bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden sahip olmasıdır⁴⁴⁸. Genel olarak halefîyet TBK m. 127'de düzenlenmiştir. Müteselsil sorumluluk bakımından ise halefîyet, payından fazla ödemedede bulunan zarar verenin yaptığı ödeme oranında zarar görenin haklarına sahip

⁴⁴² Yağcıoğlu, 2014: 393; Kapancı, 2014: 556; Kurt, 2011: 154; Ayan, 2020: 36; Kırca, 2013: 50.

⁴⁴³ Ayan, 2020: 36; Kurt, 2011: 155; Koçano Rodoslu, 2016: 173; Yağcıoğlu, 2014: 394.

⁴⁴⁴ Kapancı, 2014: 556; Koçano Rodoslu, 2016: 173.

⁴⁴⁵ Yağcıoğlu, 2014: 395; Aşık, 2019: 83; Kurt, 2011: 155; Dalcı Özdoğan, 2015: 221.

⁴⁴⁶ Koçano Rodoslu, 2016: 173; Kapancı, 2014: 555; Ayan, 2020: 37; Aşık, 2019: 84; Kurt, 2011: 156; Dağdelen, 2011: 160.

⁴⁴⁷ Kurt, 2011: 157; Aşık, 2019: 84.

⁴⁴⁸ Şahin Caner, 2017: 277; Yağcıoğlu, 2014: 258; Akıntürk, 1971: 222; Canyürek, 2003: 131; Kılıçoğlu, 1974: 397.

olmasıdır. Görüldüğü üzere, genel halefiyetten farklı olarak zarar görene halef olan kişi üçüncü bir kişi değil, müteselsil sorumluluk ilişkisi içinde bulunan bir zarar verendir⁴⁴⁹.

Halefiyet, rücutan farklı olarak, asıl alacak hakkından bağımsız bir hak değildir. Halefiyette asıl alacak sona ermeyip, alacaklıyı tatmin edene geçmektedir. Bu sebeple, alacaklıya ait olan alacak hakkı, bu hakkı sağlamlaştırmak için oluşturulan rehin ve kefalet gibi haklar ve diğer fer'i haklar alacaklıyı tatmin edene geçer. Müteselsil sorumluluk hâlinde halefiyet sorumluların iradesine bağlı olmayıp, kanundan doğan bir haktır⁴⁵⁰.

Müteselsil sorumlulukta halefiyet, TBK m. 62/2'de düzenlenmiştir. Hükümde açıkça ifade edildiği üzere, kendi payından fazla ödemede bulunan zarar veren, bu fazla ödemesi için zarar görenin alacak hakkına halef olur. TBK m. 168/1'de de alacaklıyı tatmin eden ve diğerlerine rücu hakkına sahip olan borçlunun ifa oranında alacaklının haklarına halef olacağı düzenlenmiştir.

3.2.2.2. Halefiyete Dayalı Talep Hakkının Kullanılması

3.2.2.2.1. Halefiyetin Şartları

Müteselsil borçlulukta alacaklıya ödemede bulunan borçlunun onun haklarına halef olabilmesi için şu şartların birlikte varlığı aranır: borçlular arasında teselsülün varlığı, alacaklının tatmin edilmiş olması ve alacaklıyı tatmin eden borçlunun rücu hakkını kaybetmemiş olması. Bu şartlar, müteselsil borçluluğun bir hâli olan müteselsil sorumlulukta da geçerlidir. Şimdi bu şartları daha detaylı inceleyelim.

3.2.2.2.1.1. Borçlular Arasında Teselsülün Varlığı

TBK m. 168'e veya m. 62'e dayanan halefiyetin doğumu için sadece başkasına ait bir borcun varlığı yeterli değildir. Bunun için bu borcun kanundan veya sözleşmeden doğan müteselsil bir borç olması gerekmektedir⁴⁵¹. Eğer bu borç ilişkisi kısmi borçluluk ise, müteselsil borç söz konusu olmayacağından halefiyetten de bahsedilemez. Ayrıca borcun konusu bir önem arz etmemektedir. Hatta borcun konusunun her bir borçlu için

⁴⁴⁹ Canyürek, 2003: 132; Akıntürk, 1971: 222; Nomer, 2015: 422; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 300; Antalya, 2013: 808; Şahin Caner, 2017: 278; Eren, 2019: 1355;

⁴⁵⁰ Kılıçoğlu, 1974: 398; Canyürek, 2003: 132; Akıntürk, 1971: 223; Dalcı Özdoğan, 2015: 95; Eren, 2019: 1356.

⁴⁵¹ Kapancı, 2014: 389; Kılıçoğlu, 1979: 69; Haznedar ve Gürses, 2016: 836-837; Şahin, Caner, 2017: 280; Aşık, 2019: 45.

aynı olması da şart değildir⁴⁵². Halefiyetin doğması için müteselsil borcun kaynağı da bir önem arz etmemektedir. Bu borç sözleşmeden veya kanundan kaynaklanmış olabilir⁴⁵³.

3.2.2.2.1.2. Zarar Görenin Tatmin Edilmiş Olması

Halefiyetin doğması için teselsül ilişkisinin varlığı tek başına yeterli değildir. Bunun için sorumlulardan biri tarafından zarar görenin tatmin edilmiş olması gerekir. Bununla birlikte, zarar görenin tamamen tatmin edilmiş olması şart değildir. Kısmi ödeme hâlinde de ödeme oranında halefiyet doğar. Ancak ödemenin o sorumlunun payından az veya payına eşit olması durumunda rücu hakkı doğmayacağından, halefiyetin de doğması mümkün değildir⁴⁵⁴.

3.2.2.2.1.3. Rücu Hakkının Varlığı

Halefiyetin doğumu için var olması elzem olan şartlardan biri de zarar göreni tatmin eden sorumlunun rücu hakkına sahip olmasıdır. Eğer bu sorumlu zarar göreni tatmin etmesine rağmen rücu hakkını kazanamamışsa veya rücu hakkını kaybetmişse artık halefiyetten de söz edilemez. Zira TBK m. 168/1 hükmü de halefiyetin doğumunu rücu hakkının varlığına bağlamıştır⁴⁵⁵. Bir müteselsil sorumlu zarar göreni kendi payından az veya kendi payı miktarınca tatmin ederse rücu hakkı doğmamış olur. Hem TBK m. 62/2 hem de m. 167/2 uyarınca rücu hakkının doğması için yapılan ödemenin, ödemeyi yapanın iç ilişkideki payından fazla olması gerekir⁴⁵⁶. Rücu hakkı zamanaşımına uğrarsa, ona bağlı olarak ortaya çıkan halefiyet de artık söz konusu olmaz⁴⁵⁷. Daha önce de belirtildiği üzere, ödeme yapan müteselsil sorumlu, ortak savunmaları kusurlu olarak ileri sürmemişse veya tazminat borcunu ifa ettiğini diğer sorumlulara bildirmeyerek bu borcun ikinci kez ifa edilmesine sebebiyet vermişse, rücu hakkını kaybeder. Bu durumda bu sorumlunun zarar görenin haklarına halef olması da söz konusu değildir⁴⁵⁸.

⁴⁵² Kılıçoğlu, 1979: 69; Dalcı Özdoğan, 2015: 280; Aşık, 2019: 45.

⁴⁵³ Kılıçoğlu, 1979: 69; Aşık, 2019: 45.

⁴⁵⁴ Akıntürk, 1971: 223; Canyürek, 2003: 133; Tekinay vd., 1993: 321; Haznedar ve Gürses, 2016: 838; Kılıçoğlu, 1979: 72-73; Tunçomağ, 1976: 1066; Kapancı, 2014: 389.

⁴⁵⁵ Kapancı, 2014: 390; Tunçomağ, 1976: 1066; Kılıçoğlu, 1979: 74; Aşık, 2019: 46; Şahin Caner, 2017: 282.

⁴⁵⁶ Şahin Caner, 2017: 282; Kılıçoğlu, 1979: 74.

⁴⁵⁷ Kapancı, 2014: 391; Aşık, 2019: 47.

⁴⁵⁸ Kılıçoğlu, 1979: 75-76; Haznedar ve Gürses, 2016: 840-841.

3.2.2.2.2. Halefiyetin Kapsamı

Zarar görene ödemede bulunan müteselsil sorumlu, onun haklarına halef olacaktır. Ödemede bulunan müteselsil sorumlu, halefiyet hakkı kapsamında diğer sorumlulardan tazminat alacağını, bu alacağa bağlı hakları ve bazı masrafları talep edebilir.

Tazminat alacağı bakımından, ödemede bulunan müteselsil sorumlu, ödediği oranda bir alacağa değil, kendi payı çıktıktan sonra geriye kalan kısma halef olur⁴⁵⁹. İç ilişkide teselsül olmadığından diğer sorumlulardan payları oranında talepte bulunacaktır. Buradan da anlaşıldığı üzere halefiyet rücu hakkı oranında meydana gelmektedir⁴⁶⁰.

Zarar görene halef olan sorumlu, tazminat alacağının yanında bu alacağa bağlı olan hakları da elde eder. Halefiyetin önemi de özellikle alacağa bağlı olan hakların da intikal etmesinde görülür. Halefiyetle asıl alacağa bağlı teminatları da elde eden müteselsil sorumlunun alacağı güvence altına alınmış olur. Böylece zarar görene halef olan sorumlu, alacağını diğer sorumlulardan daha kolay bir şekilde talep edebilir⁴⁶¹. Halefiyet kapsamında halef olan sorumluya geçen teminatlar, rehin veya hapis hakkı gibi aynı teminatlar olabileceği gibi, kefalet gibi kişisel teminatlar da olabilir⁴⁶². Alacağa bağlı hakların halefiyet yoluyla halefe geçmesi için tarafların bir müdahalesine gerek yoktur. Bu haklar da asıl alacak gibi kanundan dolayı ve kendiliğinden halefe geçer⁴⁶³.

Zarar görenin kısmen tatmin edildiği durumlarda, eğer teminatlar hem zarar görenin hem de halef olan sorumlunun talep hakkını karşılamaya yetiyorsa sorun yoktur. Buna karşılık gösterilen teminatlar hem zarar görenin hem de halef olan sorumlunun talep hakkını karşılamaya yetmiyorsa, zarar görenin talep hakkı halefin hakkından üstün tutulmalıdır. Bu kural öğretide “*Nemo subrogat contra se*”, yani halefiyet alacaklıya zarar veremez şeklinde ifade edilmektedir⁴⁶⁴.

Masrafların halefiyet kapsamına girip girmemesi hususunda ise bir ayırım yapılmaktadır. Eğer halef olan müteselsil sorumlu, zarar görene, onun dava ve takip masraflarını da ödemişse, bu masrafların diğer sorumlulardan talep edilmesi gerekir. Buna mukabil, halef olan müteselsil sorumlu, zarar görene ödemediği kendisi tarafından yapılan masrafları diğer sorumlulardan isteyemez. Çünkü halef olan müteselsil sorumlunun yaptığı bu masraflar zarar görene ödenmemiştir ve onun tatmini kavramına girmemektedir. Bu

⁴⁵⁹ Kılıçoğlu, 1979: 95; Kapancı, 2014: 421; Şahin Caner, 2017: 283; Aşık, 2019: 44; Yağcıoğlu, 2014: 258.

⁴⁶⁰ Kılıçoğlu, 1979: 95; Kapancı, 2014: 421; Şahin Caner, 2017: 283; Aşık, 2019: 44.

⁴⁶¹ Kılıçoğlu, 1979: 97; Kapancı, 2014: 446; Haznedar ve Gürses, 2016: 863-864.

⁴⁶² Kapancı, 2014: 447; Şahin Caner, 2017: 283.

⁴⁶³ Kılıçoğlu, 1979: 97; Kapancı, 2014: 446; Haznedar ve Gürses, 2016: 863.

⁴⁶⁴ Yağcıoğlu, 2014: 258; Kapancı, 2014: 375.

nedenle halef olan müteselsil sorumlunun, zarar görenin tazminat alacağı ile olan ilişkisini kesmek maksadıyla yaptığı masraflar halefiyet yoluyla intikal eden alacağın kapsamına girmezler⁴⁶⁵. Halef olan müteselsil sorumlunun yaptığı ve halefiyet kapsamına girmeyen masrafların başka hukuki sebeplere dayanılarak diğer müteselsil sorumlulardan istenilmesine bir engel yoktur. Fakat böyle bir durumda zarar görenden halef olan müteselsil sorumluya geçen teminatlar bu masrafları temin etmezler. Diğer hukuki nedenlere dayanan rücu talebinde ise teminatların intikali söz konusu olmadığı için masraflar güvenceli değildir⁴⁶⁶.

3.2.2.2.3. Halefiyetin Sağladığı Yararlar

Halefiyet hakkı, bundan yaralanacak olan kişiye birtakım yararlar sağlamaktadır. Halefiyetin en belirgin yararı, asıl alacakla birlikte bu alacağa bağlı fer'i hakların da halef olan kişiye geçmesidir (TBK m. 189/1)⁴⁶⁷. Yukarıda da ifade edildiği üzere, asıl alacağı güvence altına alan rehin, kefalet gibi haklar da asıl alacakla birlikte halefe geçer. Öğretide kabul edilen görüşe göre, haksız fiilden sorumlulukta, alacak hakkı çoğu zaman bünyesinde fer'i hakları barındırmaz. Dolayısıyla sorumluluğun bu türünde halefiyetin pratik bir anlamı yoktur. Buna karşılık Kılıçoğlu tarafından savunulan görüşe göre, haksız fiilden doğacak alçaklar için sonradan bir teminat gösterilmiş olabilir. Bu sebeple haksız fiilden kaynaklanan sorumlulukta da halefiyetin pratik bir anlamı vardır⁴⁶⁸.

Halefiyetin bir yararı da halefi rücu sebebini ispat zorunluluğundan kurtarmasıdır. Başka bir deyişle, halefin, zarar göreni tatmin ederek halefiyet hakkını kazandığını ispat etmesi yeterli olup, diğer zarar verenlere karşı başvuru talebinin hukuki dayanağını (vekaletsiz iş görme, vekalet, sebepsiz zenginleşme) ispat etmesi gerekmemektedir. Bu bakımdan halefiyet, zarar göreni tatmin eden zarar verene büyük bir kolaylık sağlamaktadır⁴⁶⁹.

3.2.2.2.4. Halefiyete Uygulanacak Zamanaşımı

Kural olarak halefiyet alacağı için geçerli olan zamanaşımı süresi asıl alacağın tâbi olduğu zamanaşımı süresidir. Yani halefiyet, asıl alacağın zamanaşımı süresinde bir

⁴⁶⁵ Kılıçoğlu, 1979: 96; Kapancı, 2014: 426; Haznedar ve Gürses, 2016: 861-862.

⁴⁶⁶ Kılıçoğlu, 1979: 96-97.

⁴⁶⁷ Yağcıoğlu, 2014: 264; Kılıçoğlu, 1979: 18; Haznedar ve Gürses, 2016: 815; Kapancı, 2014: 371; Tunçomağ, 1976: 1066; Canyürek, 2003: 131-132; Akıntürk, 1971: 224.

⁴⁶⁸ Kılıçoğlu, 1979: 71; Karahasan, 2003: 324; Yağcıoğlu, 2014: 264; Aşık, 2019: 47.

⁴⁶⁹ Kılıçoğlu, 1979: 18; Haznedar ve Gürses, 2016: 815; Kapancı, 2014: 370; Canyürek, 2003: 133; Akıntürk, 1971: 224; Aşık, 2019: 47.

değişiklik yaratmaz⁴⁷⁰. Eğer alacağın kaynağı haksız fiil ise, halefe geçen alacağın tâbi olacağı zamanaşımı süresi iki ve on yıllık süreler (TBK m. 72); alacağın kaynağı sözleşme olursa, zamanaşımı süresi yerine göre on (TBK m. 146) veya beş (TBK m. 147) yıllık süreler olur⁴⁷¹. Bu durumda halefe geçen alacak için zamanaşımı süresi yeniden işlemeye başlamaz, asıl alacağın tâbi olduğu zamanaşımı süresi kaldığı yerden işlemeye devam eder⁴⁷².

Kılıçoğlu'na göre, müteselsil borçluluk hâlinde halefiyet, her zaman temelde bir rücu hakkının varlığını gerektirir ve bu hakkın fer'i niteliğinde bir haktır. Rücu hakkı, alacaklıya ödemede bulunan müteselsil borçlu lehine ödeme anında muaccel olan bir hak temin eder. Çünkü halefiyetin rücu hakkına dayandığı hâllerde halefe geçen alacak rücu hakkının bir fer'i olup, asıl alacaktan bağımsızdır. Bu nedenle rücu hakkının bir fer'i olan halefiyet hakkı için bu hakkın doğduğu andan itibaren yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar⁴⁷³. Diğer yandan müteselsil borçlulukta müteselsil borçlulardan birinin alacaklıyı tatmin etmesi borcun ikrarı olarak kabul edilir. Borç ikrarı zamanaşımını kesen sebeplerdendir ve TBK m. 155'e göre müteselsil borçlulardan biri aleyhine kesilen zamanaşımı diğer borçlulara karşı da kesilmiş olur. Dolayısıyla müteselsil borçlulardan birinin alacaklıyı tatmin ederek onun haklarına halef olmasıyla halefiyetin doğduğu andan itibaren yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar⁴⁷⁴.

Genel kabul rücu ile halefiyet arasında fer'ilik bağının olmaması ve bu hakların birbiriyle yarışan talepler olmasıdır. Bu durumda rücu zamanaşımı ile halefiyet zamanaşımının başlama tarihleri farklılık arz eder. Ayrıca müteselsil sorumlulukta zarar verenin zarar göreni mahkeme kararı olmadan tatmin etmesi pek karşılaşılan bir durum değildir. Mahkeme kararına dayanan ödemenin de borç ikrarı olduğu kabul edilemez. Bu sebeple her iki talep için farklı zamanaşımı sürelerinin geçerli olacağı kabul edilmelidir⁴⁷⁵.

Halefiyet alacağı için asıl alacağa ilişkin zamanaşımı süresinin işlemeye devam etmesi sebebiyle, halefiyet alacağının rücu alacağından daha önce zamanaşımına uğraması söz konusu olabilir. Bu durumda yalın rücu alacağına dayanarak diğer sorumlulardan

⁴⁷⁰ Yargıtay HGK, E. 2013/1559, K. 2013/1461, T. 09.10.2013 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 21.04.2023).

⁴⁷¹ Kılıçoğlu, 1979: 135; Haznedar ve Gürses, 2016: 893.

⁴⁷² Yağcıoğlu, 2014: 403; Dalcı Özdoğan, 2015: 224; Kapancı, 2014: 541.

⁴⁷³ Kılıçoğlu, 1979: 136-137; Haznedar ve Gürses, 2016: 893-894; Yağcıoğlu, 2014: 403; Şahin Caner, 2017: 284.

⁴⁷⁴ Kılıçoğlu, 1979: 137; Haznedar ve Gürses, 2016: 894; Kapancı, 2014: 543; Yağcıoğlu, 2014: 403.

⁴⁷⁵ Yağcıoğlu, 2014: 403-404.

talepte bulunan zarar veren, asıl alacağı güvence altına alan teminatlardan yararlanmak istediğinde diğer sorumluların zamanaşımını def'i ile karşılaşır⁴⁷⁶.

3.2.3. Rücu ile Halefiyet Arasındaki İlişki

Öğretide genel kabul gören görüşe göre, halefiyet, rücu alacağının varlığını güvence altına alma, onu tamamlama ve garanti etme amacıyla düzenlenmiştir⁴⁷⁷. Rücu alacağı tazminat alacağından bağımsız bir hak olduğundan bu alacağa sahip olan zarar veren, zarar görene ait yetkileri ve fer'i hakları kullanamaz. Halefiyet ise ödemede bulunan zarar verenin zarar görenin yerine geçmesidir. Bu sebeple zarar görene halef olan zarar veren, zarar görene ait yetkileri ve fer'i hakları diğer zarar verenlere başvururken kullanabilir⁴⁷⁸. Bir başka görüşe göre, halefiyet rücu hakkını güvence altına aldığı için onun fer'i niteliğindedir. Dolayısıyla zarar görene ödemede bulunan zarar veren bir şekilde rücu hakkını kaybederse, rücu hakkına bağlı olan halefiyet hakkını da kaybeder. Fakat her iki hak farklı hukuki temellere dayanmaktadır ve hukuki koşulları ve sonuçları da farklıdır. Bu sebeple halefiyet alacağının rücu alacağının fer'i nitelikte olduğunu söylemek pek mümkün değildir⁴⁷⁹.

Rücu ve halefiyet haklarının birbirinden bağımsız ve birbiriyle yarışan haklar olduğu öğretide kabul edilmektedir. TBK m. 62'de "*...diğer müteselsil sorumlulara karşı rücu hakkına sahip ve zarar görenin haklarına halef olur.*" ifadesini de taleplerin yarışması şeklinde yorumlamak gerekir. Bu sebeple, zarar görene kendi payından fazla ödemede bulunan zarar veren, yaptığı fazla ödemeyi diğer zarar verenlerle paylaşmak için rücu veya halefiyet hakkını kullanmakta serbesttir. Daha açık bir ifadeyle, ödemede bulunan zarar veren, bu haklardan hangisi kendisine daha çok menfaat sağlayacaksa, ona başvurabilir. Ancak iç ilişkide paylaştırma sadece bir defa yapılabilir. Zira rücu ve halefiyet alacakları birbirinin alternatifidir. Dolayısıyla bu alacaklardan biri ödenince diğeri de sona erer⁴⁸⁰. Fakat rücu alacağı ile halefiyet alacaklarının kapsamları farklı olduğu durumlarda üst sınırı rücu alacağı belirler. Tazminatı ödeyen müteselsil sorumlu, uğradığı maddi kaybın üstünde bir talepte bulunamaz. Aksi durum o sorumlunun zarar gören üzerinden zenginleşmesine yol açardı⁴⁸¹.

⁴⁷⁶ Yağcıoğlu, 2014: 404; Aşık, 2019: 87; Dalcı Özdoğan, 2015: 224.

⁴⁷⁷ Eren, 2019: 932; Nomer, 2015: 422; Koçano Rodoslu, 2016: 13.

⁴⁷⁸ Yağcıoğlu, 2014: 260; Nomer, 2015: 422; Koçano Rodoslu, 2016: 13.

⁴⁷⁹ Dalcı Özdoğan, 2015: 99; Yağcıoğlu, 2014: 262; Kapancı, 2014: 365; Koçano Rodoslu, 2016: 15.

⁴⁸⁰ Dalcı Özdoğan, 2015: 98-99; Kapancı, 2014: 366; Nomer, 1997: 250; Yağcıoğlu, 2014: 262.

⁴⁸¹ Kapancı, 2014: 368; Koçano Rodoslu, 2016: 17-18; Nomer, 1997: 250.

Rücu alacağının asıl alacaktan bağımsız olmasının bir sonucu, asıl alacaktan farklı bir zamanaşımı süresine tâbi olmasıdır. Her iki alacak bakımından zamanaşımı sürelerinin başlangıç anları farklılık göstermektedir. TBK m. 73'ün düzenlemesine göre rücu alacağı için zamanaşımı süresi alacaklı tamamen tatmin edildikten ve diğer sorumlular öğrenildikten sonra işlemeye başlar. Halefiyet alacağı ise asıl tazminat alacağının devamı niteliğindedir. Bu sebeple, zarar verenlerden birinin zarar göreni tatmin ederek onun haklarına halef olması durumunda halefiyet alacağı için yeni bir zamanaşımı süresi başlamaz, tazminat alacağı bakımından işlemeye başlayan zamanaşımı süresi halefiyet alacağı bakımından da kaldığı yerden işlemeye devam eder. Dolayısıyla halefiyet hakkını kullanan kişi, zarar görenin tazminat alacağına ilişkin zamanaşımı süreleri geçmeden alacağını talep etmek durumundadır⁴⁸². Eğer halefiyet alacağının zamanaşımı süresi bitmişse, ödemede bulunan zarar veren rücu hakkını kullanarak diğer zarar verenlere başvurur.

3.3. Tazminatın Sorumlular Arasında Paylaştırılması

3.3.1. Genel Olarak

Müteselsil sorumlular dış ilişkide zarar görene karşı zararın tamamından sorumludurlar. Buna karşılık iç ilişkide teselsül cereyan etmez ve her bir sorumlu kendi hissesine düşen miktardan sorumlu olur. Genel olarak müteselsil borçlular arasındaki iç ilişkide payların hangi oranda olacağına ilişkin TBK m. 167/1 hükmüne göre “*Aksi kararlaştırılmadıkça veya borçlular arasındaki hukuki ilişkinin niteliğinden anlaşılmadıkça, borçlulardan her biri, alacaklıya yapılan ifadan, birbirlerine karşı eşit paylarla sorumludurlar.*” Bu hükme göre, eğer bir kanun hükmü veya borçlular arasında bir anlaşma yoksa ya da hukuki ilişkinin niteliğinden de anlaşılamıyorsa, borçlular tazminattan eşit paylarla sorumlu olurlar. Fakat lafzından da anlaşıldığı üzere bu hüküm tamamlayıcı mahiyettedir. Dolayısıyla borçlular anlaşarak faklı paylaşma oranları belirleyebilirler. Kanun hükmü sebebiyle ya da hukuki ilişkinin niteliğinden dolayı da farklı paylaşım oranları belirlenebilir⁴⁸³.

3.3.2. Müteselsil Sorumlulukta Tazminatın Paylaştırılması

Müteselsil sorumluluk hâlinde sorumluların zarardan sorumluluk oranları önceden belirlenmiş değildir. Sorumluluk oranlarının tespiti hususunda hâkime takdir yetkisi

⁴⁸² Yağcıoğlu, 2014: 263; Kapancı, 2014: 360; Koçano Rodoslu, 2016: 19; Nomer, 1997: 251.

⁴⁸³ Akıntürk, 1971: 209; Tunçomağ, 1976: 1061; Nomer, 2015: 421; Furrer vd., 2021: 291; Aşık, 2019: 54.

tanınmış ve bu yetkiyi kullanırken uyması gereken ölçütler belirlenmiştir. Hâkim, rücu oranlarını re'sen karara bağlayamaz. Hâkim tarafından rücu nispetlerinin belirlenebilmesi için ya tazminat davasının tüm sorumlulara karşı açılmış davada talep edilmiş olması ya da zarar gören tatmin edildikten sonra ödeme yapan zarar gören tarafından bunun ayrı bir dava açılarak karara bağlanmasının istenmiş olması gerekir⁴⁸⁴.

Eski Borçlar Kanunu'nun müteselsil sorumluluğa ilişkin düzenlemesi yürürlükte olan Türk Borçlar Kanunu'nun düzenlemesinden farklı idi. Rücu oranlarının belirlenmesi hakkında BK m. 50 hükmüne göre, sorumluların rücu hakkının bulunup bulunmadığını, bulunuyor ise paylaşım oranını hâkim takdir ederdi. Hâkim takdir yetkisini kullanırken kusurun ağırlığını ve haksız fiilin kimin yararına işlendiğini göz önünde bulundurmalıydı⁴⁸⁵.

BK m. 51 hükmüne göre, eksik teselsül hâlinde de hâkime, çeşitli sebeplerle sorumlu olan kişilerin rücu hakkının varlığını ve pay oranlarını takdir yetkisi tanınmıştı. Fakat söz konusu hüküm hâkime direktif niteliğinde bir rücu sıralaması belirlemişti. Dolayısıyla hâkim rücu düzenini belirlerken bu hükmü göz önünde bulundurmakta ve genelde aksine karar verememekteydi. Bu sıralamaya göre, zarardan haksız fiil nedeniyle sorumlu olan kişi, ödediği tazminat için diğer sorumlulara başvuramamaktaydı. Zarardan sözleşme nedeniyle sorumlu olan kişi, haksız fiilden dolayı sorumlu olan kişiye rücu edebilir, fakat sorumluluğu kusura dayanmayana başvuramazdı. Sorumluluğu kusura dayanmayan sorumlu ise hem haksız fiil sorumlusuna hem de sözleşmeden dolayı sorumlu olan kişiye rücu edebilirdi⁴⁸⁶. Hâkim rücu sıralamasını belirlerken, kural olarak, bu sıralamaya uymalıydı. Ancak hakkaniyet gerektirdiği takdirde hâkim, bu sıralamanın aksine karar verebilirdi⁴⁸⁷.

Türk Borçlar Kanunu tam teselsül eksik teselsül ayrımını kaldırmıştır. Müteselsil sorumlular, sorumluluk sebeplerinin hem aynı hem de farklı olması hâlinde, aynı hükümlere tabi olur. Ayrıca BK m. 51/2'deki sıralama da kaldırılmıştır⁴⁸⁸. Hâkim rücu oranlarını belirlerken sorumluların kusurunun ağırlığına ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğuna bakmalı, somut olayda bütün durum ve koşulları değerlendirmelidir (TBK m. 62/2). BK m.51/2'deki sıralamanın kaldırılmasıyla hâkim, haksız fiil sorumlusu,

⁴⁸⁴ Tekinay vd., 1993: 705; Gürkanlar, 1982: 107; Dağdelen, 2011: 167; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 299.

⁴⁸⁵ Akıntürk, 1971: 211; Tekinay vd., 1993: 705; Tunçomağ, 1976: 602; Tandoğan, 2010: 377; Dağdelen, 2011: 164.

⁴⁸⁶ Tekinay vd., 1993: 709-710; Karahasan, 2003: 299; Tunçomağ, 1976: 606; Aşık, 2019: 56; Dağdelen, 2011: 165.

⁴⁸⁷ Karahasan, 2003: 299; Tunçomağ, 1976: 606; Tandoğan, 2010: 389; Dağdelen, 2011: 165.

⁴⁸⁸ Nomer, 2012: 59; Dalcı Özdoğan, 2015: 108; Antalya, 2013: 810; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 298.

sözleşmeden dolayı sorumlu olan ve kanun sebebiyle sorumlu olan kişiler arasında farklı paylaşım düzeni belirleyebilir⁴⁸⁹.

3.3.3. Rücu Oranlarının Belirlenmesinde Hâkimin Dikkate Alacağı Ölçütler

TBK m. 62/1'e göre hâkim, rücu meselesini karara bağlarken somut olaydaki bütün durum ve koşulları değerlendirmelidir. Bununla birlikte, sorumlulardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığı ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğunu göz önünde bulundurmalıdır. Bu ölçütleri tek tek inceleyelim.

3.3.3.1. Hakkaniyet Düşüncesi

TBK m. 62/1 ile zarar görene ödemede bulunan sorumlunun diğerlerine rücu edip edemeyeceği, edebilecekse hangi oranda edebileceği hâkimin takdirine bırakılmıştır⁴⁹⁰. Hâkimin takdir yetkisi sınırsız değildir. Hâkim, takdir yetkisini kullanırken TMK m. 4'e uymak zorundadır. Bu hükme göre, takdir yetkisi hakkaniyete uygun olarak kullanılmalıdır⁴⁹¹. Başka bir deyişle, hâkim, menfaatler durumunu göz önünde bulundurarak bir karara varmalıdır. Müteselsil sorumluluk bakımından hakkaniyeti sağlarken hâkim, zarar verenlerin zararın ortaya çıkmasındaki rollerini ve katkısını göz önünde tutarak rücu talebinin olup olmadığını tespit etmeli ve onların sosyal ve ekonomik durumlarını gözeterek sorumluluklarının kapsamını titizlikle belirlemeli, böylece aralarındaki dengeyi hakkaniyetli bir şekilde sağlamalıdır⁴⁹².

3.3.3.2. Zarara Sebep Olma Derecesi

Zarara sebebiyet verme derecesini belirlerken hâkim, zarara neden olan olayın, fiilin zararı doğurmaya ne kadar elverişli olduğunu değerlendirir. Bu husus, rücu oranının belirlenmesinde de dikkate alınabilir⁴⁹³. Esasen müşterek kusurla hareket eden kişilerin fiillerinin zarar meydana getirmeye elverişli olması yeterli olup, daha fazla zarar doğurmaya elverişli olması koşulu aranmaz. Ayrıca zararı meydana getiren sebeplerin zarara sebep olma derecesini ve ortaya çıkan sonuçlardaki rolünü tespit etmek her zaman

⁴⁸⁹ Dalcı Özdoğan, 2015: 108; Yağcıoğlu, 2014: 328; Antalya, 2013: 810; Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 298.

⁴⁹⁰ Oğuzman ve Öz, 2013, C. 2: 298; Yağcıoğlu, 2014: 278; Antalya, 2013: 809; Gürkanlar, 1982: 110.

⁴⁹¹ Yağcıoğlu, 2014: 278; Gürkanlar, 1982: 111; Aşık, 2019: 58.

⁴⁹² Aşık, 2019: 59, Yağcıoğlu, 2014: 278.

⁴⁹³ Antalya, 2013: 814; Yağcıoğlu, 2014: 280, Aşık, 2019: 59, Tandoğan, 2010: 378.

kolay değildir. Dolayısıyla bu ölçütün, uygulamada kolaylıkla kullanılabilecek bir ölçüt olduğu söylenemez⁴⁹⁴.

3.3.3.3. Zarardan Yararlanma Oranı

Rücu oranlarını belirlerken hâkimin dikkate alabileceği ölçütlerden biri de zarardan yararlanma oranı ölçütüdür⁴⁹⁵. Genellikle bir zarara birlikte sebep olan kimseler, bu durumdan hepsi veya birkaçı yararına bir fayda, kazanç sağlamayı amaçlamış olurlar. Bu sebeple de rücu oranları belirlenirken zarardan en çok yararlan kişinin, diğerlerine nispeten tazminatın daha fazlasını üstlenmesi gerekir. Bunun için hâkimin olayı araştırarak zarardan en çok kimin fayda sağladığını belirlemesi gerekmektedir⁴⁹⁶. Örneğin, yardımcı kişi tarafından adam çalıştıran yararına bir zarar verilmesi durumunda, sorumluluk adam çalıştıran üzerinde bırakılabilir.

3.3.3.4. Kusurun Ağırlığı

TBK m. 62 hükmüne göre, tazminatı iç ilişkide paylaştırırken hâkim, özellikle sorumlulardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığını göz önünde bulundurmalıdır. Daha önce ifade edildiği üzere, kusurun muhtelif türleri ve dereceleri vardır. Kusurun türleri kast ve ihmaldir. İhmal de ağır ihmal ve hafif ihmal olmak üzere iki türdür. Kusurun dereceleri ise ağır kusur ve hafif kusurdur. Kast ve ağır ihmal ağır kusuru, hafif ihmal ise hafif kusuru oluşturur. Bir kimsenin haksız fiilden sorumluluğunun doğması için kusurunun derecesi önem arz etmemektedir. Kusurlu davranış ile zarar arasında uygun illiyet bağının varlığı yeterlidir.

Müteselsil sorumlulukta, zarara kusurları ile sebep olan sorumlular arasında tazminat paylaştırılırken, bu sorumluların kusurlarının derecesi hâkim tarafından dikkate alınmalıdır⁴⁹⁷. Esasen müteselsil sorumluluğun doğması için sorumluların kusurlarının türleri ve derecelerinin ne olduğunun bir önemi yoktur. Önemli olan kusurlu fiil ile zarar arasında nedensellik bağının bulunmasıdır. Fakat iç ilişkide tazminatın sorumlular arasında paylaştırılmasında ilk olarak kusur oranları esas alınmalıdır. Kusurun derecesinin ağır

⁴⁹⁴ Yağcıoğlu, 2014: 280; Antalya, 2013: 814; Nomer, 1996: 183-184; Aşık, 2019: 59.

⁴⁹⁵ Nomer, 1996: 184; Kapancı, 2014: 524; Antalya, 2013: 814; Yağcıoğlu, 2014: 279; Gürkanlar, 1982: 111; Tandoğan, 2010: 377.

⁴⁹⁶ Yağcıoğlu, 2014: 279-280; Aşık, 2019: 60; Gürkanlar, 1982: 111; Kapancı, 2014: 524.

⁴⁹⁷ Nomer, 1996: 193; Antalya, 2013: 812; Yağcıoğlu, 2014: 292; Kapancı, 2014: 524; Koçano Rodoslu, 2016: 139; Dalcı Özdoğan, 2015: 113; Tandoğan, 2010: 390.

kusur olması hâlinde dahi rücu hakkının varlığı kabul edilebilir⁴⁹⁸. Zira kusurun derecesinin tespiti her zaman kolay olmayabilir.

TBK m. 52/2'e göre, sorumlu hafif kusurlu ise ve tazminatın tamamını ödemesi hâlinde müzayakaya düşecek ise, hâkim tazminatta indirim yapabilir. Müteselsil sorumlulukta, dış ilişkide hafif kusurlu olma tazminatta indirim sebebi olarak dikkate alınmamaktadır. Buna karşılık iç ilişkide hafif kusurlu olma, sorumlunun payının diğerlerinin payına göre daha düşük belirlenmesine esas teşkil eder⁴⁹⁹. Burada indirime tâbi tutulan miktar, diğer rücu borçluları arasında eşit olarak paylaştırılır (TBK m. 167/3)⁵⁰⁰.

Kusur derecelerinin aynı olması durumunda, tazminatın sorumlular arasında eşit paylaşılması gerekir. Dolayısıyla, bir sorumlu eşit paydan fazla ödeme yaptığı takdirde, bu fazla ödemesi için rücu hakkını kullanır⁵⁰¹.

Müteselsil sorumluların sözleşme sebebiyle sorumlu olmaları durumunda, sorumluların sözleşmeye aykırılıktaki kusurlarının derecesi esas alınarak paylaşılma yapılır⁵⁰². Müteselsil sorumluların hepsinin kusursuz sorumlu olmaları hâlinde ise, munzam (ek) kusurları varsa iç ilişkide tazminat, munzam kusur derecelerine göre paylaştırılır⁵⁰³.

Tehlike sorumluluğu bakımından durum farklılık göstermektedir. Bir kişinin tehlike sorumluluğu yanında munzam kusuru da bulunuyor ise, sadece kusurun ağırlığı dikkate alınmaz. Paylaştırma yapılırken hem kusurun derecesi hem de yaratılan tehlikenin ağırlığı dikkate alınır⁵⁰⁴.

3.3.3.5. Yaratılan Tehlikenin Yoğunluğu

TBK m. 62/1 uyarınca, müteselsil sorumlular arasında rücu oranlarının belirlenmesinde hâkimin göz önünde bulunduracağı bir diğer ölçüt de yaratılan tehlikenin yoğunluğudur. Bu ölçütün, genel olarak, tehlike sorumluluğunun bulunduğu durumlarda dikkate alınacağı kabul edilmektedir. Nomer'e göre ise, ilgili hükümde yaratılan tehlikeden kasıt, tehlike sorumluluğundaki tehlike değil, zarar verici olayın zarar vermeye elverişlilik derecesidir⁵⁰⁵. Antalya da sadece kusursuz sorumluluk hâlinde değil, kusur sorumluluğu

⁴⁹⁸ Kapancı, 2014: 524; Koçano Rodoslu, 2016: 140; Aşık, 2019: 62.

⁴⁹⁹ Yağcıoğlu, 2014: 286; Koçano Rodoslu, 2016: 140; Nomer, 1996: 184; Antalya, 2013: 812; Aşık, 2019: 62.

⁵⁰⁰ Koçano Rodoslu, 2016: 140; Nomer, 1996: 184; Tandoğan, 2010: 392.

⁵⁰¹ Eren, 2019: 928; Yağcıoğlu, 2014: 292; Koçano Rodoslu, 2016: 140; Aşık, 2019: 64.

⁵⁰² Yağcıoğlu, 2014: 293; Koçano Rodoslu, 2016: 140; Aşık, 2019: 65; Tandoğan, 2010: 390.

⁵⁰³ Nomer, 1996: 194; Aşık, 2019: 65; Koçano Rodoslu, 2016: 141; Yağcıoğlu, 2014: 293.

⁵⁰⁴ Nomer, 1996: 194; Koçano Rodoslu, 2016: 143; Yağcıoğlu, 2014: 293; Aşık, 2019: 65.

⁵⁰⁵ Nomer, 2012: 59.

hâlinde de zararı doğuran fiil ya da olayın yarattığı tehlikenin yoğunluğuna bakılacağını ifade etmektedir.⁵⁰⁶

Tehlike sorumluluğu, başkaları için ağır tehlike oluşturan işletmeler için kabul edilmiş bir sorumluluktur. TBK m. 71'e göre tehlike sorumluluğunun söz konusu olması için bir işletmenin varlığı gerekmektedir⁵⁰⁷. Bu hükümde *“Bir işletmenin, mahiyeti veya faaliyette kullanılan malzeme, araçlar ya da güçler göz önünde tutulduğunda, bu işlerde uzman kişilerden beklenen tüm özenin gösterilmesi durumunda bile sıkça veya ağır zararlar doğurmaya elverişli olduğu sonucuna varılırsa, bunun önemli ölçüde tehlike arzeden bir işletme olduğu kabul edilir...”* ifadesine yer verilmiştir. Hükümden de anlaşılacağı üzere, yaratılan tehlikenin yoğunluğu tespit edilirken, tehlike arz eden işletmenin niteliği, faaliyette kullanılan malzeme, araçlar ya da güçler, tehlikenin gerçekleşme sıklığı ya da doğurmuş olduğu zararın büyüklüğü belirleyici unsurlar olarak göz önünde tutulur⁵⁰⁸.

Tehlike sorumlusunun kusur sorumlusuyla birlikte sorumlu olduğu durumlarda, yaratılan tehlikenin yoğunluğu ve kusurun ağırlığı değerlendirilerek, tazminat sorumlular arasında paylaştırılmalıdır. Tehlike sorumluluğu göz ardı edilmemeli, yaratılan tehlike sebebiyle tehlike sorumlusu, zararın belirli bir kısmına katlanmalıdır⁵⁰⁹. Eren'in savunduğu görüşe göre ise⁵¹⁰, tehlike sorumluluğunun kusur sorumluluğu ile yarışması durumunda, zararın tamamı kusur sorumlusunun üzerinde kalmalıdır. Eğer tehlike sorumlusunun munzam kusuru da varsa tazminat kusur derecelerine göre paylaştırılmalı, tehlike sorumlusunun munzam kusurunun yanında yarattığı tehlikenin yoğunluğu da dikkate alınarak tazminatın büyük bir kısmından sorumlu tutulmamalıdır.

⁵⁰⁶ Antalya, 2013: 813.

⁵⁰⁷ Yılmaz, 1995: 66; Saraç, 2013: 11; Kılıçoğlu, 2016: 382.

⁵⁰⁸ Yağcıoğlu, 2014: 287; Aşık, 2019: 63; Saraç, 2013: 27.

⁵⁰⁹ Yılmaz, 1995: 69; Antalya, 2013: 813; Eren, 2019: 814; Tandoğan, 2010: 390.

⁵¹⁰ Eren, 2019: 814.

SONUÇ

Kanun, toplum düzenini sağlamak için bir takım davranış kuralları belirlemiş ve bu kuralların ihlâline bir hukuki sonuç bağlamıştır. Bir kimsenin bu davranış kurallarını ihlâl etmesi durumunda, ihlâl edenin haksız fiil sorumluluğu söz konusu olmaktadır. Haksız fiil sorumluluğunun amacı, bu kuralların ihlâl edilmesinin önüne geçmek, verilen zararların giderilmesini sağlamak ve toplum ahengini korumaktır. Haksız fiil sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için bazı şartların varlığı aranmaktadır. Bu şartlar, sorumlu tutulan kişi tarafından gerçekleştirilen bir fiil, bu fiilin hukuka aykırılığı, kusur, zarar ve uygun illiyet bağıdır. Gerçekleştirilen bir fiilin haksız fiil olarak kabul edilmesi için, onun hukuka aykırılık teşkil etmesi gerekir. Fiilin hukuka aykırılığı değerlendirilirken sadece yazılı hukuk kuralları değil, yazılı olmayan hukuk kuralları da göz önünde tutulmalıdır. Hukuka aykırılık fiilin objektif unsurudur. Yasa bazı durumlarda fiilin hukuka aykırı olmayacağını kabul etmiştir. Bu durumlarda, gerçekleştirilen fiil, zarara neden olsa da hukuka uygun sayıldığından sorumluluk doğmaz. Eğer zarar verici davranışı yasaklayan bir hukuk kuralı yoksa, bu davranış ahlaka aykırı kabul edilir. Yasa koyucu ahlak ve adalet duygularına saygıyı temin etmek için kasten zarara sebep olan fiilin, yasaya aykırı olmasa dahi ahlaka aykırı olacağını kabul ederek sorumluluğa yol açabileceğini düzenlemiştir (TBK m. 49/2). Fiilin sübjektif unsuru olan kusur ise, haksız fiil sorumluluğunun kurucu unsurudur. Eğer haksız fiil failinin kusuru veya kusur ehliyeti yoksa haksız fiil sorumluluğu doğmaz. Haksız fiil sorumluluğunun doğması için bir zararın meydana gelmiş olması gerekir. Haksız fiil sorucunda bir zarar doğmamışsa, failin sorumluluğuna gidilemez. Ayrıca failin zarardan sorumlu olabilmesi için gerçekleştirilen fiil ile meydana gelen zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması şarttır. Uygun illiyet bağının olmaması veya kesilmiş olması durumunda sorumluluk söz konusu olmaz. Bu şartların her biri haksız fiil sorumluluğunun meydana gelmesi için gereklidir.

Bir zarardan birden fazla kişinin sorumlu olduğu durumlarda, birlikte sorumluluk söz konusu olur. Birlikte sorumluluk iki şekilde karşımıza çıkar: müsterek sorumluluk ve müteselsil sorumluluk. Müsterek sorumlulukta, sorumlular zarardan kendi payları oranında sorumlu olurlar. Müteselsil sorumlulukta ise durum farklıdır.

Birden fazla kişinin, bir zarara ortak kusurlarıyla veya muhtelif sebeplerle neden olması ve bu zararın tamamından her bir kişinin tek başına sorumlu olması durumunda, bu kişilerin zarar görene karşı müteselsil sorumlu olacakları kabul edilmiştir. Müteselsil sorumluların her biri, zarar görene karşı zararın tamamından zarar gören tamamen tatmin

edilinceye kadar sorumlu olurlar. Alacaklı zarar gören, zararının tamamını tazmin edinceye kadar müteselsil sorumlulardan istediği birine veya birkaçına başvurabilir.

Esasen müteselsil sorumluluğun amacı, zarar görenin birden fazla zarar veren karşısında korunmasıdır. Eğer zarar gören, zararını zarar verenlerden birinden tazmin edemezse diğerlerine başvurarak bu amacına ulaşır. Böylece zarara zarar verenler katlanır. Bununla birlikte müteselsil sorumluluk zarar verenler için de kolaylıklar sağlamaktadır. İlk olarak müteselsil sorumlular birlikte hareket ederek daha iyi bir savunma yapabilir ve buna uygun delilleri ileri sürebilirler. Bir diğer kolaylık da zararın sorumlular arasında paylaştırılmasıdır. Böylece her bir sorumlu zararın tamamından değil, kendilerine düşen hissesinden sorumlu olurlar. Görüldüğü üzere, müteselsil sorumluluğun amacı zarar göreni korumak olmakla birlikte zarar verenler arasında da menfaat dengesini sağlamaktadır.

Türk Borçlar Kanunu ile müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümlerde değişiklik yapılarak eski kanun dönemindeki birtakım tartışmalar giderilmiştir. İlk olarak tam teselsül eksik teselsül ayrımı kaldırılmıştır. Böylece zarar verenler, aynı veya farklı sebeplerle sorumlu olmaları fark etmeksizin zarardan müteselsil sorumlu olurlar. Bu ayrımın kaldırılmasının bir sonucu, çeşitli sebeplerle sorumlu olan zarar verenler arasında rücu sıralamasının kaldırılmasıdır. Eski Borçlar Kanunu döneminde eksik teselsül hâlinde, zarar göreni tatmin eden zarar verenin ona halef olamayacağı kabul ediliyordu. Türk Borçlar Kanunu, zarar göreni tatmin eden her bir zarar verenin zarar görene halef olacağını kabul etmiştir. Ayrıca zarar görenlerden birine karşı kesilen zamanaşımının diğerlerine karşı da kesilmesi tam teselsül hâli için kabul edilmekte, eksik teselsül hâlinde kabul edilmemekteydi. Türk Borçlar Kanunu'nun düzenlemesi ile bu farklılık da giderilmiştir. Türk Borçlar Kanunu'nun yaptığı bir diğer yenilik rücu zamanaşımının düzenlenmesidir. Bu düzenleme ile rücu zamanaşımına ilişkin tartışmalar büyük ölçüde giderilmiş ve hukuki güvenlik sağlanmıştır.

Müteselsil sorumluluk, hem zarar verenler ile zarar gören arasındaki dış ilişkiyi hem de zarar verenler arasındaki iç ilişkiyi kapsar. Dış ilişkide zarar gören, zarar verenlerin her birine zararının tamamını giderene kadar başvurabilir. Ancak zarar gören, zarar verenlerden birinin durumunu diğerlerinin durumunu ağırlaştıracak şekilde iyileştiremez. Aksi takdirde bunun sonuçlarına kendisi katlanır. Zarar verenlerin dış ilişkide asıl yükümlülüğü zarar görenin zararının giderilmesidir. Zarar verenlerin hiçbiri kendisinin daha az miktarla sorumlu olduğunu ileri sürerek ifadan kaçınamaz. Bununla birlikte, her bir zarar veren, zarar görene karşı ortak def'ileri ileri sürmekle yükümlüdür.

Ortak savunmaları dermeyeran etmeyen sorumlu, diğerlerine karşı rücu hakkını kaybeder. Kişisel savunmaların ileri sürülmesi zorunlu olmadığından bu savunmaları ileri sürmeyen müteselsil sorumlu, rücu hakkını kaybetmez. Tazminatta indirim yapılmasını sağlayan kişisel savunmaların dış ilişkide ileri sürülüp sürülemediği öğretide tartışmalıdır. Katıldığımız görüşe göre, bu savunmaların dış ilişkide ileri sürülmesi mümkün değildir. Zira müteselsil sorumluluk dış ilişkide zarar göreni korumayı amaçlamaktadır. Sadece adalet ve hakkaniyet duygularının gerektirdiği durumlarda kişisel savunmalar dış ilişkide ileri sürülebilir. Her bir zarar veren, yaptığı ödeme oranında borcu sonlandırır. Zarar gören geriye kalan kısım için diğerlerine başvurabilir. Zarar verenler, ifa veya takas ile zarar göreni tatmin ederek borçtan kurtulurlar. İbra ve sulh yoluyla zarar göreni tatmin etmeden de borçtan kurtulmaları mümkündür.

Zarar gören, zamanaşımı süreleri içinde başvurmaması durumunda sorumlulara karşı talep hakkını kaybeder. TBK m. 72’de üç farklı zamanaşımı süresi düzenlenmiştir. Bu sürelerden iki yıllık nispi süre, zararın ve tazminat sorumlusunun zarar gören tarafından öğrenilmesinden itibaren işlemeye başlar. Dolayısıyla müteselsil sorumlulukta, her bir sorumlu bakımından zarar görenin kendisini öğrenmesi tarihinden itibaren iki yıllık süre işlemeye başlar. Kanunda öngörülen sürelerden biri de on yıllık süredir. On yıllık mutlak süre, yasanın düzenlemesine göre, haksız fiilin gerçekleşmesinden itibaren işlemeye başlar ve on yılın geçmesiyle talep hakkı zamanaşımına uğrar. Zarar görenin zararı ve zarar göreni öğrenmesi veya öğrenmemesi bu durumu etkilemez. Ancak uygulama ve öğretide bu husus tartışma konusu olmuş ve farklı fikirler ileri sürülmüştür. Katıldığımız görüşe göre, yasal düzenleme ile bağlı kalınması, adalet ve hakkaniyet duygularının zedelenmesi pahasına hukuk güvenliğinin korunması daha doğrudur. Kanunla düzenlenen bir diğer süre de olağanüstü zamanaşımı süresidir. Haksız fiilin ceza hukukuna göre suç sayılması ve bu suç için Türk Borçlar Kanunu’nda öngörülen sürelerden daha uzun zamanaşımı süresi öngörülmüş olması durumunda, bu süre uygulanır. Zarar gören talep hakkını bu sürelerin geçmesinden sonra kullanırsa zarar verenler, zamanaşımı def’i ileri sürerek ifadan kaçınabilirler.

Dış ilişki, zarar verenlerin borçtan kurtulmalarıyla sona erer.

Zarar görenin kısmen veya tamamen tatmin edilmesiyle iç ilişki doğar. İç ilişkinin amacı zararın zarar verenler arasında paylaştırılması ve onlar arasında denkleştirmenin sağlanmasıdır. İç ilişkide ödemede bulunan zarar veren, iki farklı hakka sahip olur: rücu hakkı ve halefiyet hakkı. Kendi payından fazla ödemede bulunan zarar veren diğer zarar

verenlere karşı rücu hakkı elde eder. Rücu hakkı zarar görenin alacak hakkından bağımsız ve zarar verenler arasındaki iç ilişkiden doğan bir haktır.

Zarar verenlerin iç ilişkide sahip oldukları diğer hak ise halefiyet hakkıdır. Zarar göreni tatmin ederek rücu hakkını elde eden her bir zarar veren, halefiyet hakkını da elde eder. Halefiyet, asıl alacağa bağlı bir haktır. Bu sebeple asıl alacak ile aynı zamanaşımı süresine tâbidir. Zarar görenin hakları, halef olan zarar verene geçer. Daha açık bir ifadeyle, halef olan zarar veren, zarar görenin sahip olduğu yetkileri ve fer'i hakları da elde eder. Halefiyet hakkının düzenlenmesinin sebebi rücu hakkını desteklemektir.

İç ilişkide zararın zarar verenler arasında paylaştırılması hâkimin takdirine bırakılmıştır. Hâkim, bu paylaştırmayı yaparken birtakım ölçütleri göz önünde bulundurmalıdır. Öncelikli olarak hâkim, bu takdir yetkisini hakkaniyete uygun olarak kullanmak durumundadır. Bununla birlikte bütün durum ve koşulları, her bir sorumlunun kusurunun ağırlığı ve yarattığı tehlikenin yoğunluğunu dikkate alarak rücu oranları belirlemelidir.

TBK m. 61'e göre, zarar verenler aynı veya çeşitli sebeplerle zarardan sorumlu olabilirler. Zarar verenlerin hepsinin sorumlulukları kusura dayanıyor ise, rücu oranları kusurlarının ağırlığına göre belirlenir. Eğer sözleşmeye dayanıyor ise, sözleşmeye aykırılıktaki kusurları dikkate alınarak paylaştırma yapılır. Fakat sorumluluklarının dayanağı kusursuz sorumluluk ise, zararın meydana gelmesindeki katkıları ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğu esas alınarak paylaştırma yapılır.

Çeşitli sebeplerle sorumluluğun söz konusu olduğu durumlarda sorumluların kusurlarının ağırlığı ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğu dikkate alınarak rücu payları tespit edilir. Eski Borçlar Kanunu döneminde çeşitli sebeplerle sorumluluk hâlinde, sorumlular arasında bir hiyerarşi öngörülmüştü. Buna göre, sorumluluk nihai olarak kusur sorumlusunun üzerinde kalmaktaydı. Kusursuz sorumlu ise zararın tamamını ödemiş olsa bile, rücu hakkını kullanarak ifa ettiği miktarın tamamını geri alabilirdi. Türk Borçlar Kanunu bu hiyerarşiyi kaldırmış ve her bir sorumluya rücu hakkını tanımıştır. Hâkim, rücu oranlarını belirlerken bütün durum ve koşulları, her bir sorumlunun kusurunun ağırlığını ve yarattığı tehlikenin yoğunluğunu dikkate alarak karar vermelidir.

Eski Borçlar Kanunu döneminde rücu zamanaşımına ilişkin bir düzenleme yoktu. Bu sebeple öğretide görüş ayrılıkları mevcut idi. Ayrıca bu durum hukuk güvenliğini de zedelemekteydi. Türk Borçlar Kanunu bu hususu da hüküm altına almış, hukuk güvenliğini önemli ölçüde sağlamıştır. TBK m. 73/1'e göre rücu hakkı, tazminatın tamamının ödendiği

ve diğer zarar verenlerin öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl ve herhâlde tazminatın tamamının ödenmesinden itibaren on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Burada zamanaşımı süresinin işlemeye başlama anı öğretide tartışılmıştır. Her bir zarar veren kendi payından fazla ödeme yaptığı takdirde rücu hakkını elde eder. Fakat yasaya göre, rücu zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması için tazminatın tamamının ödenmesi gerekmektedir. Bu durumda da zarar görene ödenen miktar için rücu hakkı muaccel olmasına rağmen zamanaşımı işlemeye başlamaz. Bu çelişkinin giderilmesi için ödeme yapılarak muaccel olan kısım bakımından zamanaşımının ayrıca işlemeye başlayacağı kabul edilebilir. TBK m. 73/2 ile kendisinden talepte bulunulan zarar verene, bu durumu diğer zarar verenlere ihbar etme külfeti getirilmiştir. Kendisinden talepte bulunulan zarar veren bu durumu diğer zarar verenlere bildirmek durumundadır. Aksi takdirde rücu zamanaşımı, bu bildirimin dürüstlük kuralı gereği yapılabileceği tarihten itibaren işletilir. Dürüstlük kuralına esasen bildirimin yapılabileceği tarihi hâkim belirler. Halefîyet hakkı, asıl alacaktan bağımsız olmayıp onun devamı niteliğinde olduğundan, asıl alacağın tâbi olduğu zamanaşımı süresine tâbi olur. Haksız fiilden müteselsil sorumluluk hâlinde bu süre, haksız fiile ilişkin zamanaşımı süresi olur.

KAYNAKÇA

- Abduloğlu, T. G. (2022). *Haksız Fiilde Bedensel Zararlar ve Bedensel Zararlardan Sorumluluk*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akdoğan, E. (2010). *Haksız Fiil Hâlinde Müteselsil Sorumluluk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akçaal, M. (2023). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Akıncı, Ş. (2022). *Borçlar Hukuku Bilgisi Genel Hükümler*. Sayram Basım Yayım, Konya.
- Akıntürk, T. (1971). *Müteselsil Borçluluk*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Akkayan Yıldırım, A. (2016). “Geç Ortaya Çıkan Bedensel Zararların Tazmini Taleplerinde Uygulanacak Zamanaşımının Yeni Eğilimler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”. *İÜHFM*, 74(1): 185-219.
- Altan, H. (2015). *Manevi Zararı Tazmin Yolları*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Antalya, O. G. (2013). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 1. Cilt, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Antalya, O. G. (2019). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 1. Cilt, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Aral, F. (1994). *Türk Borçlar Hukukunda Takas*. Savaş Yayınları, Ankara.
- Arat, A. (2018). “Müteselsil Borçlarda Alacaklı ile Borçlular Arasındaki İlişkinin Hüküm ve Sonuçları”. *SÜHFD*, 26(2): 325-366.
- Aşık, S. (2019). *Müteselsil Sorumlulukta Zarar Verenlerin Birbirine Karşı Rücu İlişkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atila, M. H. (2009). *Rekabet Hukukunda Haksız Fiil Sorumluluğu*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ayan, M. (2016). *Borçlar Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Ayan, S. (2020). “Müteselsil Sorumlulukta Rücu Zamanaşımına İlişkin Bazı Sorunlar”. *HBVÜHFD*, 24(4): 3-59.
- Aydın Özdemir, E. (2013). *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar ve Tazmini*. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Bağcı, K. (2016). “Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi”. *TAAD*, 2016(28): 287-312.

- Başpınar, V. ve Altunkaya, M. (2008). “Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi”. 57(1): 95-131.
- Baysal, B. (2012). *Zarar Görenin Kusuru (Müterafik Kusur)*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgin Yüce, M. (2015). *Alacaklı ve Borçlu Açısından İfa Zamanı*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Büyüksağış, E. (2007). *Yeni Sosyo-Ekonomik Boyutuyla Maddi Zarar Kavramı*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Büyüksağış, E. (2017). ““Sonradan Ortaya Çıkan Zarar’ Davalarında Zamanaşımının Durması (TBK m. 153/1 b. 6)”. *YD*, 3(3): 491-550.
- Canbolat, F. (2008). “Müteselsil Borcun Sona Erme Nedenleri – Borçlar Kanunu Tasarısı’ndaki İlgili Hükümlerin Kısa Değerlendirilmesi ile Birlikte”. *ABD*, 2008(3): 68-81.
- Canyürek, M. (2003). *Müteselsil Borçlulukta İç ve Dış İlişkiler*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Çağlayan Aksoy, P. (2016). Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini. On iki levha. İstanbul.
- Çelik, Ç. A. (2004). *Tazminat ve Alacaklarda Zamanaşımı*. Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Dağdelen, A. H. (2011). *818 ve 6098 Sayılı Borçlar Kanunlarında Borçlular Arasında Teselsül*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Dalcı Özdoğan, N. (2015). *Müteselsil Sorumluluk*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Develioğlu, H. M. (2010). “Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerinin Tâbi Olduğu Bir Yıllık Zamanaşımı Süresinin Başlangıç Anı”. *Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan*, 787-821.
- Develioğlu, H.M. (2012). *Takas*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Dindar, M. (2022). *Haksız Fiilden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gaziantep.
- Erdem, M. (2010). *Özel Hukukta Zamanaşımı*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Erdoğan, İ. (1990). “Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru”. *SÜHFD* 55(3): 109-134.
- Eren, F. (2019). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Eren, F. (2022). *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*. 2. Cilt, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Erlüle, F. (2011). *Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Feyzioğlu, F. N. (1976). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 1. Cilt, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Furrer, A., Müller-Chen, M. ve Çetiner, B. (2021). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Gökcan, H. T. (2016). *Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gül, İ. (2019). “Zararın Birliği İlkesi ve Sonuçları”. *TBB*, 2019(140): 221-237.
- Gümüş, M. A. (2015). *Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda İbra Sözleşmesi*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Gürkanlar, M. (1982). *Bir Zarara Birlikte Neden Olan Birden Çok Kişinin Sorumluluğu (BK m. 50)*. Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Gürsoy, K. T. (1973). “Birden Fazla Kimselerin Aynı Zarardan Sorumluluğu”. *AÜHFD*, 30(1): 57-83.
- Hatemi, H. ve Gökyayla, E. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Havutçu, A. (2012). “Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı Süresinin Başlangıcı”. *DEÜHFD*, 12(Özel): 579-605.
- Haznedar, İ. M. ve Gürses, Ö. Ş. (2016). “Türk Borçlar Hukukunda Halefiyet”. Prof. Dr. Seza Reisoğlu Armağanı, 801-907.
- İnan, A. İ. ve Yücel, Ö. (2014). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Kaneti, S. (1980). “Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur Kavramının Görevi”. *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler I. Sempozyumu*, sf. 29-66, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Kaneti, S. (2007). *Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık unsuru*. Kazancı Matbaacılık, İstanbul.
- Kapancı, K. B. (2014). *Birlikte Borçlulukta Borçlular Arası İlişki*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Kapancı, K. B. (2016). *Ahlaka Aykırı Bir Fiille Kasten Verilen Zararın Tazmini*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Karabayır, M. S. (2021). *Haksız Fiilden Kaynaklanan Maddi Zararın Tazmini*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Karahasan, M. R. (1992). *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 1. Cilt, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Karahasan, M. R. (1995). *Sorumluluk Hukuku*. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Karahasan, M. R. (2003). *Tazminat Hukuku*. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kılıçoğlu, A. M. (1974). “Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu”. *AÜHFD*, 31(1): 395-446.
- Kılıçoğlu, A. M. (1979). *Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet*. Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Kılıçoğlu, A. M. (2016). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Kılıçoğlu, M. (2002). *Sorumluluk Hukuku: Sözleşme Dışı Sorumluluk*. 1. Cilt, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Kırca, Ç. (2013). “6098 Sayılı Borçlar Kanunu ile Müteselsil Sorumluluk Konusunda Getirilen Yenilikler”. *Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu*, sf. 23-58, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Koçano Rodoslu, E. (2016). *Rücu Hakkı*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Koşar, G. (2019). *Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, L. M. (2011). “Haksız Fiil Sonucu Oluşan Zarardan Birden Çok Kişinin Sorumlu Olduğu Hâllerde Rücu Talebinin Tâbi Olduğu Zamanaşımı”. *TBBD*, 2011(95): 135-162.
- Kurtulan, G. (2017). “Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru”. *MÜHFHAD*, 23(1): 465-504.
- Nomer, H. N. (1996). *Haksız Fiil Sorumluluğunda Maddi Tazminatın Belirlenmesi*. Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Nomer, H. N. (1997). “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü”. *İÜHFM*, 55(3): 243-260.
- Nomer, H. N. (2011). “Rücu İstemine İlişkin Zamanaşımı”. *MÜHFHAD*, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, 2011(Özel):249-255.
- Nomer, H. N. (2012). “Haksız Fiillerde Müteselsil Sorumluluk”. *Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu Makaleler, Tebliğler*, 53-61. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Nomer, H. N. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Oğuz, H. (2016). “Sorumluluk Hukukunda Kusur”. *TAAD*, 2016(28): 273-286.

- Oğuzman, K. ve Öz, T. (2013). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 1. Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Oğuzman, K. ve Öz, T. (2013). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 2. Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Ozanemre, H. T. (2004). *Ayırt Etme Gücünden Yoksunun “Haksız Fiil” Sorumluluğu*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Reisoğlu, S. (2014). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Saraç, S. (2013). *Türk Borçlar Kanunu’nda Tehlike Sorumluluğu*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Savaş, F. B. (2008). “Haksız Fiil Tazminatının Tâbi Olduğu Zamanaşımı Süresinin İşlemeye Başlama Anı”. *TBB*, 2008(74): 121-148.
- Şahin Caner, A. (2017). *Türk Borçlar Kanunu’nda Müteselsil Borçluluk*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Şenyüz, D. (2016). *Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler*. Ekin Yayınevi, Bursa.
- Tandoğan, H. (1980). “Hukuka aykırılık bağı”. *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler I. Sempozyumu*, sf. 5-27, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Tandoğan, H. (2010). *Türk Me’suliyet Hukuku*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- TBMM (2009). Adalet Komisyonu Raporu (E. 1/499, K. 21), Ankara.
- Tekinay, S. S. (1980). “Haksız Fiillerde Müteselsil Sorumluluğun Kapsamı”. *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler I. Sempozyumu*, sf. 205-221, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Tekinay, S. S., Akman, S., Burcuoğlu, H. ve Altop, A. (1993). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Tercier, P., Pichonnaz, P. ve Develioğlu, H. M. (2016). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Tiftik, M. (1994). *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Toker, A. (2017). *Haksız Fiilin ve Haksız Fiilden Doğan Maddi Tazminatın Unsurları*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tunçomağ, K. (1976). *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 1. Cilt, Sermet Matbaası, İstanbul.

- Turanboy, N. (1998). *İbra Sözleşmesi*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Tutumlu, M. A. (1991). *Türk Borçlar Uygulamasında Zamanaşımı ve Uygulaması*. Kazancı Kitap Ticaret, İstanbul.
- Yağcıoğlu, A. H. (2014). *Haksız Fiil Sebebiyle Aynı Zarardan Birden Fazla Kimsenin Müteselsil Sorumluluğu*. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Yılmaz, H. (1995). *Karayolları Trafik Kanunu Bakımından Zararın Paylaştırılması*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Niyamaddin AFANDIYEV
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Dilara Aliyeva Adına 1 Numaralı Okul /Azerbaycan
Lisans Diploması	Antalya Bilim Üniversitesi, 2019
Tez Konusu	Birden Fazla Kişinin Haksız Fiilden Kaynaklanan Sorumluluğu
Yabancı Dil	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Yok
Çalıştığı Kurumlar	Yok